

7

KIRILMA NOKTASI KAFKASYA

KIRILMA NOKTASI

Niyazi SANLI

KIRILMA NOKTASI
KAFKASYA

Niyazi Sarılı

KAYNAK
YAYINLARI

KIRILMA NOKTASI

Editör
Hasan Hayri DEMİREL

Görsel Yönetmen
Engin ÇİFTÇİ

Kapak
İhsan DEMİRHAN

Sayfa Düzeni
Cafer DERELİ

ISBN
975-8775-97-9

Yayın Numarası
181

Basım Yeri ve Yılı
Çağlayan Matbaası / İZMİR Tel: (0232) 252 20 96
Kasım 2006

Genel Dağıtım
Gökkuşağı Pazarlama ve Dağıtım
Alayköşkü Cad. No: 12 Cağaloğlu/İSTANBUL
Tel: (0212) 519 39 33 Faks: (0212) 519 39 01

Kaynak Yayınları
Emniyet Mahallesi Huzur Sokak No: 5
34676 Üsküdar/İSTANBUL
Tel: (0216) 522 09 99 Faks: (0216) 328 35 89
www.kaynakyayinlari.com.tr

KIRILMA NOKTASI

Dile kolay, aradan tam on yıl geçti. Ama ben daha dün gibi hatırlıyorum. Beni tesiri altında bırakan bir rüyadan henüz uyanmış gibiyim. Herkesin hayatına yön veren ve hayatının akışını değiştiren olaylar vardır. Hiç ummadığınız zamanda gelir çoğu zaman. Olayı yaşarken nasıl sonuçlar vereceğini bilmez ve düşünemezsiniz. Aklınızın ucundan geçmeyen bir mecrada bulursunuz kendinizi olaylar bittiğinde.

Benim hayat ırmağımın akışını değiştiren de bir savaş oldu. Evet, bu iki ülkenin savaşıydı. Ben de orada bulunuyordum ama savaşmak için değil. Sivil olarak. İster istemez bir savaşa şahitlik etmiş oldum. O psikolojiyi yaşadım. Savrulan hayatları, yıkılan evleri, bombalanan sokakları, yanan binaları, en önemlisi de insanların ruh halini gördüm, duydum, hissettim.

Aklım almıyor; bir insanın kendi cinsinden olan bir başka insanı her ne sebeple olursa olsun öldürmesini aklım almıyor. İnanmak istemiyorum buna. Ama gözümle görünce inanmaktan öte hissettim. Ruhumun dalgalanışını, savruluşunu, çırpınışını ve bedenimi nasıl bir tesir altında bıraktığını nefsimde yaşadım. Allah kimseye o duyguları yaşatmasın.

Bu savaş benim hayatımın kırılma noktası oldu. Evet. Benim hayatım yatağını bulmuş sakin bir ırmak gibi kendi mecrasında akıp gidiyordu. Savaşın içinde kalınca kendi kendime: “Ben bir savaş yaşıyorum. Görüyorum. Şahitlik ediyorum. Tarihin bizzat içinde akıp gidiyorum. Bunları not etmeliyim. Yazmalıyım. Ta ki burada

yaşadıklarım silinip gitmesin. Suyun üstüne yazılan yazılar gibi kaybolmasın." diyordum, dedim. Ne var ki bu, o kadar kolay bir iş değildi. Uzaktan bakıldığında yazmak, eline kalemi alıp beynimizdeki düşüncelerin ve kalbimizdeki duyguların parmaklarımızın ucundan kaleme, oradan da kağıda akıvermesiymiş gibi geliyor. Hiç de öyle değilmiş meğer. İşte ben aradan on yıl geçtikten sonra böyle bir savaşı yazmaya cesaret edebiliyorum. Savaşın içinde bulunduğum zamanlarda her yazma teşebbüsüm hüsranla sonuçlandı. Elimdeki ajandama savaşa dair yazdığım notlar birkaç satırı geçmeden beynimdeki düşünceler ve kalbimdeki duygular kanatlanıp uçuveriyorlardı. Ben de sinirlenip ajandayı duvarlara çarpıyordum. Neden ben yazamıyorum? Deli oluyordum. Kendime öfkeleniyordum. Ama bir çıkış yolu da bulamıyordum açıkçası.

Uykusuz geçen gecelerim ve kâbus dolu rüyalarımla yatağımdan sıçrayışlarım bile benim yazmam için yeterli olmadı. Tam beş yıl boyunca rüyalarımda savaş gördüm.

Yazılı bilgilerin her zaman değeri vardır. Kalıcıdır. Birisi size; birinden şöyle bir şey duydum diyerek bir rivayette bulunsa buna pek itibar etmeyebilirsiniz. Ama "Bir yerde okuduğuma göre" diye söze başlasa daha fazla değer atfedersiniz söyleyeceklerine. Aslında ikisi arasında fark yoktur. Ama "yazılı" olan her zaman "kalıcıdır" da. Duyduklarımızdan ziyade okuduklarımız daha evladır. "Söz uçar, yazı kalır." Vesselam.

Yazarken içimin titremesi, kendi ruhumu, beynimi ve kalbimi dinlemek benim yaşadığım en büyük ayrıcalıklardandır. Yeryüzünde benden sonra kalacak bir eser bırakmak, kendimden bir parçayı insanların beğenisine sunmak ve bundan insanların estetik zevk aldığını ve fayda sağladığını bilmek ve düşünmek bana manevi haz veriyor. Tıpkı bir ulu çınarın tohumlarını rüzgarla etrafa saçması gibi geliyor bana. Binlerce kopyamın insanlar arasında dolaştığını düşünüyor ve kitap okumayı seven insanlarla hasbihal ediyorum hissine kapılıyorum.

Bu satırları yazmaktaki gayem tarihe iki açıdan not düşmektir. Birincisi, savaşa şahitlik eden birisinin yaşadıklarının ilk elden yazılması. İkinci de şahsi tarihim açısından bu savaşın beni yazma konusunda tetiklemesidir. Bu savaşı yaşamasaydım belki de yazmaya hiçbir zaman teşebbüs etmeyecektim.

Şimdi savaşa dönelim…

***

1994'ün Haziran'ıydı. İki yıl Kırgızistan'da çalışıp köye gitmiştim. Biliyordum ki köyde beni bekleyen gözler vardı. Benim için bir çift göz vardı ki bu diğerlerinden tamamen farklıydı. Bu zamana kadar hayatımda en çok yer kaplayan bir kadındı bu. Esmer güzeli, kara gözlü, yüzünden hiçbir zaman tebessüm eksik olmayan, orta boylu, sakin ve dingin görünüşlü, hafif öne çıkan burnu ve çenesi yüzüne ayrı bir güzellik katan, hayatı boyunca kimseyle kavga etmemiş ve kimsenin kalbini kırmayı düşünmemiş, yufka yürekli ama bir o kadar da cesur, sevdikleri için her şeyini gözünü kırpmadan feda edebilecek kadar diğerkâm ve gözü pek bir kadındı. Hayatımda böyle bir kadına hiçbir zaman rastlamadığıma hem üzüldüm hem de sevindim. Sevindim çünkü bu kadın, benim hayatımın en büyük değerlerinden biriydi. Üzüldüm; bir daha böyle bir insanın olmayışı, yeryüzünde hep bir şeylerin eksik kaldığı manasına geliyordu benim için.

Bişkek'ten yerel saatle altı-yedi gibi kalkan uçak yine yerel saatle gece on buçuk- on bir gibi İstanbul'a inmişti. Ben de gece on iki otobüsüyle sekiz saatlik bir yolculuk sonunda köye gelmiştim. Bişkek'ten uçak havalandığında hep Batı'ya gittiğimizden güneş batmak üzere olmasına rağmen saatlerce güneşin batışını seyretmiştim. Yüksek dağların tepesinde, beyaz ve kül rengi bulutların üzerinde, kızıllığı seyretmek ancak yaşanarak tadılabilecek eşsiz bir duygu. Kelebekler gibi hafifçe kanat çırparak uçmak gibi bir şey. Sanki bütün dağlar ve gökyüzü kendime ait bir mülkmüş gibi bir hisse kapılmıştım. Dünyanın döndüğü istikamete

doğru gittiğimizden sürtünme kuvveti azdı ve uçak İstanbul-Bişkek istikametine gittiğinden daha hızlı gidiyor ve birkaç saat erken geliyor İstanbul'a. Her seferinde ben bu durumu, kendime göre yorumlayıp "sevdiklerime kavuşturmak için" daha hızlı gidiyor olmalı diye düşünüyordum. Hem uçağa binmeden önce hem de İstanbul'a indiğimde köye geleceğimi aileme söylemiştim. Uçağın siyah lastikleri piste dokunur dokunmaz ellerim kızarıncaya kadar çılgınca alkışlamıştım. Elimi ilk şaklatan bendim. Peşimden de uçaktaki herkes alkışlamıştı. Uçağın kapısından dışarı bakar bakmaz içime derin bir nefes çekip "İşte! Vatanım. Ülkem. Toprağım. Toprağımın ve ülkemin kokusu." diyerek avazım çıktığı kadar "heyyt be!" diye bağırdığımı dün gibi hatırlıyorum; yolcuların bana tuhaf bakışlarını da buraya kaydetmeliyim. İçimdeki coşkuyu ancak vatan hasreti çekenler anlayabilirler. Sonrası malum. Yukarıda da söylediğim gibi sabahın erken saatlerinde köye vardım.

Yollarda bir şeyler yeme fırsatım olmamıştı. Karnım açtı. Annem geleceğimi bildiği için güzel bir kahvaltı hazırlamıştı. Köyde olabilecek hemen her şey sofrada vardı; peynir, zeytin, yumurta, tereyağı, kızartılmış ekmek, pekmez, süt… Ama benim yiyecekleri gördüğüm yoktu. Zaten annemi, babamı ve kardeşlerimi görünce ne açlığım ne de susuzluğum kalmıştı. Onun da ötesinde doğup büyüdüğüm topraklara gelmek içimde sessiz bir huzurluk meydana getirmişti. Ondan daha önemlisi herkes benimle aynı dili konuşuyordu. Aman Allah'ım! Anadilimin herkes tarafından konuşulduğunu işitmek; kulaklarım, ruhum ve beynim için ne büyük bir talih ve manevi bir hazdı. Birkaç farklı dilin konuşulduğu yerde ruhumun ve bedenimin de parçalara ayrıldığını hissederken şimdi kendimi tek parça ve bütün bir insan olarak hissediyordum. Anadilim anamın ak sütü gibi… Bir gün dünya dili olacağına da inanıyorum. Bu, sadece inanmak değil; öyle olacağını biliyor ve görüyorum. Umudum boşa değil esasen. Çünkü dünyanın dört bir tarafında dağılmış nice kahramanlar,

yağız delikanlılar, yiğit Anadolu kadınlarının doğurduğu civanmert gençler bu uğurda her şeyi yapıyorlar.

Beş on dakika sonra yerde bir sini üzerine kurulmuş sofradan kalktım. Annem, babam ve kardeşlerim gözüme bakıyorlardı. Görüşmeyeli neredeyse bir yıl olmuştu. Hepsinin kokusu, sesi, soluğu, gözlerindeki ışıltı, dudaklarındaki tebessüm ahşap ve kerpiçten yapılmış evimizin içinde bayram havasından öte bir esinti meydana getirmişti.

İçimdeki kıpırtı ve heyecanı tarif etmek mümkün değildi. Küçük bir bavulun içine koyduğum ve yıl boyunca çarşıya pazara çıktığımda memlekete giderken götüreyim diye aldığım ufak tefek hediyeleri açtım. Kıymetli, pahalı ve kaliteli hediyeler değildi. Çoğu Çin mallarıydı. Ablamın çocuklarına, ablama, anneme; ufak tefek giyecekler, pek de kaliteli olmayan ipek kumaşlar, porselen tabak ve fincanlar, yeğenlerim Ahmet ve Büşra'ya da çocuk elbiseleri almıştım. Büşra henüz küçük olduğu için pek sevinmedi ama Ahmet'in gözlerindeki ışıltı ve sevinç beni ziyadesiyle memnun etti ve sevindirdi.

Ablam, ben lise son sınıftayken evlenmişti. O zaman yatılı okuldaydım. Üniversiteye hazırlanıyordum. Okul müdürü bana izin vermemişti. Çok kızdım. Nasıl olur da kan bağım olan ablamın düğününe izin vermezdi? Hâlâ aklıma geldikçe kızmaktan kendimi alamıyorum. Yatılı okul öğrencisi demek, hemen her şeye kendince çözüm bulmayı başarabilen ve hayat denizinde gemisini her hal ve şartta yüzdüren kişi demektir. Ben de öyle yaptım. Sınıf başkanını ayarladım. Zaten kendim yatakhane başkanıydım. Dolayısıyla yoklamaların hiçbirinde "yok" yazılmadan cuma sabahından pazartesi akşamına kadar okuldan kaçtım. Ama kimsenin ruhu duymadı. Öğrenciler okulun her ünitesinde nöbet sistemiyle görev aldıklarından ve her gün yoklama alan öğretmenler değiştiğinden beni idare etmeleri lise son sınıfa gelmiş bir yatılı okul öğrencisi için iş bile değildi.

Ablam hiçbir zaman evlenme taraftarı değildi. Köy yerinde evlenenlerin halini çok iyi biliyor ve görüyordu. Annem, halalarım ve teyzelerim; kısacası akrabalarımız olan kadınlar ablamı ilkokuldan sonra ortaokul ve liseye gönderip okutmak isteyen babama karşı kutsal bir ittifak kurup engel oldular. Babam da onların karşısında direnemedi ve ilkokuldan sonra okutmadı. Neymiş efendim? Kız çocuğu okur muymuş? Okumaya giderse peşine bir erkek takar gelirmiş! Sanki en sonunda bir erkeğe kendileri vermediler de! Olacak iş değil! Hâlâ aklım havsalam almıyor. Vakıa bu hadiseden beş-on yıl sonra ablamın okumasına karşı çıkanlar kendi kızlarını okutmak için ellerindeki son kuruşu bile harcamayı göze aldılar ama ablam için iş işten çoktan geçmişti. İşin daha ilginç bir yanı var. Babam devlet hastanesinde hizmetli olarak çalışmaya başladıktan sonra ablamı da sınavlara soktu. Ablam sınavı kazanınca –henüz evlenmemişti- aynı terane yine başladı. O kadar erkeğin içine genç bir kız gönderilir miymiş! Vay efendim orada kendine koca bulurmuş! Bu kadınları anlamak gerçekten zor! Sanki eninde sonunda bir kocaya varmayacaklar. Ama babam bu sefer kimseyi dinlemedi. O sıralar ablam nişanlıydı. Evlendikten üç-beş ay sonra devlet hastanesinde çalışmaya başladı.

Ablam cin gibi biridir. Bizim ailede en açıkgöz ablamdır. Mavi gözlerinden fışkıran alevler onun ne kadar zeki olduğunu anlamanız için yeterlidir. Becerikli olması kısa sürede çalıştığı işyerine alışmasını sağladı. Sonra ne mi oldu? Köydeki herkes babama gelip "Bizim kızı da hastaneye çalışmak için aldırsanız…" diye yol yapmaya başladılar. Herkes babamın torpille ablamı işe koyduğu vehminden bir türlü kurtulamıyordu. Ama işin aslı öyle değildi. Ablam zaten okulda başarılı bir öğrenciydi. Sınavda da aynı başarıyı göstererek bileğinin hakkıyla işe girmişti ama başkalarına dert anlatmak ve onları ikna etmek hiçbir zaman mümkün olmadı. Onun çalışıyor olmasına en çok sevinen benim. Çünkü

tarlaya, bağa, bahçeye gidip sıcağın alnında akşama kadar çalışmaktan kurtuldu. Sadece bu da değil. Sabah-akşam ahırdaki hayvanların bakılması, sağılması, yemlenmesi… Dünya kadar iş. Üstüne üstlük zerre kadar kıymetin de bilinmez. Her neyse. Diyeceğim o ki; kız çocukları her zaman iş-güç sahibi yapılıp koca eline muhtaç bırakılmamalı ve kendi ayakları üzerinde durmayı öğrenmelidirler.

Annem, babam, kardeşlerim etrafımda pervane gibi dönerken benim aklım kapıdaydı. Aile efradımın beni görmesiyle değişen vücut kimyaları onları hayli hareketlendirmişti. Getirdiğim hediyeleri bir kenara bırakıp ahşap ve kerpiçten evde yama gibi duran betondan yapılmış balkona çıktım. Babamın daha evi yaparken diktiği ve kendi elleriyle küçük bir çocuğu büyütür gibi yetiştirdiği, balkonun demir korkuluklarını sarmış ve çatıdan sarkan asma dallarının gölgesinde eğreti bir sandalyeye oturmuş, beni beklediğini ve görmekten büyük bir manevi haz aldığını bildiğim, beni özlediğinden hiç şüphem olmayan yukarıda da zikrettiğim gibi hayatımda en çok sevdiğim kadın babaannemin yolunu gözlemeye başladım. Saniyeler geçmek bilmiyordu. Babama "Haberi var mı geleceğimden?" diye sorduğumda aldığım cevap müspetti.

Babaannem. Ağzımın tadı. Yemeğimin tuzu. Çayımın şekeri. Başımın tacı. Kalbimin sultanı. Annem kıskanmasın; onu da çok seviyorum. İkisinin de yerleri ve sevgileri farklı. Biri diğerine tercih edilen cinsten değil.

Babaannem esmer güzeli olması hasebiyle "Kara Emine" lakabıyla anılırdı. Vakıa bu daha sonraları "Hacı Emine" oldu. Bizim oranın ağzıyla "Hacı İmine aba" derlerdi konu komşu. Hacca gittiklerinde küçük bir çocuktum. Henüz 3 yaşında olmama rağmen o yıllardan hatırladığım tek şey; onların hacca gittiği ve hacdan döndüğü günlerdir. Güneşli bir günde köy meydanından otobüslere binerek gitmişlerdi. Hatta giderken bana da

biraz harçlık vermişlerdi. Arabanın arkasından köyün çıkışına kadar "Ben de gideceğim." deyip ağlayarak koştuğumu dün gibi hatırlıyorum. Bir de geldikleri gün... Sonbahar veya ilkbahar ayları olmalı ki hava soğuk değildi. Gümüşi bir gece karanlığında hafif çiseleyen yağmurlar inci gibi görünmüştü gözüme. Bir çok kimsede şemsiye vardı. Ev çok kalabalıktı. Bir de o günden hatırımda kalan; babaannemin hacdan bana getirdiği açık kahverengi ve çiçekli bir çocuk takımıydı. Şimdi görsem o elbiseyi yine hatırlarım. Çünkü babaannemle ilgili her şeyin sanki kafamın ayrı bir bölmesinde özel olarak saklanmış gibi bir hali vardır.

Babaannemin aklımda kalan en net fotoğrafı veya silüeti; her namazdan yarım saat önce abdest alarak pencerenin kenarındaki -yine bizim oranın tabiriyle- tahta ve çıtalardan Atölyeci Murat'a yaptırdığı "maket" dedikleri nesnenin üzerine oturarak elinde doksan dokuzluk tesbihiyle Ezan-ı Muhammedi'nin okunmasını beklemesidir. Ezan okunur okunmaz namazını kılarak işlerine devam ederdi. Haddizatında dedemde öyleydi. Yarım saat önceden hazırlanır ve caminin yolunu tutardı. Bu aslında dışarıdan bakıldığında sıradan ve adiyattan bir hadise gibi görünebilir. Ama öyle değil. Şimdi daha iyi anlayabiliyorum. Bir çocuk evdeki her türlü söz ve davranıştan düşündüğümüzden daha fazla etkileniyor. Namazlarını öyle bir vecd ile yapardı ki; ben onu zevkle seyretmekten kendimi alamazdım. Hiçbir tahsili olmadığı halde gönlüyle öyle bir Allah'a bağlanmış ve kul olmuştu ki Yüce Yaratıcı'ya, ilim ve makamca ondan yüksek olan pek çok insanın ibadetten onun kadar zevk alabileceğini tahmin etmiyorum. Ondaki ibadet neşvesini çok az insanda gördüm. Eğer ben bugün Allah'ın varlığına, birliğine, ezeli ve ebedi olduğuna, her şeye gücü yetip kimseye muhtaç olmadığına, kainatı bir nizam dahilinde yaratıp insanın emrine verdiğine inanıyorsam, çocukluğumda babaannemin şuuraltıma belki de bilmeden yerleştirdiği veya benim onu taklit edip ve model almamdan kaynaklanmaktadır.

Seccadesini yerden hiç kaldırmazdı. Hacdan getirdiği doksan dokuzluk tesbihi de daima elindeydi.

Babaannemin sadece inanç ve ibadet yönü yoktu elbette. İnsani yönünü anlatmak ve ifade edebilmek pek de kolay değil benim için. Kimseye yüksek sesle konuştuğunu duymadım. Kimsenin hatırını yıktığını görmedim. Ağzından tek bir kelime kötü söz sadır olmadı. Çocuklarını bırakın; torunlarının çocuklarını bile kollayıp gözetir ve gelecekleri için kaygı duyardı. Anaç bir tavuk gibi kol kanat gererdi. Kim mağdur ve mazlumsa onun yanında yer almasını bilirdi. Asaletiyle, söz ve davranışlarıyla esaslı bir Osmanlı kadınıydı. Tam bir Anadolu kadını. Bir gönül insanıydı. Kim muhtaçsa ona elinde ne var ne yoksa verirdi. Bir şeyi verirken de gözü arkada kalmazdı hiçbir zaman. Evine kim gelirse gelsin ilk sorduğu soru her zaman "Garnın aç mı?" olurdu kendi şivesiyle. Mutlaka bir köşede ya kendisinin yaptığı ya da birilerinin getirdiği; misafirlere ikram edilecek bir şeyler bulunurdu. Hele duvarın içine gömülü ve kapağı kilitli bir dolabı vardı ki sanki içinde hazineler saklı sanırdınız. Ben o dolabı bir şekilde açmayı her zaman başarır ve kendime bir takım ganimetler elde etmekten geri durmazdım. Esas zevk ganimetleri yemek veya içmek değildi; mesele onlara bir şekilde ulaşmaktı. İşte o zaman kendimi muzaffer bir kumandan gibi hissederdim. O dolapta bulduklarım aslında pek kayda değer şeyler değildi. Bayramda seyranda hediye getirilmiş bisküviler, şekerler, tahin helva, hacdan getirdikleri ufak tefek incik boncuk vs. olurdu. Bir de kendimi bildim bileli o dolabı her açışımda bir bohçaya konmuş kefen görürdüm. O kefeni ne zaman aldıklarını bilmiyorum. Ama hem dedem hem de babaannem daima bir ayağı kuyuda yaşıyorlardı demek ki. Bu duygu ve düşüncelerle yaşayan bir insanın kötülük yapma ihtimali tabi olarak ortadan kalkıyordu. Allah'tan korkandan korkma; kork, Allah'tan korkmayandan.

Babaannemin yüzünde çile izleri de vardı. Saçlarındaki aklar hayat romanın satırları ve o romandaki tasvirlerdi. Yedisi kız ikisi oğlan olmak üzere dokuz çocuğun dünyaya gelmesine vesile olmuş; iki tanesinin acısını yüreğinin derinliklerinde hissetmiş, onlar için ağlamış ve kara toprağa geçici bir süreliğine emanet etmiş bir çilekeş kadındı o. Hayatta kalan evlatlarını ise en güzel şekilde yetiştirmek için gece gündüz çalışmış bir yumuşak kalp taşıyordu. Hem köyümüzde hem de değişik yerlerde birbirleriyle mal, mülk ve dünya metaı uğruna kavga gürültü edenleri görünce derin bir hayret içinde kalmaktan alıkoyamam kendimi. Babaannemin evlatları arasında en ufak bir kırgınlık, dargınlık, alınganlık görmedim. Aksine kimde yoksa elbirliğiyle ona destek olurlardı. Birinin ayağına diken batsa hepsi üzülürdü. Ailesine bu kadar düşkün insanlar hayatımda görmedim. Bunu temin ve tesis eden yegane kişi babaannemdi. Evlatları arasında sağlam bağlar kuran bir harç gibiydi o. Sadece evlatları mı? Hayır. Torunları arasında bile…

Babaannem anlatılmakla tükenecek bir insan değildi vesselam…

***

Ben sandalyede oturmuş beklerken güneşin altın sarısı ışıkları asma dallarının arasından süzülerek ışığa karşı duyarlı gözlerimin kısmen kısılmasına neden oluyordu. Asma dallarına ürkek tavırlarla gelen serçe kuşlarının sesleri narin bir musiki ziyafeti veriyordu. Evimizin tam karşısındaki amcamın evinde sabah hareketliliği vardı. Komşu kadınlar tavuklarını yemlemek, ineklerini sağmak veya tarlaya gitmek üzere hazırlıklarını tamamlamak için ortada dolaşıyorlardı. Harman yerlerinde yapılan patozlardan savrulan saman tozları havada uçuşuyordu. Bu mevsimde tarlalarda ve harman yerlerinde yirmi dört saat boyunca hareketlilik hiç eksik olmazdı zaten. Çocukluğumda o harmanların içinde derin kovuklar açarak oyunlar oynar ve kendimize türlü eğlenceler

çıkarırdık; tek şartla, harman sahibi bizi görmemeliydi. Ha bir de başka eğlencemiz vardı. Buğday başaklarını pantolonumuzun paçasından sokarak yukarıya doğru yürümesini zevkle hisseder ve nasıl olup da bir buğday başağının biz hareket edince hiçbir müdahale olmadan yukarı doğru çıktığına hayret ederdik.

Babaannem –aslında babaanneye bizim orada "ebe" derler- amcamların evinin köşesinden göründüğünde yüreğim yerinden fırlayacak gibi oldu. Başında siyah bir çember, çemberin altında alnından saçları görünmesin diye oyalı bir yaşmak, üzerinde yaz kış çıkarmadığı nerdeyse ayak bileklerine kadar uzanan siyah bir "gurak" vardı. Ayağında yine yaz-kış çıkarmadığı mest ve mest ayakkabıları… Ayaklarını yere basarla basmaz arasında, sanki toprağı okşarcasına, hafif, nazik ve kendinden emin adımlarla, elinde bir çıkı bizim eve doğru geliyordu.

Onu görür görmez yerimden ok gibi fırlayarak merdivenlerden hızla inip yine titrek ve hızlı adımlarla ona doğru yürüdüm. Ona yaklaştıkça yüzündeki ışıltı ve tebessüm ifadesi daha da belirginleşiyordu. Güneşten kısılan gözlerimle, ayakkabı ve çorap olmayan ayaklarımla toprak ve çakıl tanelerinin farkında bile olmadan bana doğru uzanan kınalı ellerini öptüm. Sonra sarıldım. O da bana… Sonra… Sonra… Yüzümü, gözümü yalar gibi öpmeye başladı. Ben hiçbir şey yapmadan kendimi bırakmıştım; gassalın elindeki meyyit gibi… "Ah benim yavrım gelivemiş mi?" dedi kendi şivesiyle. "Benim guzum nelere gitmiş?" diye ilave etti. Dudaklarında hafif bir titreme vardı. Gözleri yaşarmıştı. Ama duygularını pek belli etmezdi esmer yüzünde. Ben yanı başında yere bakarak eve doğru yürüyorduk. Kalbimin titremeleri ve ruhumda duyduğum huzur yeniden dünyaya gelmiş hissi uyandırdı bende. Yine kendi şivesiyle "Ne zıman geldin?" dedi. "Yarım saat önce." dedim, başımı ona doğru çevirerek. Aç bir kuş yavrusu gibi ondan çıkacak bir kelimeyi bekliyordum. Sevinçten, huzurdan, mutluluktan sesim kısılmış, ne diyeceğimi

bilemez hale gelmiştim. Herkes bana, daha doğrusu babaanneme benim için "O senin ilki dünün" derdi. Ne demekse? Tahminimce ilk doğan çocuklarını çok seven anneler için kullanılıyordu. Beni bu kadar sevdiğinden öyle demiş olmalılar. Ayaklarımın yürüyüp yürümediğinin farkında değildim. Artık nerede olduğum umurumda değildi. Merdivenlerden çıkarken babaannemin zorlandığını ve nefesinin kesildiğini fark ettiğimde tüylerim ürperdi. Seksen yaşını aşmış, üç çeyrekten fazla yaşamış, eskiye göre biraz daha çökmüş bir hali vardı. Bu, konuşmasında, yürümesinde, yüzünde ve gözlerinde çok belliydi. Onun yokluğunu düşünmek akrep yutmuş gibi bir acı verdi yüreğime.

Eve girdiğimizde babam "Ana hoş geldin!" dedi. "Otur yemek ye!" babaannem "a'ah yimicen. Garnım aç de'li." dedi. Üzerindeki siyah "gurak"ını çıkarıp astı ve babamın tahtalardan yaptığı neye benzediği tam belli olmayan ranza gibi üzerinde hem yatılan hem de oturulan şeyin üzerine bağdaş kurarak oturdu. Diğer kadınların daha doğrusu benim gördüğüm kadınların aksine fazla konuşmazdı. Meramını en az kelimeyle ve en kısa yoldan anlatıp susardı. Evin içinde derin bir sessizlik vardı. Babam "Ana ne ediyon? Nasılsın? İyi misin?" diyerek sessizliği bozdu. "A ne edem. Ölendez. (Ölmek üzereyiz.) Yaş sekseni geçti." dedi. Bunu söylerken en ufak bir korku ve endişe yoktu. "Babam nerede?" diye sordu babam. "Evde oturuyor. Sabah tarlaya gidip geldi." diye cevap verdi babaannem. Dedem tarlada çalışmayı bıraktıktan sonra bile hava çok soğuk olmadığı zamanlarda sabah namazını kılıp kahvaltısını yaptıktan sonra her sabah Sazlık mevkiindeki tarlalarını şöyle bir dolaşıp gelmeden rahat edemezdi. Şu kadar yıl tarlalarda çalışmış ve rızkını topraktan kazıyarak çıkarmış elleri nasırlı dedem, topraktan bir türlü kopamıyordu. "Birazdan o da gelir." diye ilave etti. Daha önceki yıllarda Kırgızistan'a dair pek çok şey anlattığımdan pek fazla soru sormuyorlardı. Herkes birbirinin gözlerindeki ışıltıyı seyretmekle yetiniyordu. Bizim ailede

kimse sevgisini sözle dile getirmezdi. Sessiz ve derinden, kalpten kalbe bir akış söz konusuydu her zaman. Herkes birbirine çok düşkün olmasına rağmen sözle ifade konusunda çekingen davranıyorduk.

Babaannem geleli on dakika olmamıştı ki uzun boyu ve kafasındaki kasketiyle amcam içeri girdi. "Ooo! Deli oğlan gelmiş mi?" dedi gülümseyerek. Bana doğru yaklaşırken ben de ayağa kalktım ve elini öptüm. O da yanaklarımdan… Amcam da tıpkı babam gibi uzun boylu ve yakışıklı. Zaten ona da "Koca İbrahim" derler. Cüsseli ve güler yüzlü. Bir zaman Almanya'da yaşamıştı. Amcamı neredeyse babam kadar severim. Bize karşı hep iyimser olmuştur. Kadife gibi yumuşak bir kalbi vardır. Bazı uçarılıkları ve haytalıkları olsa da toplam kalite olarak iyi bir insandır. Amcamın varlığı -babamdan büyük olması hasebiyle- bizim için her zaman güven vesilesi olmuştur. Çok da matrak olduğundan yaşı benden çok çok büyük olmasına rağmen çoğu zaman bize arkadaşı gibi davranması onu bizim gözümüzde daha sevimli hâle getirmiştir.

Evin içi gitgide kalabalıklaşıyordu. Amcamın gelini, torunları, halalarım vs. derken ev, tıka basa dolmuştu. Bir süre sonra tarladan bağdan bahçeden ve alandan, satandan, gelin olanlardan vs. bahsetmeye başlamışlardı. Belli bir süre sonra iş kayıt zamanı deyip herkes tarlalarına çalışmaya gitti. Ama arada gidip gelenler oluyordu.

Efendim! En çok konuşulan meselelerin başında yüzüme karşı pek azı söyleme cesareti bulsa da benim kazandığım paranın miktarıydı. Benden önce yurtdışına gidenler sadece Almanyalılardı. Onlar da Türkiye'deyken hani eşeğe bile zor binerlerdi söylemesi ayıp. Sonradan ne oldu? Hepsi de altlarına birer araba çektiler. Köyde veya şehirde apartmanlar diktiler. Tarlalar, bağlar, bahçeler, arsalar aldılar. Markları yastıkların içine gömdüler. Hatta "Alamancı karısıyım, panganın (banka) yarısıyım." tarzında darb-ı meseller bile çıktı. Gayet tabi olarak ben de yurtdışında

çalıştığıma göre epey bir para biriktirmiş ve zengin olmuştum! Kazın ayağı öyle değildi tabi. Kimseye aldığım para konusunda herhangi bir beyanda bulunmama rağmen herkes bir takım tahminlerde bulunmaktan geri durmuyordu. Ben bu tür meseleleri konuşmaktan ve konuşulmasından son derece rahatsız oluyordum. Para dediğin nedir ki? Elinin kiri. Yıkarsın, çıkar, gider. Harcarsın, biter. Dünya kadar malın olsa bir gecede Allah hepsini alabilir. Zaten insan hiçbir zaman bir mala ve mülke gerçek anlamda sahip olamaz. Olsa olsa, emanetçi ve bekçi olur. İçimden "Benim aldığım parayı bilseniz, hiçbiriniz şuradan şuraya kılınızı kıpırdatmazsınız." demek geliyordu. Vakıa biz maaş almıyorduk. Burs alıyorduk. Çünkü maaş karşılığında "hizmet" edilmez. Hizmet; Allah rızası için, vatan ve millet düşüncesi ile ve insanların iyiliği için yapılan vicdani bir mesele ve gönül işidir. Bu zamanda "gönül" mü kaldı demeyin. Hâlâ bu ülke için yüreği çarpan insanlar var. Hasılı kelam; aldığımız burs üç yüz dolardı.

Zaten oralara para için gidilmez. Ancak bir gaye-i hayal uğruna gidilir. Haddizatında dünyanın herhangi bir yerine seyahat dışında yaşamak için gider misin, deseler; cevabım çok açık ve net olurdu: Hayır! Bir de gaye-i hayal için giderim. İnsanın kendi toprağından ayrılması; bir balığın sudan çıkıp karada yaşamaya çalışmasına benziyor. Nefes alıp vermek bile zor geliyor insana. Kapısının tokmağına tuz istemek için bile gidebileceğiniz bir ahbabınız olmuyor. Sürekli bu ruh halinde yaşamak belli bir süre sonra insanı yormaktan öte bıkkınlık veriyor ve gerçekten yaşanması bir zor hal alıyor hayat. Ancak bütün bunları söylerken gittiğime pişman değilim. Bir daha olsa bir daha giderim. Allah, insanı hizmet etmek için gittiği yeri ve orada yaşayan insanları sevdiriyor. Zaman içinde onlardan biri olmaya alışıyor insan. Bu da bu hizmetin bir kerameti olsa gerek.

Hizmet ne ola ki? Bu kitabın okuyucuları "hizmet"ten neyi kastettiğimi elbette biliyorlar. Bundan yaklaşık otuz yıl önce

"tahta bir kulübe"cikte Hoca Efendi tarafından bir avuç insanla ülkemizin ve milletimizin dünya üzerinde bir "denge unsuru" olmasını sağlamak için insan yetiştirmek üzere yola çıkmış gönüllüler kervanın yaptıkları işe "hizmet" diyoruz.

Tahta Kulübe; İzmir Kestanepazarı Camisi'nin avlusunda Hoca Efendi'nin kaldığı yer. Vaktiyle bu kulübe hakkında araştırma yapmak için üç gün İzmir'de kalmıştım. Kime Hoca Efendi'yi sorsam hepsi de ağız birliği etmişçesine aynı şeyi söylüyordu. Varsa yoksa Tahta Kulübe. Her şey orada başlamış. Tahta Kulübe'nin ışığını sönük gören olmadığı gibi Hoca Efendi'yi de uyurken veya yatarken gören de yok. O Kulübe'de çekilen sancılar ve edilen dualar bugün semeresini veriyor…

Ben tahta kulübeyi görmedim ancak görenleri ve orada misafir kalanları dinledim. Tamamı dört metrekare olan kulübe iki odacıktan müteşekkilmiş. Hoca Efendi odacıklardan birini kitaplık, çalışma ve dinlenme gayesiyle kullanıyormuş. Diğer oda ise misafirleri ağırlamak için hizmet veriyormuş. Kitaplardan başka; tüp, çaydanlık, Erzurum'dan getirilen bir hasır, tava ve birkaç tabak varmış. Rivayet odur ki kulübecikte bulunan ranzada bir kişinin uzanarak yatması mümkün olmaz. Hoca Efendi talebelerle geçirdiği vakitlerin dışında kulübecikte ibadet edip kitap okuyormuş.

Ben yine eve döneyim. O gün akşam olduğunda evimizde iğne atacak yer yok gibiydi. Geç vakte kadar misafirlerle oturduk. Herkes evine dağıldığında aile efradımız; annem, babam, kardeşim ve ablam kalmıştık. Kardeşim o sıralar ilahiyat fakültesinde okuyordu. Ablam da izne ayrıldığından benim de gelmemi fırsat bilip bizim evde kaldı. Bir de babaannem kaldı. Dedem hiçbir zaman başkasının evinde ne kalabilir ne de gönül rahatlığıyla yemek yiyebilirdi. Ben kendimi bildim bileli aksakallı ve ak saçlı olan dedem ölmeden evvel elden ayaktan kesilinceye kadar kendi evinden ayrılmadı. Kimseye muhtaç olmak istemiyordu. Aynı

durum benim için de söz konusudur. Kendi kendimize kaldığımızda benim de tahmin ettiğim üzere evlilik meselesi açıldı…

Uzun konuşmalardan sonra dinlenmek üzere yatağıma çekildim. Gecenin zülüfleri arasında dolaşmaya başladım. Başımı yastığa koyduğumda kendimi o kadar çok güvende ve iç huzuruyla dolu hissettim ki tarifi imkansızdır. Perdenin aralığından görünen ay ve yıldızlar sanki parmak uçlarımda dolaşıyordu. Yatak, beni kucaklayan şefkatli bir elden farksızdı. Yastık, sevgilinin dizi gibi geliyordu. Gece, bütün sıcaklığı ve samimiyetiyle beni sarıp sarmalamış ve koynuna almıştı. "Acaba birileri evimize gelir de bize tacizde bulunur mu? Eli silahlı hırsızlar bizi soymaya gelir mi? Bir sarhoş yolunu şaşırıp kapımıza dayanır mı? Polisler pasaport sorma bahanesiyle bizi rahatsız eder mi?" gibi binlerce olumsuz düşünceden arınmış bir kafayla yatağa girmek; daha uykuya dalmadan dinlenmek ve ruhumun hafiflediğinin farkına varmak demekti benim için.

***

Balık tutmayı özlemişim. On üç-on dört yaşlarındayken babamın aldığı ağ hâlâ duruyordu. Kardeşimle akşam karanlığı çökmek üzereyken balığa çıktık. Eskisi gibi sabaha kadar beklemedik. Ağımızı nehrin en çok balık olduğunu bildiğimiz bentlerinden birine gerip eve geldik. Yine aynı heyecanı duydum. Acaba yarın ne kadar balık tutacaktık? Balığı yemekten çok onu tutmak ve bir iş ortaya koymak çocukken olduğu gibi şimdi de ruhumda manevi bir haz meydana getiriyordu.

Sabah güneşi altın sarısı kızıllığında doğarken babamın yeni aldığı traktöre atlayıp ağlarımızı toplamaya gittik. Hava sıcak olmasına rağmen sabahın erken saatleri ve suyun akıyor olmasından su soğuktu. Sıcak yataktan kalkıp soğuk bir suya girmek tam bir duş etkisi yapmıştı. Vücudumuzdaki tüm tüyler kirpi tüyü gibi ayağa kalkmıştı. Ağı çözüp yukarı doğru her asılmamızda gördüğümüz balıklar bizim için bir zafer muştusundan farksızdı.

Ağı toplayıp evimizin balkonuna baştan başa gerip balıkları da bir kuyumcunun altın işlerkenki özeniyle çıkarıp leğene atmaktan daha zevkli ne olabilirdi ki? Çevredeki insanların bize bakışlarındaki imrenme ve belki de gizli kıskançlık bize gizli bir gurur ve sevinç yaşatıyordu. Annem o balıkları hemen temizleyip tavada kızartarak kahvaltı sofrasına koyduğunda evinde ekmek bekleyen çocuklarına rızkını götürmüş bir babanın heyecanını her zaman hissetmişimdir. Sofradaki herkesin bakışlarıyla bize teşekkür etmesi tadılmaya değer bir hazdır.

Bu yaz çok hızlı geçti. Harman zamanı olduğu için babama yardım ettim. Ellerim patladı. Yaraların iyileşmesi hayli uzun sürdü; tam bir ay…

Her fırsatta babaannemin yanına gidiyordum. Her gidişimde "Sen artık çok uzaklara gittin. Bizim az bir ömrümüz kaldı. Bizim ölümümüzü nereden göreceksin?" deyip duruyordu. Ben de içimden hep onun cenazesinde bulunmak ve ölmeden önce son bir defa daha görebilmek için dua ediyordum. Zaten aklım hiçbir zaman onun ölebileceğine ikna olmamıştı. İnsan sevdiklerinin bir an için bile olsa yokluğuna inanmak istemiyordu. Ama aklımın köşesinde beynimi kemiren aynı düşünce vardı: O ölürse ben ne yaparım? Ölümün gün gibi aşikâr olduğunu ve ecelin değişmeyeceğini her gün gözümle görüyordum. Bunu değiştirmem de mümkün değildi.

Babaannem vaktiyle altmış yaşına merdiven dayadığı sıralarda "Ölürsem oğlum bekar kalmasın." diye babamı on yedi yaşında alelacele evlendirmiş. O zamanlar kızlar daha kıymetliymiş. Bir de erkek nüfusu fazla olduğundan tabiri caizse kızlar kapış kapış gidermiş. Bir kız 18-19 yaşına girip de hâlâ evlenemediyse evde kaldığı düşünülürmüş…

Şimdi seksen yaşını aşan babaannem benim de evlendiğimi görmeden ölmek istemiyordu. İçinden çok istemiş ki bu muradına da erdi. Nereden nereye... Babamın evlendiğini göremeyeceğini düşünürken benim evlendiğimi görmek nasip oldu.

Tatilim kısa olduğu için yirmi beş gün içinde hem nişan hem de düğünü yaptık ve evlendim. Köydeki diğer düğünlerden iki farkı vardı benim evliliğimin. Birincisi; mehter marşıyla gelini indirdik. İkincisi de; gelini anasının evinden kendi ellerimle indirdim. Köyün adetlerine göre damat; gelinin gelmesini evde bekliyordu. Ama ben beklemedim. Aslında normal olan benim yaptığımdı ama köydekilere göre normal olmadığı için ayıplayan ve kınayan çok oldu. Sonraki yıllarda ise benim açtığım yoldan giden pek çok genç gördüm. Bazı kız babalarının bu olaya karşı çıkmasından kırgınlıklar yaşayanlar da oldu ama zaman içinde bu durum sıradan hale geldi. Eski köye yeni bir âdet getirmiş oldum uzun lafın kısası.

Evlendikten bir hafta sonra İstanbul'a geldim. İstanbul beni her zaman heyecanlandırmıştır. Her gelişimde gizli bir hazineyi keşfediyormuşum hissine kapılmışımdır. İlk geldiğimde ne kadar duygulandığımı anlatamam. Hatta gözlerimden akan yaşlara mani olamamıştım. Hakkında ne kadar şiir, kitap, roman, hikâye yazılsa azdır. Necip Fazıl'ın

"Ruhumu eritip de kalıpta dondurmuşlar; Onu İstanbul diye toprağa kondurmuşlar. İçimde tüten bir şey; hava, renk, eda, iklim; O benim, zaman, mekân aşıp geçmiş sevgilim. Çiçeği altın yaldız, suyu telli pulludur; Ay ve güneş ezelden iki İstanbulludur. Denizle toprak, yalnız onda ermiş visale, Ve kavuşmuş rüyalar, onda, onda misale.

İstanbul benim canım; Vatanım da vatanım. İstanbul, İstanbul." ilh… şiirini her okuyuşumda kalbimi titretir ve İstanbul'u bana anlatmak için yazılmış gibi gelir. Necip Fazıl, şeytan tüyü olan bir büyük adam. Her asırda şiiri yeniden hayata geçirmek için bir şair müceddit geliyorsa; bu asrınkinin Necip Fazıl olduğundan kim şüphe edebilir ki? Kelimelerle kedinin fareyle oynaması gibi oynuyor. Dilin ruhuna hükmediyor. Ben bu adamı seviyorum…

Bu gelişim, İstanbul'a gelişlerimin içinde en kayda değer olanıydı. İstanbul sıcaktan kavruluyordu. O zamanlar bir de su sıkıntısı vardı ki hiç sormayın. İki günde bir, bir saat akan sular insanları çileden çıkarıyordu. Haber bültenlerinin en birinci meselesi İstanbul'un akmayan sularıydı. Her taraftaki çöp yığınları ve çevreye yaydıkları kokular da cabası…

İlgili kişilerle görüştüm. Sonradan hayatımın seyrini değiştirecek olan Çeçenistan'ın başkenti Grozni'ye gideceğimi öğrendim. O günlerde televizyon ve gazetelerin başköşelerini Çeçenistan'dan gelen savaş ve ölüm haberleri işgal ediyordu. Vakıa ben savaşmaya gitmeyecektim. Elime silah almayacaktım. Sermayem kalem ve tebeşirdi. Türk müteşebbisler tarafından açılan bir özel okulda Türkçe öğretecektim. Öğretmenlik yapacaktım. Oradaki öğrencilerin ruhuna, kalbine ve beyinlerine hükmedecektim. Milletimin dilinin dünya dili olması yolunda küçük bir adım da ben atacaktım.

İstanbul'dan köye döndüğümde haberi babam ve annemle paylaştığımda ilk tepkileri "Orada savaş var." oldu. Ben de "Olsun!" dedim. Oraya ben olmazsam bir başkası gidecekti. Bu talih kuşu benim omuzlarıma konduğuna göre yapılacak iş; sağına ve soluna bakmadan, arkada ağlayacakları düşünmeden gitmekti. Eskiden beri burnumun doğrultusunda gittiğimi bilen babam "Sen birlisin!" demekten başka çaresi olmadığının farkındaydı. Annem biraz ağlayıp sızladı ama üzerime çok fazla gelmedi. Benim kararlı oluşum ve hiçbir açık kapı bırakmayışım onların da kabullenmesine vesile oldu. Bir kuru canımız var onu da nereye olsa götürürüz, felsefesiyle canımı elime aldım ve yola çıktım. Her şeyimle tam teslimiyet ve tevekkül içindeydim. İçimde zerre kadar korku, ürküntü ve endişe yoktu. Ecel birdir değişmez; bunu öğrenmiştim ya! "Ölmek kaderde var; bize ürküntü vermiyor!" diyen şaire de hak verdim.

Gidişimdeki duygularımı ve düşüncelerimi "Bencillik, kendini anlatma ve görgüsüzlük" saymazsanız sizlerle paylaşmak arzusundayım. Herkes bir yerlere bir şeyler için gidiyor hayatı boyunca. Hayat, rızkın etrafında döndüğünden bu gidişlerin pek çoğu ekmek davası için oluyor. Bizim davamız ise; milletimizin adını, dilini, kültürünü, dinini en yüksek yerlere taşımaktı. Ruhumuzu adadığımız gaye-i hayalimiz uğruna her yere gitmeye hazırdık. Göçlerin en güzeli bir mefkûre için yapılanı olmalı. Bu göç, önce ruhlarımızda ve gönüllerimizde başladı. Vaktiyle lisede okurken bir hocamız bize daima "Bir gün gelecek, sizleri dünyanın dört bir yanına giderken göreceğiz." diyordu. O zamanki çocuk aklımla bunun nasıl olacağına akıl erdiremiyordum ama o hocamıza o kadar itimadım vardı ki söylediklerinin olacağına inanmıştım. Şimdi o fırsat elimizdeydi. Bize düşen gitmekti.

Gitme günü yaklaştıkça annemin babamın endişesi artıyordu ama başka yol da yoktu. Annem "Ge delirmiş bu oğlan yalım!" deyip duruyordu. "Oğlum senin ne işin var orlada." dedikçe ben kahkahayı basıyordum. Babaannem daha önceden olduğu gibi "Sen benim ölümü görmezsin galik!" dediğinde ise ciğerim parçalanıyor, bir taraftan da dua ediyordum; Allah bana babaannem öldüğü zaman yanında bulunmayı nasip etsin diye.

Annem, hem kızlığında hem de evlendikten sonra toprakla yoğrulmuş bir çilekeş kadındı. Kendimi bildim bileli elleri ve ayakları sert nasırlarla kaplıydı. Zaman zaman ayaklarında derin çatlaklar görürdüm. Ama çok çalışkan bir kadındı. Hatta babam "Babam bana traktör yerine seni aldı." diye latife yapardı. Arka arkaya doğmuş üç çocuk ve üzerine yüklenen geçim sıkıntısı onu çalışmaya mecbur ediyordu. Babam da çok çalışıyordu ama demek ki geçinmemize yetmiyordu. Kısa boylu, siyah saçlı, inatçı, sesi epey gür çıkan bir kadındı annem. Çalışmaktan ve hayatla didişmekten çocukluğumuzda bizi sevecek vakti bile olmamıştı.

Babamın bir arkadaşıyla "Kim daha çok puan alacak" diye iddialaşması neticesinde girdiği memuriyet sınavını kazanmış olması can simidi olmuştu. Ailemizin hayatı devletten gelen düzenli gelir sayesinde birden değişivermişti. Aksi takdirde ne bizim üniversite okumamız ne de düzenli bir hayat sürmemiz sebepler dâhilinde mümkün değildi. Biz üniversitede okurken babam doksan altı bin lira maaş alırken elli bin bana elli bin de kardeşime gönderdiğinde postanedeki memur "Ne kadar maaş alıyorsun ki bu kadar gönderebiliyorsun? Kendiniz ne yiyorsunuz?" diye sormaktan kendini alamamış.

Uzun lafın kısası evlendikten 15–20 gün sonra eşimi oralardaki duruma göz atıp sonra götürmek üzere memlekette bırakarak yola çıktım. Savaş olan bir yere başımıza ne geleceğini bilmeden köyden dışarı çıkmamış bir kadıncağızı götürmek ve bir de onu oralarda taşımak akıl kârı değildi zaten. Uşak'tan Trabzon otobüsüne kardeşim bindirdi beni. Onu hayatımın her anında yanımda hissettim zaten. Beklentisiz sevdiğinden hiç şüphem yoktu. Kendinden önce hep beni düşünmüştür.

Bir daha ölü ya da diri dönüp dönmeyeceğimi bilmediğim bir yolculuk artık başlamıştı. Aile efradımın ve eşimin hangi duygular içinde arkamdan baktığını bilmiyorum. Babam metin bir insandır. Annem kesin ağlamıştır. Babaannem de ağlamıştır ama sessiz… Eşimin ne yaptığını tahmin edemiyorum; daha sonra da sormadım. Trabzon otobüsüne bindiğimde öğlen vakitleriydi. Hava sıcaktı. Ruhum dağınıktı. Otobüsün içine sinen koku midemi kaldırdı ama ben buna alışıktım. On bir yaşından beri hayatım yolları aşındırmakla geçiyordu. Yatılı okulu kazandığımda elime aldığım valizi bir daha hiç bırakmadım. Göçebe bir hayata mahkûm edilmiş bir ruhum vardı. Onu da yanıma aldım ve gece boyunca düşündüm. Gece her zaman beni cezp etmiştir. İster ehl-i din olsun ister ehlikeyif olsun; bir insanın gece hayatı mutlaka olmalı. Neye inanıyorsa onun hakkını vermeli…

Bu gidişim diğer gidişlerimin hepsinden farklıydı. Meçhule bir gidiş gibi. Sonu belli değil. Yola çıkanın işini her zaman Allah bilir ama bu yolun belirsiz olduğu daha açıktı.

Trabzon'a sabah erkenden vardım. İn cin top oynuyordu. Konaklayacağımız yere vardığımda ise benim gibi Kafkasya'nın değişik yerlerine gidecek pek çok arkadaş vardı. Birçoğu ilk defa yurtdışına çıkıyordu. Gidecekleri yerleri de merak ediyorlardı. Benim hiçbir merakım yoktu. Artık nelerle karşılaşacağımı az çok biliyordum. Sovyet sisteminin yetiştirdiği insanların mantığı hemen her ülkede aşağı yukarı aynıydı. Sonradan yaptığım tespitlere göre bu karakteristik özellik sadece Sovyet insanında değil; sömürge olarak yaşayan tüm milletlerde var. Her zaman güçlünün yanında yer alıyorlar. Hiçbir zaman tam olarak güvenemiyorsunuz. Ne kadar iyilik yaparsanız yapın zerre kadar minnet ve şükran duymuyorlar. Zayıf anınızda sizi asla tanımazlar. Elbette bunun istisnaları vardır. İyi yönleri yok mu? Elbette var. Bir kere gittiğim her yerde çok samimi ve misafirperver davranışlarla karşılaştım. Her zaman bize gönlünün ve evinin kapısını açan insanlar oldu. Özellikle de Türk olmak ve Türkiye'den gelmek bizi her zaman öncelikli yabancılar konumuna getiriyordu. Pek çok yerde Amerikalıların bile önünde tutuyorlardı bizi. Kaldı ki Amerikalılar çok para döküyorlardı Asya'ya. Ama bizim itibarımız onların parasından daha kıymetliydi. Soydaşlarımızın bizim uzattığımız dostluk elini havada bırakmamaları kayda değer bir davranıştır.

Trabzon'da bir hafta bekledik. O sıcak havada yapacak işimiz olmadan orada burada boş gezenin boş kalfası gibi dolaşmak canımı hayli sıkmıştı. Vakıa iki sene boyunca havalimanlarında beklemeye ve sabırlı olmaya alışmıştım. Yarım saat sonra kalkıyor denilen uçakların üç gün sonra kalktığını gördükten sonra Trabzon'daki bekleyişimiz hiç de zor bir durum değildi. Şimdi tam olarak hatırlamıyorum; muhtemelen ya uçak biletlerimizi

bekliyorduk ya da bize katılacak diğer arkadaşlarımızı. Birkaç gün de denizde yüzdük. Suyun tenime değdiği andaki rahatlık dünyadaki pek az zevklerimden biridir. Yıkandığım zaman ruhumun da temizlendiğine inananlardanım ben. Karadeniz'in hırçın suları ve avını parçalayan bir aslan gibi kükreyişi ve suyun bir anda derinleşmesi sürekli teyakkuzda olmamızı gerektiriyordu. Yüzme bilmek yetmiyordu her zaman. Zaten boğulanların önemli bir kısmi yüzme bilenlerdendir.

En nihayet Bakü uçağına bindik. İlk defa THY uçağıyla seyahat ediyordum. Kanatlı belediye otobüsü adını taktığımız Sovyet Tupolev 154 uçaklarına kıyasla boing 737 hayli konforluydu. Sovyet uçaklarının halini nasıl anlatmalı bilmem ki? Şu kadarını söyleyeyim gerisini siz anlayın; o uçaklarda tavuk ve koyun taşındığına şahit olan pek çok arkadaşımız var. Hatta ve hatta ayakta yolcu alındığını ben biliyorum. Daha doğrusu koltukta oturmadan seyahat etmiştim. Uçağın tabanına oturdum ve saatlerce yolculuk yaptım. Bir keresinde de uçağın kuyruk kısmında Kırgızların çilingir sofrası kurup zar atarak tavla oynadıklarını işte bu gözlerim gördü.

Sovyet sistemi Türkiye'yle bağlantısı olan veya olma ihtimali olan herkesi sürgüne göndermiş. Ahıska Türkleri bunların başında geliyor. Türkiye'den Orta Asya'ya ilk gittiğimizde Ahıska Türkleri bizim için tutunacak dal olmuşlardı. Özellikle dil meselesindeki problemlerimizi onlarla aşmıştık. Bir de Azeriler. Hemen her konuda yardım isteyebileceğimiz insanlar olmuşlardı. Çok fazla sürgün hikâyesi dinledim. Hepsi de birbirine çok yakın. Soğuktan, açlıktan kırılanlar, gittikleri yerlerde bir türlü insan olarak kabul edilmeyenler, Türkiye'yi bir kerecik olsun görme arzusu ile yanıp tutuşanlar ve bütün servetini harcamayı göze alanlar, sürekli takip ve kontrol altında yaşayanlar, hep çile ve kahır görenler… Hayatları boyunca gün görmemiş bu insanlar için Türkiye'den gelen Türkler gizli bir iftihar ve gururlanmanın

yanında kurtuluşları için bir kurtarıcı hükmündeydi. Biz özel teşebbüs olarak gitmiştik ama onlara bunu anlatmak mümkün görünmüyordu. Onların isteklerinin tamamı devlet gücüyle ve hükümet eliyle yapılması gereken şeylerdi. Hükümet ve devlet de onların hayal ve beklentilerine cevap vermeyince tam bir hayal kırıklığı yaşadılar.

Her ülkenin, her şehrin, her mahallenin, her evin, her insanın kendine has bir kokusu vardır. Onlar hakkında pek çok ipucu verebilir bu koku. Bakü'ye indiğimde burnuma kesif bir petrol kokusu geldi. Daha sonraları kaldığım üç günlük zamanda sokaklarında, metrosunda hep bu kokuyu hissettim. Azeriler bildiğiniz memleketim insanı. Bizim Anadolu insanı. Hiç farkları yok desem abartmış olmam. Konuşmaları, adetleri, tepkileri, beklentileri; Erzurum ve Kars yöresindeki insanları düşünün, onlardan pek farkları yok…

Bakü'deki havalimanında da normal çilemizi doldurarak iki saat gibi bir sürede çıkmaya muvaffak olabildik. Kalabalıktan ve iş yoğunluğundan değildi buradaki geç çıkışımız. Tam tersine insan azdı ama anlayamadığımız bir şekilde hep bekletiyorlar ve işlemleri uzun sürede bitirebiliyorlardı. Zaten havalimanlarının kontrolü tüm eski Sovyet cumhuriyetlerinde olduğu gibi burada da Rus subayların kontrolündeydi, yapılan güvenlik ve işbirliği anlaşmaları gereği.

Çoğu zaman valizlerimizi didik didik Sovyet mantığından kalma derin bir şüphecilikle arıyorlardı. Aramaları bir şey değil; eşyaları o kadar dağıtıyorlar ki valizi hazırlamaktan daha zor oluyordu toplamak. Elbiseler sağa sola saçılıyor. Bütün bunların da ötesinde insanın sinirleri geriliyor ve hiçbir iş yapmadan o kadar çok yoruluyorsunuz ki sırtınızda dünyayı taşımış gibi oluyorsunuz. Sivil hayat, askeri mantıkla düzenlenmiş. Şöyle ki; en kötü ihtimal ve en kötü niyetli insan düşünülerek bina edilen sistem ve devlet; belli bir zamandan sonra insanlara sistemli işkence yapan

bir tüzel kişiliğe dönüşmüş. Ağır işleyen ve hantal bürokrasi bir bezginlik hissi uyandırıyor ki üretmek ve çalışmak isteyen bir insan bile bundan vazgeçiyor. Zaten asker ve polisler devletin en yaygın ve güçlü temsilcileri. İsterlerse sizi sokakta çevirip gözünün üstünde kaşın var deyip darağacına bile götürebilirler.

***

İlk defa gelen arkadaşlarımızdaki heyecan, aşk, şevk ve gözlerindeki pırıltı fazla uzun sürmedi. Kimse bizi kırmızı halılarla karşılamadı. Bakü'deki okulda görev yapan arkadaşlardan birkaçı bize yardımcı olup okula kadar götürdüler. Daha önce Orta Asya'da pek çok ülkede pek çok okul gördüğüm için okul hakkında hemen bir kanaat sahibi oldum. Okula çok fazla masraf yapılmış adam etmek için. Lakin kırık dökük bir bina olduğu çok belli. Yapılan tadilat ve tamiratlar eski bir elbisenin üzerine yapılmış saf ipekten bir yama gibi duruyordu. Zaten oradaki arkadaşlar da okulun ilk halinden bu zamana kadar yaptıklarını ve çektikleri eziyetleri anlattıklarında daha önce Kırgızistan'da seyrettiğim film olduğunu anladım. Mantık gayet basit; Türkiye'den buraya gelen öğretmen ve belletmenler çoluk çocuk. Bir iş becerebilmeleri ve iyi bir eğitim vermeleri konusunda güvenilir değiller. Büyük bir ihtimalle devletin özel sektör eliyle görevlendirdiği ajan da olabilirler. Nasıl olsa kullanmayacağımız ve işimize yaramayan binaları verelim. Buraları kullansınlar. Belli bir süre sonra halk bunlara teveccüh etmeyeceğinden ve bir iş de yapamayacaklarından çekip giderler. Nasıl olsa binaları sırtlanıp da götüremezler ya! Neyse ki zaman onları haklı çıkarmadı. Arkadaşlarımızın samimi gayretleri ve duaları meyve verdi. Onların da güvenlerini kazandılar.

Bakü bir milyondan fazla nüfusuyla son derece düzenli, altyapısı bitmiş, geniş yolları, yol kenarındaki yeşil ağaçları ve büyük kamu binalarıyla görülmeye değer bir şehir. Sovyetlerde nüfusu bir milyonu geçen her şehirde metro sistemi var; tek biletle şehrin her köşesine ulaşılabiliyor. Sokaklar, caddeler, mahalleler

devlet eliyle yapıldığından cetvelle çizilmiş gibi geometri dersinde olduğunuz hissi uyandırıyor. Yalnız bir şey eksik: Ruh… Bu belki de benim önyargılı bakışımdan kaynaklanmaktadır. İnsanlar üniformalarını çıkarmış askerler gibi; aynı şeyi düşünüyor, aynı tepkileri veriyor; korkuları, sevinçleri, üzüntüleri ve mantıkları hep aynı. Azerbaycan'ın diğer cumhuriyetlerden farkı Türkiye'ye dil ve coğrafya olarak daha yakın olması. Bu da insanda yabancı bir ülkeye gitmiş hissini pek fazla uyandırmıyor. Türkiye'den götürülmüş yiyecekler, giyecekler ve diğer kullanım malzemeleri insanda tabi bir aşinalık meydana getiriyor. Oysa Orta Asya'da böyle değildi.

Üç gün kaldığımız Bakü'de Azeriler hakkında pek çok şey öğrendiğimi söyleyebilirim. Batılılar ne kadar mantık, felsefe, akıl ve bilimi önde tutuyorlar ve akıl gözüyle olayları değerlendiriyorlarsa; Doğulular da o kadar derin bir gönül, ruh ve kalple olayları değerlendiriyorlar ve gönül gözüyle bakıyorlar. Azeriler tam bir Doğulu kültürüyle yaşıyorlar. Şiir onların hayat tarzı olmuş adeta. Genceli Nizami gibi, Fuzuli gibi, Bahtiyar Vahapzade gibi büyük şairler bu toprakların ruhuyla beslenmişler. Hal-i hazırdaki Azeriler de çile çekmenin ve Doğulu olmanın ruhlarını bir imbikten geçirerek verdiği bir ilhamla şair ve şiirle yoğrulmuş bir millet. Haddizatında ilk gelenler onların normal konuşmalarını bile şairane bulabilir. Kelimelerin son hecelerini uzatarak söylemeleri de onların diline has bir şey…

Okulda kaldığımız sürede sivrisineklerle mücadele etmekten uyuyabildiğimizi söyleyemem. Bir de yola devam edecek olmanın psikolojisi eklenince Bakü'de epeyce sıkıldım. Herkesin işi gücü var ve biz bekliyoruz; beklemek zorundayız. Okulda devam eden tadilat nedeniyle de bizimle ilgilenen kimse yoktu. Gerçi kaldığımız süre içinde biz de okul inşaatında çalıştık.

Bakü'de ilginç bir tevafuk da oldu. 1988 yılında üniversiteye hazırlanırken dersanede kimya derslerimize giren ve çok

sevdiğim, daha sonra da Sivas'ta askerlik yaparken ziyaret ettiğim Mehmet Bey'le karşılaştım. Kendisi okulun müdürüydü. Aradan o kadar yıl geçmesine rağmen beni unutmaması başı okşanan birinci sınıf öğrencisi gibi sevindirdi beni.

İki defa da Hazar Denizi'nin kıyısına gittik. Hazar'ı üzgün gördüm. Sanki kalabalığın içinde boğulmuş bir insan gibiydi. Denizden esen ılık rüzgar beni de hüzünlendirdi. Belki geride bıraktıklarım hatırıma geldi belki de gideceğim yerdeki belirsizlikler ve yaşayacaklarım aklıma geldi; bilemiyorum. En çok da babaannemim sözleri kulaklarımda çınlıyordu: "Sen artık çok uzaklara gittin. Benim ölümü göremezsin." Hani şair demiş ya "Ağlarım hatıra geldikçe gülüştüklerimiz." Onunla geçirdiğim lezzetli dakikalar derin bir eleme ve kedere dönüşüvermişti bir anda. Eşimi de 20 günlük gelinken geride bırakıp gelmiştim. Annem, babam, kardeşlerim… Hepsi gözümde derin bir hayal olarak canlanıyordu. Tesirli bir rüyada gördüğüm ve tanışmadığım insanlar hükmüne geçiverdiler birden. Kalbimde derin sızılar hissettim. Ciğerlerim parçalanacak gibi oluyordu. Yürüdüğüm toprağa bastığımın farkına varmıyor, çevremde konuşulanları duymuyordum. İnsan ağlayabildiği zaman içi boşalır ve bir süre sonra içinde ferahlık hisseder. Ben ağlayamıyordum. Boğazımda kilitlenip kalmış deve dikeni gibi canımı acıtan bir koca düğüm vardı. Akşam kızıllığında denizdeki yakamozların parlaklığı, deniz suyunun petrolle karışık gelen kokusu, beraber yol aldığımız arkadaşların sesleri ve etraftaki şahane manzara beni kendime getirmeye yetmiyordu. Parlak ve sakin denizin tam ortasında kara bir leke gibi görünen petrol arama ve çıkarma tesisleri benim kalbimdeki endişelere ve acıya benziyordu.

Neredeyse anlatmayı unutuyordum. Biz Bakü'de bulunduğumuz sırada Karabağ'da savaş devam ediyordu. Oralardan Bakü'ye sığınanlara Azeriler kendi dillerinde "Gaçgın" diyorlardı. İşin doğrusu bu benim tuhafıma gitmişti. Koca koca adamlar

toprakları işgal edilmişken nasıl kaçarlar; aklım almamıştı. Üstelik devlet de onlara sığınacak yerler arıyordu. Hatta okulun bahçesinde rastladığım bir Azeri "Ben savaş gaçgınıyım." dediğinde ağzının üzerine iki tane yumruk patlatmak geldi içimden. "Utanmadan bir de kaçtığını söylüyor." diye düşünmüştüm. Sonradan anladığıma göre onlar "gaçgın"ı benim anladığım dışında bir anlam yüklüyorlardı. Savaş olan yerden ayrılmak zorunda olan kişilere "Gaçgın" dediklerini daha sonra öğrendim. Savaş sürgünü bir şey… Muhtemelen devlet onları buraya getirmişti. Belki de sivillerin savaşta zayi olmaması için boşaltılan köylerden gelenlerdi. Bu konuyla ilgili bir Azeri'nin söylediğini daha sonraki bölümlerde size nakledeceğim.

Çeçenistan'a gideceklerin yolu uzundu. Önce Dağıstan'ın başkenti Mohaçkale'ye, oradan da Grozni'ye hareket edecektik.

Sabah namazını kıldıktan sonra valizlerimizi sırtlayıp avtovakzala (otogar) doğru yola çıktık. Bütün Bakü uykudaydı. Sovyet insanı erken kalkmaya alışkındır. Yaz olduğundan henüz işe gidenler ve sokaklarda gezinenler yoktu. Hatırladığım kadarıyla okuldaki arkadaşlar bizi avtovakzala götürecek bir araba ayarlamışlardı. Nuh nebi zamanından kalma gergef gibi her tarafı delik deşik bir otobüstü. Avtovakzala vardığımızda güneş doğmuş ve sıcaklığını hissettirmeye başlamıştı. Ağustos aynın tüm sıcaklığı ve ona karışan Hazar denizinin nemi bizi perişan edeceğe benziyordu. Herkes Türkiye'den alabildiği kadar çok eşya almıştı yanına. Dolayısıyla valizlerin bu kadar yükü taşıması mümkün değildi. Valizleri dağılanlar, eşyaları ortaya saçılanlar, geride kalanlar, ileri gidenler; öyle karışık bir durum oldu ki daha yola çıkmadan yorulmuştum ben. Bir de hangi otobüse bineceğimiz belli değildi. Orada yarım saat kadar bekledik. Nihayetinde kanatlı belediye otobüsü diye beğenmediğimiz Rus uçaklarını aratacak bizim İstanbul'da belediye otobüsü olarak kullandığımız Macar yapımı meşhur Ikaruslardan birine bindik. Lakin bizim belediye otobüsleri bunun yanında

uçak gibi kalıyordu. Otobüse "dökülüyordu" demek; dökülen bir otobüse hakaret sayılırdı. Kırık-dökük olmanın da bir şanı şerefi vardır değil mi? Ne zaman bozulacağı belli olmayan bir otobüs olduğu muhakkaktı. Koltuklarına, koltuk demek için akıl baliğ olan en az bin şahit lazımdı. Sanmayın ki buradaki gibi yolcu ve müşteri muamelesi görüyorduk. Biz yolcu muamelesi görmeyi geçtik; otobüs bulabildiğimize ve otobüsün çalışır durumda olduğuna, bizi Mohaçkale'ye götüreceğine şükrediyorduk. Oralarda hiçbir şekilde özel sektör mantığı göremezsiniz. Bizdeki nüfus idaresinde çalışan memur, gelen vatandaşlara nasıl davranıyorsa otobüste de öyle bir muamele görüyorduk. Hatta daha da kötüsü… Şoförün ve muavinin yaptığı tek şey; otobüse binmemize izin vermeleriydi; onun dışında bize dair herhangi bir şey yaptıklarını hatırlamıyorum. Neyse ki sonunda eşyalarımı otobüse yerleştirip hareket etmek, can sıkıntımızı biraz olsun hafifleştirmişti. Her geçen dakika güneş bütün kavuruculuğuyla yakıyordu. Otobüste su ne gezer? Elbiselerimiz terden koltuklara yapışmıştı. Bulamaca dönmüştük hepimiz de.

Daha birkaç saat yol almamıştık ki otobüsümüz bozuldu. Buyurun cenaze namazına. Çoğu zaman bir şeyler bilmek insana acı verir. Kanser olan iki kişi düşünün. Biri onkoloji uzmanı; diğeri de köylü Mehmet Ağa. Sizce hangisi daha fazla acı çeker? İşte benimkisi de böyle bir şeydi. Yol boyunca başımıza neler geleceğini biliyordum; katlanmaktan başka çarem de yoktu. "Şuyuu vukuundan beter." derler ya! Öyle bir şey. Sovyet insanı böyle şeylere nasıl katlanıyor diye sorabilirsiniz. Haklısınız. Bunun cevabını ben de merak etmiyor değilim. Ancak şu kadarı var ki; insan alıştığı zaman her türlü şart ve imkanda yaşıyor. Saraylarda yaşarken hapishanede ve sürgünlerde yaşamaya alışır ve hapishaneden bir dakikalığına özgür kalmayı hayattaki tek hedefi haline getirir. Köşklerde keyif çatarken, gün gelir, gecekondularda yaşamaya razı olur ve buna da şükreder.

Allah'tan otobüsün tamiri pek uzun sürmedi. Zaten Sovyetlerde araba kullanan herkes aynı zamanda tamircidir. Aksi takdirde şoför olamaz. Olsa da yolda kalır. Çünkü Rus arabalarına tamirci bağlamak lazım. O kadar çok bozulurlar ve yolda kalırlar ki… Benim de oralarda kaldığım sürede çektiğim kayda değer sıkıntılardan biri buydu. Otobüsün orasını burasını kurcalayıp yeniden hareket ettirmeyi başardılar. Biz de bu vesileyle birazcık olsun nefes almış olduk. Lakin o kavurucu sıcağa dayanmak ne mümkün. Cehennem gibi.

Birkaç saat daha yol aldıktan sonra Azerbaycan-Dağıstan sınırına geldik. Dağıstan içişlerinde bağımsız, dışişlerinde Rusya'ya bağlı bir cumhuriyet. Dolayısıyla biz Rusya'ya giriş yapacaktık. Önce Azeri polisler ve gümrük memurlarının canımıza okuması gerekiyordu. Burada polisleri insanlara ruh işkencesi yapmayı özellikle talim ediyor olmalılar. Otobüs gümrüğe elli metre kadar uzaklıkta durdu. Eşyalarımızı ve pasaportlarımızı polislerin kontrol etmesi için ellerimizle taşıdık. Zaten sıcaktan yanmış ve terlemişiz. Yaklaşık kırk kişiydik. Gümrükten geçen kimse de yoktu doğru dürüst. Biliyorum ki dağılan Sovyetlerdeki ülkelerin arasında her ne kadar sınır olsa da kayda değer bir kontrol olmuyordu eski Sovyet vatandaşlarına. Şehirden şehre geçmekle ülkeden ülkeye geçmek arasında fark yoktu eski Sovyet vatandaşları için. Ama burada yabancı olmanın anlamı; ya gizli bir düşmansınız ya da ajan. Dolayısıyla her türlü muameleyi ve şüpheyi hak ediyorsunuz. Herkesin valizleri tek tek aranıyordu. Ben daha önce Kırgızistan'da bulunmanın verdiği güven ve buradakilerin mantığını bildiğimden yeni arkadaşlara yardımcı olmaya çalışıyordum. Herkesin pasaportunu toplayıp kontrolden geçirmeleri için polise teslim ettim. Her sorusuna şüphe uyandırmayacak cevaplar vermeye çalışıyor ve sürekli alttan almaya çalışıyordum ama o, işi sürekli yokuşa sürüyordu. Bir eksik bulabilmek için türlü bahaneler bulmaya çalışıyordu. Sinirlerimi germek için elinden geleni

yapıyordu. Ben işin aslını biliyordum: Benden para koparmaya çalışıyordu ama ben de vermemek için direniyordum. Elindeki en önemli silahı bizi burada saatlerce bekletmekti. Bir sürü "git-gel"den sonra pasaportlara damga vurdurmayı başardım. Hem de "iltimas" vermeden. İltimas buradaki rüşvetin adı. Ama valizleri didiklerken ya da kontrol ederken daha doğrusu; kendisi, hanımı ve çocukları için bir şeyler beğenmeye çalışırken hemen herkesin valizinden bir şeyler almasına mani olamadım. Her gördüğü eşyaya "Bunlar ne kadar güzel! Bu kadar eşyayı ne yapacaksınız? Satmaya mı götürüyorsunuz? Orada ne yapacaksınız? Siz Türk müsünüz?" gibi sorularla bizi bunaltmaya çalışıyorlardı. Pasaportlarımızdan Türk olduğumuz besbelliydi. Evraklarımız tamam olduğuna göre de istediğimiz yere gideriz. Kime, ne? Sabır taşı olmaktan başka çıkar yol olmadığını bildiğimden sesimi kıstım. Hayatımda ilk defa birileri karşısında buralarda eğilip büküldüm. Aksi takdirde karakola düşeceğimi ve oradan da bir daha sağ çıkıp çıkamayacağımı daha önce yaşadığım tecrübelerle biliyordum. Kısacası çalıyı dolaşmayı tercih ettim; adama dalaşmadım. Sonra Rus gümrüğüne vardık. Eşyalarımızı yine ellerimizle taşıdık. Otobüs hala gerimizde bekliyordu. Bu arada oranın yerli vatandaşları kolaylıkla gelip geçiyorlardı. Beni kahreden esas olay ise Rus sınırında yaşandı. Rus polisleri evraklarımız elden geçirdi. Vizelerimize baktı. Hiçbir problem olmadığını görünce on-on beş dakika gibi kısa bir sürede serbest bıraktı ve geçmemize izin verdi. Hem Kırgızistan'da hem diğer yerlerde yaşadığım sürede hep bu muameleyi görmek beni çılgına çeviriyordu. Ruslar kanun ve nizamlara göre hareket edip son derece dürüst ve tarafsız davranırken benim ırkıma mensup insanlar neden bize bu türlü davranışı reva görüyordu? Bunu ne aklıma ne de kalbime sığdıramıyordum. Kanıma dokunuyordu açıkçası. Şunu anladım ki; devletlerin politikaları farklı olabilir. Düşmanca ya da dostça olabilir. Ama fertleri ele alıp tek tek incelediğimizde bir milleti

toptan kötüleyip gayya kuyusuna atmak doğru değildir. Azerilerin davranışlarını sineye çekmekten başka yol görünmüyordu. Sovyetlerde yaşayan milletlerden en dürüst ve en mertleri kimler derseniz; şüphesiz ki Ruslar ve Çeçenler derim.

Artık resmen ve fiilen Rus topraklarındaydık. Vakit de epey ilerlemişti. Sadece gümrükte iki saatten fazla zaman kaybetmiştik. Mohaçkale'ye ne zaman varacağımız hakkında hiçbir fikrim yoktu. Çünkü yolda her an her şey olabilirdi. Hatta ve hatta şu yolculuk yaptığımız arabanın şoförü ve muavini bir şer şebekesiyle anlaşmış olup bizi bir köşeye çekip soyabilirlerdi. Yol boyunca durduğumuz her seferde hep bu endişeyi duyduğumu söyleyebilirim. Çünkü ihtimalden hiç de uzak değildi. Yukarıda da zikrettiğim gibi birtakım şeyleri bilmek insana acı verir. Aynı, kanser olan doktorun öleceğini bilmesinden kaynaklanan acısı gibi. Yol boyunca bizi ne zaman soyacaklar endişesinden hiçbir zaman kurtulduğumu söyleyemem. Ama bu düşünceyi çevremdekilerle paylaşıp onları da tedirgin etmenin âlemi yoktu.

Yol ilerledikçe güneş batmaya ve sıcaklık azalmaya başlamıştı. Artık geçilecek sınır olmaması gerginliğimizi azaltmıştı. Gerçi yollarda polisler her zaman durdurup bizi kabir sualine çekebilirlerdi ama sınırdan geçmiş olmak kısmen rahatlatıyordu.

Gece karanlığı çöktüğünde Derbent'i geçip Mohaçkale'ye doğru yol almaya başlamıştık. Derbent eski bir Osmanlı şehri. Derbent hakkında dönüş yolculuğumuzda daha fazla şey söyleyeceğim.

Mohaçkale'ye vardığımızda ortalık iyice kararmış ve sokaklardaki insanlar azalmıştı. Aramızda daha önce Mohaçkale'ye gelip burada öğretmenlik yapan arkadaşlar olduğundan pek sıkıntı çekmedik. Bir otobüs kiralayıp Mohaçkale'deki Türk kolejinin yolunu tuttuk. Yolda ne yediğimiz ya da bir şeyler yiyip yemediğimizi hatırlamıyorum. Çünkü o sıkıntı ve hengâmede yemek aklımıza gelmedi sanırım. Benim gibi yemekler konusunda hassas ve

seçici olan biri için damak tadı ve yemek kültürü farklı bir yerde aç kalmak gayet tabii bir neticeydi. Allah'tan ki sebze ve meyve türü şeyler vardı da aç kalmıyordum. Uzun ve yorucu bir yolculuğun ardından emin bir yerde konaklamak insanın bedeninden ziyade ruhunu dinlendiriyor. Üzerine yediğimiz yemekle kısa bir tanışma faslından sonra gevşeyip istirahata çekildik. Mohaçkale'de üniversiteden tanıdığım birkaç arkadaşımı görmek de bana iyi gelmişti. Müdürün samimiyeti ve bizimle ilgilenmesi memnun etmişti. Yalnız Çeçenistan'a gideceğimizi öğrenen arkadaşlarımız işimizin zor anlamına geldiğini ifade eden söz ve mimiklerde bulunuyorlardı gayr-i ihtiyari. Benim bunlara aldırdığım yoktu. Demirden korkan trene binmez.

Okul, tadilat ve tamirat sonucu eli ayağı düzgün bir binaya benzemişti. Geniş bir bahçesi, bahçede yeşil ağaçlar ve geniş bir alan vardı. Öğretmen ve belletmenler bekâr olduğundan yatılı öğrencilerin kaldığı pansiyonda yaşıyorlardı. Bizi de oraya yerleştirdiler. Çeçenistan'a gidecek olanlar hâlâ göçebe konumundaydı ve Türkiye'den yola çıkalı bir hafta olmasına rağmen valizlerimizi açıp şöyle bir yere yerleşememiştik.

Mohaçkale, yeryüzünde nadir rastlanan şehirlerden biri, bana sorarsanız. Bu kadar farklı milletin bir arada yaşadığı şehir ne duydum ne de gördüm. Her milletten insan var burada. Arkadaşların söylediğine göre 34-36 tane dil konuşuluyormuş.

Bizim kaderimize yine beklemek düştü. Trabzon'dan yola çıktıktan sonra arkadaşların bir kısmı Bakü'de kaldı. Bir kısmı da Mohaçkale'ye gelip yerleşti. İşine aşına bakmaya başladı. Ama biz hala yoldaydık. Burada da üç-dört gün kadar bekledik. İşsiz-güçsüz avare avare dolaşmak gerçekten ne kadar da zormuş.

Yol kısaldıkça zorluklar artıyordu. Elbette bu durum Grozni'ye gidenler için geçerliydi. Üç ya da dört günlük Mohaçkale çilemizi de doldurduktan sonra bir önceki yıl Grozni'de kalan birkaç arkadaşla yine sabahın erken saatlerinde yola çıktık. Bana

eşlik eden arkadaşların hepsi de belletmendi. İkisini çok net hatırlıyorum. Biri uzun boylu ve kel kafalıydı. Yaşının hayli üstünde gösteriyordu. Diğeri de iri yarı ve şişmandı. Esmer tenli ve ablak yüzlüydü. Yalnız samimiyetlerinden şüphem yoktu. Bana çok yardımları oldu.

Bu sefer yolculuk yapacağımız otobüs diğerinden on kat daha berbattı. Ikarus için Nuh nebiden kalma demiştim ama bunun için Hazreti Âdem babamız zamanından kalma tabirini kullanmak aşırıya kaçmak olmaz. Kamyondan bozma, üzerine sac giydirilmiş ve tuhaf bir sarıya boyanmış, her tarafı delik deşik ve içine toz toprak alan bir otobüstü. Bir acayip burnu vardı ki bunu hiç unutamam. Koltuklarında sünger veya yumuşak bir şey var mıydı yok muydu pek hatırlamıyorum. Neyse ki Grozni de pek uzak değildi. Aslında otobüsün sağının solunun delik olması yolda bir bakıma işimize de yaradı. Toz toprak olmayan yerlerde oralardan giren rüzgârla serinleyebiliyorduk ki bu büyük bir nimetti. Arabada ne amortisör ne de makas olduğu kanaatinde değilim. En ufak çukurda zıplıyordu. Sarsıla sarsıla yaptığımız bu yolculuk unutulacak türden değildi. Çin işkencesinden beterdi.

Çeçenistan, dört tarafı Rus topraklarıyla çevrili bir milyon nüfusu olan küçük bir adacık gibi. Oraya gitmek için mutlak surette Rus toprağından geçmek zorundasınız. Zaten Mohaçkale de Rus toprağıydı. Çeçenistan sınırına geldiğimizde ilk gördüğüm şey; bundan sonra her zaman en çok göreceğim nesneydi: Silah ve silahlı adamlar. Çeçenistan sınırında herhangi bir zorlukla karşılaşmadık. Ruslar, normal kontrolü yapıp beş-on dakikada bıraktılar bizi. Çeçenlere gelince; pasaportlarımızı görüp de Türk olduğumuzu anlayınca bakmaya bile gerek görmeden mührü basıp geçişimize izin verdiler. Gözlerinden ve davranışlarından bize saygı duydukları ve güvendikleri anlaşılıyordu. Çeçenistan topraklarına girince bakışlarım değişti. Bir şeyler arar gibi bakıyordum. Buranın havası, suyu, toprağı ve insanı diğer yerlerden

farklı olmalıydı. İşte şimdi televizyonlarda her gün haberlerini izlediğim sıcak savaşın ve çatışmaların devam ettiği ülkedeydim. Ortalık gayet sakin görünüyordu. Ama ben bir şeyler aramaya devam ediyordum; ne aradığımı bilmeden. Bütün yol boyunca aklımın köşesinde var olan tek şey; geride bıraktığım sevdiklerimdi. Benim onlardan yana bir endişem ve kaygım yoktu. Beni rahatsız eden şey; onların benim hakkımda "Acaba ne oldu?"larla dolu günler geçirmeleriydi. Ben kendimin iyi olduğumu biliyordum ama onlar bunu bilmiyordu. Memleketten ayrılalı nerdeyse on beş gün olmuştu ama ben henüz mahallime varamamıştım. En son Trabzon'dan ayrılmadan önce konuşmuştum. Bir annenin, bir babanın neler düşüneceğini şimdi kendi çocuklarım olunca daha iyi anlayabiliyorum. En önemlisi de babaannemin ayrılırken söylediği sözlerin tesiri devam ediyordu. İçim bir türlü rahat etmiyordu.

Gorzni'ye giderken güzergâh değiştirmek zorunda kaldık. Bir barikat kurulmuş ve silahlı adamlar geçişe izin vermiyorlardı. Tali bir yola saptık. Yanımızdaki arkadaşlar bu bölgenin Dudayev karşıtı olan Ramazanov taraftarlarının elinde olduğunu, bu yüzden de geçişe izin vermediklerini söylediler. Daha ilk gün anladım ki Çeçenistan iç meselelerle boğuşuyor.

Ömrüm boyunca elimde hep kalem ve tebeşir tutmuş birisiyim. Silahlar oldum olası soğuk bir yılan gibi geliyordu bana. Elimle dokunmayı bile istemezdim. Kaderin cilvesine bakın ki şimdi silahların gölgesinde yaşamak zorundaydım. Yollarda siper kazanlar, elinde ve omzunda silah taşıyan kadın ve çocuklar, yol kenarlarında benzin, sakız, çikolata, ufak tefek öteberi satanlar vardı. Bu alışılmış bir durumdu. Yol kenarında bir şişe veya bidon içinde bir benzin görürseniz orada benzin satıldığını anlamanız gerekir.

Grozni'ye vardığımızda içimde tuhaf bir rahatlık hissettim. Ne silahlı insanlar ne savaş olduğunu bilmek ve ne de ailemden

uzaklarda olmak beni rahatsız etti. Artık yolculuk bitmişti. Ben de meskûn bir hayat yaşayabilecek ve valizimi açabilecektim.

Grozni'de bir önceki yıl açılan okula gittik. Ben yeni açılacak Şarkiyat Lisesi'nde ders verecektim. Ama ortada henüz ne bina ne de benden başka personeli vardı. Hâlihazırdaki okul üç katlı, tuğladan yapılmış, yığma bir binaydı. Küçük bir bahçesi vardı. Bahçede de saldırgan bir köpek. Bahçede boydan boya uzatılmış ince bir demire zincirlenmiş bu köpeğin küçük bir kafesi vardı. İstediği zaman kafese giriyor istediği zaman da bahçede gezinebiliyordu.

Eşyalarımızı bir köşeye bıraktıktan sonra oradaki arkadaşlarla tanıştık. Geniş bir salonda duvarın içine gömülmüş sütun gibi tabandan tavana kadar bir soba vardı. Sobanın ortasında da kocaman bir delik. Gelir gelmez öğrendiklerim yeni gelen birinin huzurunu kaçıracak cinstendi. Sobadaki deliği arkadaşlar; tedbir olsun ve yanımızda bulunsun diye aldıkları kalaşnikofla oynarken yanlışlıkla patlaması sonucu açmışlar. "E ne diye tüfek aldınız? Siz buraya savaşmaya gelemediniz ki?" sorusunu sormadan onlar cevabı verdiler. "Buradaki bir evimize silahlı birkaç adam gelip zorla paralarımızı ve eşyalarımızı alıp kayıplara karıştılar. Biz de hiç olmazsa yanımızda bulunsun ve kendimizi güvende hissedelim diye istişare kararıyla silah almaya karar verdik." "İçinizde silah kullanmayı bilen var mı?" "Hayır. Yok." "Peki, silah almak bu kadar kolay mı?" "Elbette kolay." "Nasıl?" "Çok basit. Pazara gidiyorsun. Domates alır gibi silah alıyorsun. Mermi alıyorsun." Ben ne diyeceğini bilmez bir halde, tuhaf bir şaşkınlıkla anlatılanları dinliyordum. Sonra evli olduğumu öğrendiler. İçlerinden neler geçti; bilemiyorum ama yüz ifadelerinden "İşin çok zor." demek istediklerini anlamak hiç de zor değildi. Bazıları yüzlerini öyle bir ekşittiler ki içime bir sıkıntı düştü. Bir kısmının yüzünde de bana acıyan bakışlar vardı.

Yolculuk sonrası ayakkabılarımı çıkarıp halıya basmak üzerimdeki tüm elektriği almıştı. Derin bir nefes çektim. Tahta

çerçeveleri kat kat boyalarla kapanmaz hale gelmiş pencereleri ve kaba saba olan okul binasını gezdik. Oldum olası eskiden beri bina gezmeyi sevmem. Binadan ziyade içindeki insanlar ve hangi niyetle kullanıldığı beni ilgilendirmiştir. Taş, toprak, tuğla, harç vs. hepsi birer araç olmaktan öte bir şey ifade etmiyordu benim için. Tatil olması ve okulda tadilatın devam etmesi karşıma dağınık bir okul çıkardı.

Gezimizin sonunda en alt kattaki yemekhaneye indik. Çok büyük bir ocak, kocaman kazanlar, büyük bir soğutucu, hiç de yabancı olmadığım tabak, çanak ve çatal, bıçaklar. Aşçı kadın; şişman, iri yarı, uzun boylu babayiğit bir insandı. Babayiğit kelimesini hep erkekler için kullanacak değiliz ya! Basbaya bu kadın babayiğitti. Geniş ve beyaz yüzündeki mütebessim çehre bir anda ona ısındırmıştı beni. Kırklı yaşları geçmiş olgun bir kadın olan Rana, gözlerinden çıkan bir alevle zekâsını da ortaya koyuyordu. Gayet becerikli bir kadın olduğunu anlamak için çok zaman geçmesi gerekmiyordu. Hepimizin yaşları da otuzun altında olduğundan bize karşı anaç bir tutumu vardı. Aşçı kadın Rana'da erkeklere özgü bir tahakküm de seziliyordu. Gözlerinde emredici bir bakış vardı sanki. Hemen oracıkta kocasının çalışmadığını, ailesini bu kadının geçindirdiğini öğrendim. Zaten Sovyetlerin neresine giderseniz gidin sosyal hayatta kadınların gözle görülür bir hâkimiyetini daha ilk günden sezersiniz. O gün, orada, ne yediğimizi hatırlamıyorum. Tahminimce kahvaltılık bir şeyler yedik. Burada daha sonraları da çok rahatsız eden ve benim için kayda değer bir şeyden bahsetmek istiyorum; sarımsak. Evet. Yanlış duymadınız. Sarımsak. Çeçenistan'da çektiğim en büyük sıkıntılardan biriydi. Yemekhanede gördüğüm ve herkesin peynir ekmek gibi yediği sarımsağı görünce yüzümü buruşturdum. Çeçenlerin en çok yediği yiyeceklerden biri meğerse sarımsakmış.

Artık varacağım yerde olmanın rahat ruh hali vardı bende. Aklımdaki tek mesele bir an önce memleketi arayıp sağ salim

ulaştığımı söylemekti. Öğleden sonra şehri gezmeye çıktık. Burası diğer şehirlerden farklıydı. Sovyet yapımı binaların arasında dolaşan Avrupalı ve Türkiyeli arabalar, eşyalar, gıda ve tüketim malları… O zamanlar düşünüldüğünde Sovyetlerin hiçbir yerinde bu kadar çeşit mal ve tüketim malzemesi olan başka bir şehir olduğunu sanmıyorum. Henüz enkazından tozlar yükselen bir büyük binanın içinde sanki bir oda yıkılmamış ve özel olarak muhafaza edilmiş gibiydi.

***

Önce pazar yerine gittik. Okula uzak olmadığı için yürümeyi tercih ettik. Telefon edebilmek için dolar bozdurmam gerekiyordu. Esasen buralarda yapılacak en büyük hata; cebinde dolar taşıdığını başkalarının bilmesiydi. Çünkü her an saldırıya uğrama ihtimaliniz vardır.

Okul Grozni'nin en büyük meydanına çok yakındı. Cumhurbaşkanlığı sarayı bütün görkemiyle tam karşısındaki meclis binasına tepeden bakıyordu. Yakınlarından bir ırmak geçiyordu etrafı yeşilliklerle çevrili. Köprüden geçip meydana vardığımızda ellerinde silahlar, gösteri yapan bir kalabalık gördüm. Grozni'in en yüksek binası ve herkes tarafından "on altı katlı apartman" olarak adlandırılan binayı gördüm. Meydandaki halk zaman zaman ellerindeki silahlarla havaya ateş ediyor ve bağırıyorlardı. Etraftaki insanların pek aldırış ettiği yoktu. Sokaklarda eli silahlı, beline mermiler dolamış insanlar o kadar sıradandı ki kimsenin dönüp baktığı yoktu. Ben hayatımda elime silah almış değildim. Silahları görmek bana garip bir duygu veriyordu. Çevreye keşfetmek ve tanımak maksadıyla baktığımdan her şeye bir anlam yüklemeye çalışıyordum. Buraya gelirken ve şimdi Grozni'de bulunduğum sırada kalbimde en ufak bir korku zerresi belirmedi. Tam aksine kendimi daha da güvende hissediyordum. Sisli ve puslu hava olduğu besbelliydi. Uçakların buraya ne zaman, ne kadar bomba yağdıracağı belli değildi. Ben hep şöyle düşündüm: "Burada sivil insanlar yaşıyor. Onlara ne olursa bize de o olacak.

Korkunun ecele ne faydası var? Hem Allah benim buraya ne niyetle geldiğimi biliyor. Dünya malı için, ganimet toplamak için burada bulunmuyorum ya da makam mansıp peşinde değilim. O'nun rızası istikametinde bedenimle, zihnimle, ruhumla, kalbimle hizmet etmek için geldim. O ne murat buyurursa o olacak. Kalplerimize nigehban olan, benim hakiki sahibim yüce Mevla bizi koruyup kollayacaktır. Hem ölürsek de şehit oluruz. Zaten ben bir zamanlar şehit olmak için dua etmemiş miydim? İşte fırsat…"

Pazar yerinin kıyısında acayip kılıklı, siyahlar giyinmiş, Amerikan filmlerinde suç işleyen ve hep bir şeylerden kaçan insanların bakışları ve davranışlarını andıran bir topluluk vardı. Sürekli etrafı gözlüyorlardı. Bunun bir benzerini Bişkek'te de görmüştüm. Eski kanunlar geçerli olduğundan döviz taşımak, alıp satmak yasaktı. Polis yakalayıp içeri atabilirdi. Zaten biz de sınır kapılarının hepsinde üzerimizde ne kadar döviz olduğunu beyan etmiştik. Yanımızda götürdüğümüz bir Çeçen, şimdi ne kadar olduğunu hatırlayamadığım miktarda dolar bozdurup getirdi. Para birimi elbette rubleydi. Yani Çeçenler Rusların parasını kullanıyordu. Haddizatında resmi olarak Çeçenistan diye bir devleti tanıyan olmadığı gibi kurumsallaşmış bir devlet yapısı, para birimi vs. yoktu. Dolayısıyla resmiyette biz Rusya topraklarında yaşıyorduk.

Yanımızda benimle beraber ilk defa ve bir önceki yıldan Grozni'ye gelenler arasında sanki yıllardır tanışıyormuşuz ve birbirimizin vazgeçilmez dostlarıymışız gibi bir hava vardı. İlk defa görüşüyor olsak bile ruhlarımız aynı terbiyeden geçmiş, aynı kitapları okumuş, daha önce aynı havayı teneffüs etmiş ve aynı ideal uğruna bir gaye-i hayal için burada bulunuyorduk. Birbirimize karşı yardım konusunda teklifsizdik. Bizi bir arada tutan ve birbirimize destek yapan tek şey; aynı ideal peşinde tozun dumana karıştığı bu ülkede bulunuyor olmaktı. Samimiyetimizden kimsenin şüphesi yoktu. Yüzlerimizde, davranışlarımızda ve kalbimizin herhangi bir köşesinde şahsi bir menfaat elde etmenin alameti yoktu.

Geniş caddelerde yürürken gözüme çarpan lüks Amerikan ve Avrupa arabaları şaşkınlığımı biraz daha artırdı. Büyük cipler, uzun limuzinler, acayip tasarımlı Amerikan arabaları Çeçenlerin hayat tarzına ve anlayışına dair ipuçlarıydı aslında.

Nihayet telefon edeceğimiz yere gelmiştik. Kırgızistan'da ve diğer ülkelerde uluslar arası görüşme yapmak eşittir; işkence. Önce şehirdeki santrali arayacaksınız. Şehir santrali Moskava'yı arayacak. Moskova şehre, o da size bağlayacak. Üstelik ne zaman bağlayacağı belli değil. Üç gün, beş gün, bir hafta on gün sonra… Bağladıklarında gece yarısı olup uyanmayabilir veya geç kalabilirsiniz ya da dışarıda olursunuz yine konuşamazsınız. Çeçenistan her açıdan benim için şaşırtıcı olmaya devam ediyordu. Parayı bastıktan sonra istediğiniz yerle, istediğiniz kadar, istediğiniz zaman konuşma yapabiliyordunuz. Devlet postanesinden ayrı olarak özel sektör tarafından uydu aracılığıyla şehrin merkezinde on metre kare bir odacığa kurulmuş bir yerdi burası. Bütün yabancılar ve gazeteciler buradan hizmet alıyordu. Bizim için bulunmaz bir nimetti. Sıra beklemek yoktu. Orada bekleyen genç bir kadın vardı. Beyaz tenli. Orta boylu. Güler yüzlü. Üstelik bize Türk olduğumuz için çok daha iyi davranıyordu. Aynı yerde rahatça ve güvenli bir şekilde döviz de bozdurabiliyorduk.

Lafı uzatmayayım; burası hayatım boyunca unutmayacağım bir yer. Nedenini daha sonra anlatacağım. O kızın yüzünü asla unutamam. O olayı ileride anlatacağım.

Tuşları çevirirken kalbimin titrediğini fark ettim. Karşıda telefonun çaldığını işte şu kulaklarımla duyuyordum ya. Bir eski Sovyet cumhuriyetinde bunu duymaktan daha büyük bir mutluluk olamaz bir yabancı için. İkinci ya da üçüncü çalmadan sonra kulaklarımda sevgili babacığımın sesi çınlıyordu. Bunun gerçek olduğuna inanmak gerçekten çok zordu. Babamın her gün haberleri takip ettiğini adım gibi biliyordum. O yüzden derin bir

merak ve endişe içinde olacağı muhakkaktı. "Nasılsın?" demeden "Babacığım ben Çeçenistan'a geldim. Burası çok güzel. Hiç de televizyonda göründüğü gibi değil. Çok iyiyim. Merak etmeyin." dedim. Sesimde gizli bir sahtelik olduğu inkâr edilmez bir gerçekti. Ama babamın sezip sezmediğini bilmiyorum. "Burada beni arayabileceğiniz bir telefon numaram yok. Ben sizi ararım." dedim. Bunları Kırgızistan'dan kalma telefon konuşmaların refleksleriyle yapıyordum. Ne zaman kesileceği belli olmayan konuşmaları çok yaptığımdan söylemem gereken en önemli bilgileri en başta ve en hızlı şekilde ifade ettim. Daha sonra "Nasılsınız?" faslına geçtik. Annemi, eşimi, kardeşlerimi ve en sonunda da babaannemi sordum. Hepsi iyilerdi. Ben onlara ulaşabilmekle ve kendim hakkında haber verebilmek mutluluğuna erişmekle herkesten daha memnun ve mutlu olmuştum. Bir tür esaretten yıllar sonra kurtulmuş gibi hissettim kendimi. Bundan iyisi can sağlığıydı. Sevdiklerimi acı çekmekten kurtarmakla kendi acımı dindirmiş ve gönlümü ferahlatmıştım. Bana bolca dua etmelerini istedim. Zaten şimdi bile annemin, babamın özellikle de babaannemin duaları ile ayakta durduğum kanaatini taşımaktayım. Babaannem bizler için o kadar çok dua ederdi ki sanırsınız sebeplere hiç riayet etmiyor ve fıtrat kanunlarına karşı koyuyor. Hem evlatları hem de torunları için ne kadar iyilik ve güzellik varsa Allah'tan isterdi. Allah'a bu kadar dayanan, bu kadar sığınan ve O'nun kapısının tokmağına bu kadar dokunan ve O'ndan medet isteyen bir başka kadın görmedim. Sadece namazlardan sonra değil; uyanık olduğu her zaman dua ederdi. Esmer yüzündeki ışıltı ve nur; kalbinin dışa aksetmiş hali olmalıydı.

***

Gece ıssız bir sokak. Yalnızlar için güvenli bir sığınak. Derin karanlığın içindeki mavi gökyüzünde parıldayan yıldızları kendine dost edinmek ve dilek tutmak belki bir çıkış yolu olabilir.

İnsan bedeni ve ruhu sırlarla dolu bir varlık.

Grozni'deki ilk günümün ilk gecesinde kendi ruhumda gezintiye çıktım. Öğrencilerin yatakhanesinde inşaat molozları arasında sivrisineklerin saldırılarına direnirken beynimde yüzlerce soru ve kendimle bir hesaplaşma içinde bedenim gecenin karanlığına karşı direniyordu. Karanlığı yırtan silah seslerine kulak veriyordum. Bir taraftan da samimiyetimi sorguluyordum. Ya samimi değilsem hislerimde? Duygu ve düşüncelerim saf ve duru değilse? Hizmet etmeye geldim, diye sonu olmayan bir maceraya mı atılmıştım? Beni buralara getirdiğine göre duygularım ve düşüncelerim aksiyona dönüşmüş demekti. Dua ettim. Allah kalbime ihlas ve samimiyet versin, diye. Her zaman en büyük duam; son nefesimi pırlanta kalpli şu arkadaşlarımın arasında vermekti. İşte bunlardan inanmış tam dört tanesi tahta ata bindiğimde beni taşısınlar, istiyordum. Dilimle dua etmeyi hiçbir zaman beceremem. Allah, nasıl olsa kalbimden geçenleri biliyordu. Ne istediğimi, duygularımı, düşüncelerimi içimden geçiriyor ve "Allah'ım sen biliyorsun." diyor ve sessiz bir dilekçe gibi O'na takdim ediyordum.

Yanı başımdaki ranzada yatan Murat ve Mustafa arada bir konuşuyorlar, ben de onlara kısa cevaplar veriyordum. İşte bu yatakhanede aynı zaman yıllarca sürecek dostluğumuzun da temelleri atılıyordu aslında.

Ne kadar zaman geçti; bilmiyorum. Beynim, ruhum ve bedenim yorulmuş olmalı ki bir süre sonra uyumuşum. Sabah namazına kalktığımızda durum yine aynıydı: Sivrisineklerin arsız saldırıları, silah sesleri, inşaat molozları ve yüzlerce soruyla fokurdayan bir beyin. Gözlerimi açtığımda yabancı bir yerde olduğumu anlamak, ruhumu titretti. Eşyaların ve kültürün yabancılığı, ten kokumun eşyalara sinmemiş olması ve bedenimin ve ruhumun ait olmadığı topraklar. Bunu, ancak ve ancak yabancı bir ülkenin insanı sıkan havasında uyananlar anlayabilirler.

Namazdan sonra yeniden istirahata çekilip kahvaltı için yemekhaneye indiğimizde aşçı kadın Rana'nın güler yüzü iyi

gelmişti. Kadının başında kurdeleye benzer bir bez parçası vardı. Rusça bildiğim için onunla konuşmam hoşuna gitmişti. Dil öğrenme konusunda öğretmenlerin ve belletmenlerin çok istekli olmaması ve tembel davranması iyi bir şey değildi. Başındaki bez parçasının Müslümanlıkla ilgili olduğunu söylediğinde şaşırmıştım. Müslüman kadınlar mutlaka başlarına bir şey bağlamalıymış. Tamamen kapatmasalar bile başlarında bir şey olması onlar için Müslümanlık alametiydi. Kırgızistan'da da buna benzer bir şey duymuştum; apartmanlarda Ruslar, onların deyimiyle kafirler oturur, tek katlı, bahçeli, müstakil evlerde ise Müslümanlar yaşarmış. Bu anlayışın kaynağını ve sebebini bilemiyorum.

İkinci günümüzde yine şehri dolaşmaya çıktık. Ortaokul sıralarımdan beri bir âdetim vardı. Yeni bir topluluğa girdiğimde ya yeni bir arkadaş grubu oluştururdum ya da var olan bir gruba dâhil olurdum. Buradakilerin hepsi de arkadaşımdı ama daha samimi, daha yakın ve daha çok sohbet ettiğimiz üçlü bir grup oluşturmuştuk. Mustafa, Murat ve ben. Üçümüz gezintiye çıktık. Tek derdimiz Grozni hakkında daha fazla bilgi ve kanaat sahibi olmaktı. Burada insanlar o kadar hareketli, o kadar cıvıl cıvıl ve hayat dolu ki sokaklarda bayram var sanırsınız. Burada her şey bana bambaşka göründü. Tabi ki diğer cumhuriyetlerle kıyaslıyorum. Mustafa ve Murat da ilk defa gelmişlerdi. Mustafa; Ordulu, uzun boylu, beyaz tenli, yassı burunlu, siyah saçlı ve yakışıklı bir arkadaşımdı. Her sözünün başında "abicim!" demesi çok hoşuma gidiyordu. Öyle de güzel bir gülüşü vardı ki ruhlarımız kısa zamanda kaynaştı. Mustafa tarihçiydi. Neşeli tavırları ve kendine olan güven ve cesareti onu daha çok beğenmemi sağlıyordu. Murat da kimyacıydı. Kısa boylu, temiz yüzlü, İstanbul'da doğup büyümüş tam bir beyefendiydi. Saçlarının ön tarafları şimdiden dökülmüş geleceği parlak bir arkadaştı. Çok da mütevazı bir hali vardı. Konuşurken el kol hareketleri yapar ve konuşmasını bedeniyle bütünleştirirdi. Geçen yıl hazırlık sınıfını

bitiren öğrenciler artık branş dersleri görecekleri için branş öğretmenleri de gelmişti.

Şehir içinde özel kişilere ait araçların ardında üç kişinin resmi vardı. Bunlardan birincisi Saddam Hüseyin'di. Amerika'ya kafa tuttuğu için seviyorlardı. Diğeri Cahar Dudayev'di. Duadayev'-in resimlerinin bulunmasını son derece tabi karşılamıştım ama Saddam resimleri beni şaşırtmıştı. Bir diğeri de Şeyh Mansur'un resimleriydi. Şeyh Mansur Ruslara karşı savaşmış bir milli kahramandı. Sonradan öğrendiğime göre Şeyh Şamil Avar Türklerinden olduğundan Şey Mansur'u daha çok seviyorlarmış. Herkes gibi ben de Şeyh Şamil'i Çeçen zannediyordum.

Meydanda büyük bir hareketlilik vardı. Bu insanlardaki canlılık ve dinamizm beni her zaman şaşırtmıştır. Halk toplanmış, meclis başkanlığı binasının balkonundan bir kısım insanlar konuşuyorlardı. Dinleyenler de zaman zaman seslerini yükseltiyorlar ya da silahlarını havaya ateşliyorlardı. Biz kalabalığın arkasında uzakta bir yerde durup onları bir süre izledik. Meclis binasının duvarında branda üzerine yazılmış Rusça bir yazı vardı: "smerti ili sovaboda." Ölüm yada bağımsızlık, manasına geldiğini Murat ve Mustafa'ya anlattım. Daha doğrusu anlam olarak "Ya istiklâl ya ölüm." demekti. Ben onların arasında askere birkaç gün önce gelip de mekanları öğrenen acemi asker gibiydim. Her şeyi bana soruyorlar ben de bazen bilgiç bir eda takınarak kendi yorumlarımı da katarak onlara buralar hakkında bilgiler vermeye çalışıyordum.

Pazar yerinde de kalabalık vardı. Başka yerlerde çocukların oyuncakları ve eğlenceleri türlü oyunlar olurken buradakilerin eğlencesi silahlara dairdi. Biz gittiğimizde pazar yerinde çocukların patlattığı büyük bir gürültü duyuldu ama kimse kılını bile kıpırdatmadı. Herkes burada silah seslerine o kadar alışmıştı ki dönüp bakmıyorlardı bile sesin geldiği yöne.

Tüm Sovyetlerde sosyal hayatta ve bürokraside kadınların ezici bir üstünlüğü olduğunu oralara giden kime sorsanız size

söyleyecektir. Çeçenistan'da da durumun farklı olmadığı anlaşılıyordu pazar yerinin görüntüsünden. Satıcıların neredeyse tamamı kadındı. Burada bir anekdotu sizinle paylaşmak istiyorum. Çeçenler her zaman bunu anlatırlar. Biz kendilerine erkeklerin neden çalışmadığını sorduğumuzda aldığımız cevap hayli şaşırtıcıydı. Onlara göre "Erkekler çalışmaz." "Peki ne yaparlar?" "Hızlı araba kullanırlar. Savaşırlar. Ve içki içerler." Diğer işleri yapmak kadınlara kalıyordu dolayısıyla. Ama bu yazdıklarımdan erkeklerin hiç çalışmadığı sonucunu çıkarmayın. Demek istediğim şu ki; sosyal hayatta kadınlar hâkim.

Vakıa burada içki içenleri gözlerimle görmedim. Oysa ki Orta Asya'da şehirlerin her köşesinde içki satan yerler ve içki içen insanları adım başı görmeniz mümkündür. Yine bir Rus alkollü içeceği olan Kıvas da burada yoktu. Orta Asya'da tankerlere doldurulmuş ve kavanozla içilen Kıvaslar herkesin ulaşabileceği kadar ucuz ve yakın yerlerdeydi.

O gün de akşamı etmiştik. Akşam haberlerini Türk televizyonlarından izleme imkanımız oluyordu uydu vasıtasıyla. Bizim için en önemli haber; Türkiye'de Çeçenistan hakkında bir haber yayınlanıp yayınlanmadığıydı.

Bu arada belirtmeliyim ki daha ikinci günden itibaren şu sarımsak meselesi canımı hayli sıkıyordu. Bu sarımsak meselesi bizde dededen kalma. Rahmetli Mestan dedem, sarımsak ve soğan sülalesinden hiçbir şeyi ağzına koymadığı gibi eve de sokmazdı. Kokusundan o kadar çok iğrenirdi ki bir bıçakla soğan yada sarımsak kesip iki gün sonra aynı bıçakla ekmek kesseniz, hemen anlar ve o ekmeği asla yemezdi. Babam da aynı şekilde. Annemle bu yüzden pek çok tartışmalarına şahit olmuştum. Annemin inadı ya da aksiliği tuttuğu zaman babama "Sen sigara içiyorsun. Ben de soğan sarımsak yiyeceğim." deyip babamın tepesini attırırdı. İşte bana da babadan kalma bir miras bu, soğan ve sarımsak meselesi. Her şeye rağmen katlanmaktan başka çarem yoktu. Daha

iki gün olmuştuk geleli ama arkadaşlar sağ olsun, sarımsağın ne kadar çok fazileti varsa hepsini öğrenmiştim. Saymakla bitecek gibi değildi. Sanırsınız ki sarımsak yemezsem yarın öleceğim. Alt tarafı sarımsak işte. Bu kadar methedilecek bir bitki ve gıda değil. Kendi yaptıklarını meşru göstermek için elbette sarımsağın faydalarını saymalarını tabii karşıladım ama dayanılacak dert değildi benim için. Bu meseleyi daha fazla anlatmayayım; ortalık sarımsak kokmaya başlayacakmış gibi gelmeye başladı.

***

Yeni açılan yani benim çalışacağım Şarkiyat Lisesi programı uygulayacak okulun müdürü Keramettin Bey ve diğer öğretmeni Hüseyin Bey, benden yaklaşık on beş gün sonra geldiler. Bu on beş günlük sürede ben şehri tanımaya çalıştım. Geçen yıldan açılan okulun bazı öğrencileriyle tanıştım.

Çeçence, Türkçe ile hiç mi hiç alakası olmayan bir dil. Öğrencilerin Türkçe konuşmaları o kadar güzeldi ki nasıl olup da bizim milli eğitim sistemimizin şu kadar yıl okula gittiğim halde bana bir yabancı dil kazandırmadığına hayıflanıyordum. Oysa bir dil; kendi tecrübemle de sabit olduğu üzere bir yıl içinde bal gibi öğretiliyordu işte.

Bu arada Çeçence birkaç kelime de öğrenmiştim. "Nohçiçi" Çeçence "Çeçen" demek mesela. "Ğulşmudu" "Nasılsın" anlamına geliyor. Ama hepsi bu kadar. Bir de Türkçe'den Çeçence'ye geçen birkaç kelime öğrendim: Mühür, bayrak, çuval… Çeçence'nin Türkçe'ye uzak olması ve öğrenme ihtimalimin zayıf olması beni Rusça'mı ilerletme konusunda zorladı. Herkes nasıl olsa Rusça biliyordu. Her yerde işime yarayacaktı.

Dil meselesine fena halde kafayı takmış durumdayım ben.

Birincisi; dile kabiliyetim olduğunu keşfettim buralarda. Artık her akşam Rusça çalışıyordum. Hayatın içinde de bizzat uygulama imkanım olması işimi kolaylaştırıyordu. Yalnız bu Çeçenler

daha önce de zikrettiğim gibi Sovyetlerdeki diğer milletlerden her şeyiyle ayrılıyordu. Bunlardan biri de dil meselesiydi. Hangi ülkeye giderseniz gidin meramlarını anlatmak için anadillerinde konuşurlarken bir yerde takılıyorlar ve hemen Rusça'ya çeviriyorlardı dillerini. Çeçenler inatla ve ısrarla Rusça konuşmuyorlardı. Sömürge altında yaşayan bir milletin hiçbir özelliğini taşımıyorlardı kısacası. Kırgızistan'da Rusça konuştukları için kızıyordum; şimdi de Çeçenler Rusça konuşmadıkları için zor durumda kaldığımda Rusça konuşun ricasında bulunuyordum.

İkincisi; şunu ifade etmek zorundayım. "Adamlar dillerini öğretmiş kardeşim!" Her ne şekilde olursa olsun; herkesin anadili Rusça olmuş. Bu kadar kısa zamanda bu kadar asimilasyon; şaşılacak iş doğrusu. Belki de yeryüzünde İngilizlerden sonra en siyasi ve stratejik kararlar alanlar Ruslardır. Bir farkla ki; İngilizler sevdirerek, gönüllü olarak ve çaktırmadan yaparlarken, Ruslar biraz daha zorbalığa kaçıyorlar. Kısacası İngilizler sinsi; Ruslar zorba.

Üçüncüsü; dil konusunda hassas davranmayan milletler yok olmayla karşı karşıya kalıyorlar. Dil; insan beyninin şifresidir. Dil; aynı zamanda insanın bir milletin şuuraltı müktesebatının da ipuçlarını verir. Kısacası hayat tarzına, kültürüne ve anlayışına dair her şey dilin içinde gizlidir. Yukarıda da zikretmiştim; Çeçenlerin erkeklerinin ne yaptığına dair söylediklerini. Aslında bu Çeçenlerin hayat tarzını da yansıtıyor. Erkekler savaşır. Araba kullanır ve içki içer, diyorlar. Hamaliye işlerini kadınlar yapıyor. Demek ki erkekler gücün ve iktidarın simgesi olarak nitelendiriliyor, anlamını çıkarabiliriz bu sözlerden. Kısacası dil; kültürün taşıyıcısı ve koruyucusudur.

Dördüncüsü de; kullanılmayan dil zaman içinde kısırlaşıyor. Yeni kelimeler üretilmiyor. Var olanlar da kaybolmaya yüz tutuyor. İnsan hangi dili öğreniyorsa o dilin milletinin mantığını da farkında olmadan benimsiyor ve onlar gibi düşünmeye, konuşmaya

ve yaşamaya başlıyor. Bu yüzden dil öğrenirken ve öğretirken dikkatli olmak icap ediyor.

Biz yine dil meselesini bir kenara bırakıp kaldığımız yerden devam edelim.

On beş gün içinde Grozni'ye gelmesi gereken herkes gelmişti. Bu arada yine belirtmeliyim ki Kırgızistan'da beş ayda zorluklarla mücadele ederek aldığımız çalışma ve oturma izinlerini burada bir hafta içinde kolaylıkla alabilmiştik.

Biz, iki öğretmen, üç belletmen ve Müdür Bey; yeni açılacak okul binasına taşındık.

Okulumuzun adı da Şeyh Mansur Lisesi olacaktı. Oldu da.

Müdürümüz; orta boylu, sarışın, içine kapanık, az konuşan, mavi gözlü, saçlarını geriye doğru tarayan, beyaz yüzünde sivilceleri olan biriydi. Ben bir şeyler anlatırken "evet" anlamına gelen "hı hı" deyip dururdu başını öne eğerek. Sonradan ben de "hı hı" demeye başladım. Dünya tatlısı bir de oğlu vardı. O benden cesaretli davranıp hanımını ve çocuğunu da getirmişti.

Okulumuz dört ayrı bloktan kırmızı tuğlalarla yapılmış, on dönüm kadar arazi içinde, etrafı çitlerle çevrili, şirin bir çocuk bahçesiydi. Bahçesinde yeni dikilmiş değişik ağaçlar vardı. Bakımsızlıktan her türlü yabani ot boy atmıştı bahçede. Bina zeminle beraber iki katlıydı. Hava limanına giderken yolun sol tarafında ve şehrin kenarında yeni yerleşim birimlerine yakındı. İki kilometre uzaklıkta havalimanı vardı ama uçak inip kalktığını hiç görmedim orada kaldığım sürede. Okulun içi tam bir cümbüş havasındaydı. Rengârenk çocuk oyuncakları, çiçeklerle boyanmış duvarlar, küçük sandalye, ranza ve masalar, öğretici ve eğitici malzemeler, camlara kâğıttan yapılarak yapıştırılmış resim ve çiçekler. Her şey 0-6 yaş grubundaki çocuklara göre düzenlenmişti. En şaşırtıcı yer, diğer ülkelerde olduğu gibi, tuvaletlerdi. Beş altı tane klozet yan yana dizilmiş, arada kapı yok ve yıkanmak için su da yok. Tuvalet kâğıdı kullanmayı tercih ediyorlar. Ona da

tuvalet kağıdı demeye şahit lazım. Söylemesi ayıp biraz sert, yani bildiğimiz defter kâğıdından biraz daha yumuşak. Yemekhanesinde her türlü malzeme vardı.

Okul işler durumda değildi, öğrencisi de yoktu. Okulun müdiresi; iri yarı, sarışın, şişman, bizim orada bu tip kadınlara "jandarma gibi" derler, hırçın, dediğim dedik, paragöz ve sinsi bir kadındı. Çeçenleri iyice tanıdıktan sonra bu kadının nasıl olup da Çeçenlerin arasından çıktığına hayret ettim. Okulu bir türlü bize teslim etmek istemiyordu. Bakanlık okulu bize tahsis etmişti. Gerekli sözleşmeler de yapıldı. Ama okul müdiresi kadın, bizden para koparmaya çalışıyordu. Parayı kim kaybetmiş de biz bulalım? Zaten üzerimizde okul inşaatına bile yetecek para yoktu. Üç-beş bin dolardan aşağı da açmıyordu ağzını. Sanki kendi mülkünü bize teslim ediyor ve biz de başka bir ülkeden gelip gasp yoluyla onun malına el koyuyormuşuz gibi davranıyordu bize. Fırtınada köpürmüş bir denizden aşağı kalır yanı yoktu. İnşaat mühendisi pısırık bir kocası vardı. Onunla sık sık okula gelip bize daha doğrusu bana bağırıp çağırıp giderdi. Bana diyorum; çünkü dil bilen tek kişi bendim. Zaten yarım yamalak bir Rusça'm vardı. Dert anlatana kadar canım çıkıyordu. Müdür Bey'le de benim vasıtamla konuşuyordu. Ben arada liman lastiği gibi kalmıştım. Gelen bana çarpıyor, giden bana çarpıyordu. Bazen de Müdür Bey'in benim tercümelerimi ve Rusça'mı beğenmediğini fark ediyor ve işin açıkçası ona da kızıyordum. Benim adım Hıdır, elimden gelen budur. Ne yapayım?

Okulun bir de bekçisi vardı. İhtiyar bir adam. Sanırım yetmiş yaşlarındaydı. Başında kasket, elinde bir değnekle dolanırdı. Yüzünde derin çizgiler oluşmuş çilekeş bir adamdı. Vakti zamanında Ruslar tarafından, hatırladığıma göre 1945'li yıllarda Özbekistan'a sürgün edilmiş ve Sovyetlerin dağılmasını fırsat bilip Grozni'ye dönmüştü; doğduğu topraklara. Bu ihtiyarla anlaşmamız çok kolay oluyordu. Çünkü iyi bir Özbekçe'si vardı. Ben de

Kırgızistan'dayken Özbeklerin içinde yaşadığımdan hem Kırgızca hem de Özbekçe'yi çok iyi konuşabiliyordum. Kırgızistan'dan kalma alışkanlıkla bu yaşlı amcaya "Aksakal" adını takmıştık. Aksakal aşağı, aksakal yukarı. O da buna itiraz etmedi. Gerçek ismini öğrenmeden de oradan ayrıldım zaten. Trenlere doldurulup gönderilişlerini, soğukta kırılanları, açlıktan ölen bebeleri anlattı bana günlerce. Ne zaman bu Aksakal'la konuşsam sürgün hikayeleri anlatıyordu bana. Sürgün; kalbinde, kafasında ve ruhunda derin yaralar açmıştı besbelli. Hayatı boyunca gün görmemiş bir ihtiyarcıktı zavallı. Şimdi de Çeçenistan bir savaşın eşiğindeydi ve bu adamın gidecek hiçbir yeri yoktu. Bize karşı çok sıcak davranıyordu. Kısa boylu, şişmanca, tombul yanaklı ve sevimli bir de karısı vardı Aksakal'ın. Çok çalışkan biriydi. O da besbelli çok sıkıntılı bir hayat geçirmişti. İki de kızları vardı bu ihtiyarcıkların. Biri yirmi beş yaşlarında, sarışın, lepiska saçlı, hayli havalı ve oklava yutmuş gibi yürüyen bir kızdı. Her sabah süslenip püslenip gidiyordu. Galiba bir çocuk yuvasında öğretmendi. Girişken ve dışa açık bir kızdı. Kanlı canlı ve eğlenmeyi seven biri olduğu çok belliydi. Diğer kız, büyüğün aksine dışarı hiç çıkmaz, süslenmez, az konuşur ve kendi dünyasında yaşardı.

Bu aile biz taşındığımızda okulda hem kalıyor hem de okulu bekliyordu. Okul müdiresinin anlattığına göre evleri de yokmuş. Bize karşı kullandığı en büyük silah ve duygu sömürüsü de bu aileydi. "Bu aileyi sokağa atıyorsunuz." deyip duruyordu bize. Halbuki bizim kimseyi sokağa attığımız filan yoktu. Biz devletle anlaşma yaptık ve bu okulu bize verdiler.

Aile okulun zemin katındaki bir odada kalıyordu. Biz de üst katta. Yemekhaneyi ortak kullanıyorduk.

Üst katta nasıl kaldığımızı size mutlaka anlatmalıyım.

Binanın dört bloktan meydana geldiğini söylemiştim. Her blok tahminimce 250 metrekare vardı. Bu bloklardan birini kendimizce düzenlemeye çalıştık. Öncelikle çocuk oyuncaklarını bir

köşeye topladık. Çuvallara tıka basa doldurduk. Bunu yaparken kendimize eğlence çıkarıyorduk. Oyuncakların çoğu yeniydi. Okul açılalı çok zaman geçmemişti sanırım. Eşyaların yeniliğinden bunu anlamak mümkündü. Düzenlemeye çalıştığımız oda yaklaşık yüz metre kare vardı. Bu odanın yan tarafına çift kanatlı bir kapı açılıyordu. Orada hem bir oda hem de tuvalet ve banyo vardı. Burada beş kişi kalacaktık. Diğer arkadaşların hepsi de bekardı. Müdür Bey ise kendine bir ev bulana kadar diğer okulun müdürünün evinde kaldı.

Okula ilk geldiğimiz gün; hiçbir eşya almamıştık. Dolayısıyla yatacak yer ayarlamalıydık. Ranzalar çocuklar için yapıldığından yetişkinlerin sığması imkansızdı. Zorluklar insanı icatlara zorluyor. Biz de değişik denemeler sonucunda üç tane ranzayı birleştirerek bir adam yatacak hale getirdik. Böylece on beş ranza beş kişi için yeterli oluyordu. Yaz mevsimi olduğu için battaniye ihtiyacımız yoktu. Yine çocukların masalarından kendimize bir yemek masası yaptık birleştirerek. Sandalyeleri de masada yemek yerken kullanıyorduk ama dizlerimiz masanın boyunu aşıyordu. Sandalyelere oturmak da büyük bir maharetti aslında. Sanki böyle bir yere iğreti olarak ilişmiş gibi çanağımızın yarısı dışta kalıyordu.

İlk gecemiz ve sonraki on beş gün tam bir kâbustu diyebilirim. Sivrisinekler "Hoş geldin!" ziyaretine gelmişlerdi bize. Bizi diri diri yediler, bitirdiler diyebilirim. Çarşafları üzerimize çekip kurtulmaya çalışsak da çare olmadı. En sonunda gecenin bir yarısında elimize yastıkları alıp sinek avına çıktık. O köşe senin bu köşe benim koşturuyorduk. Havanın sıcak olması yataklarda terlememiz ve dışarıdan gelen silah sesleri de cabası. İnsan önce kendisiyle ilgilidir. İçerideki sivrisinekler o anda bizim için silah seslerinden daha önemliydi. Önce kalp ve mide; sonra tüm bedenimiz, evimiz, mahallemiz, şehrimiz, ülkemiz ve dünya olayları bizi sırasıyla etkiler ve ilgilendirir. Sivrisinek meselesi de

bizim için böyleydi. O gece uyuduk mu, uyumadık mı, ne kadar uyuduk; hatırlamadığım gibi, hatırlamak da istemiyorum. Ertesi günü pazara gidip sinek kovucu tabletler aldık. Ama gel gelelim; tabletleri ısıtıp da etrafa kokusunu yayacak elektrikle çalışan aleti pazar yerinin altını üstüne getirmemize rağmen bulamadık. Artık başı ucumuzda bir çakmak ve sinek kovucu tabletle yatıyorduk. Tabletleri küçük parçalara ayırıp çakmakla yakarak etrafa duman ve koku yayılmasını sağlayarak sineklerden bir süreliğine kurtulup uyuma mücadelesi veriyorduk. Yaktığımız tabletin kokusu odaya yayılıp da tesiri azalınca sinekler yine başımıza üşüşüyordu. Biz de bir daha tablet yakıyorduk. Artık her gün pazarda tabletleri ısıtacak alet arar olmuştuk. On beş gün sonra bulduk da kurtulduk sineklerin iğnelerinden.

Günler hızla akıyordu. Okulun tadilat ve tamirat işlerinde koşturmaktan savaşın yaklaşan ve hatta kulağımızın dibine kadar gelen seslerini duymaz olmuştuk. Ölmek yada kalmak diye bir meselemiz yoktu. Her şeyi kabullenip gelmiştik zaten.

Buralarda tadilat ve tamirat yapmak ölümden beter. Ne ustaların ne amelelerin ve ne de malzemelerin zamanında geldiğini görmedim. Biz de inşaatta çalışıyorduk. Tek derdimiz okulun bir an önce hizmete girmesiydi. Yaptığımız en önemli tadilat tuvaletlerdi. Önce yan yana dizilmiş klozetleri kabin haline getiriyorduk. Sonra da kapı ve musluk takıyorduk. Hiç unutmuyorum. İnşaatta çalışan Türkiye'ye gelip gitmiş, Laleli'de hamallık yapmış Geylani adında bir işçi "Muslukları anladım. Tuvaletten sonra temizleneceksiniz ama şu kapıları neden takıyorsunuz. Boşa masraf." demişti.

Geleli bir aydan fazla zaman geçmişti. Silah sesleri her geçen gün artıyordu. Hal-i hazırdaki karışıklık doğrudan doğruya Ruslarla ilgili değildi. Üç farklı grubun birbiriyle mücadelesiydi. Birincisi; halen iktidarda olan Cahar Dudayev, ikincisi; Sovyetlerin eski meclis başkanı Ruslan Hasbolatov, üçüncüsü de; Ramazonov.

Çeçenistan'ı üçe bölmüşler ve birbirlerini yemeye çalışıyorlardı. Ramazanov'un Rusya taraftarı olduğu söyleniyordu. İşte bu olaylara çok kızıyordum. Gemi batıyordu ve Çeçenler geminin direklerini boyamakla meşguldüler. Bir ülke içinde karışıklık ve kendi içinde mücadele varsa, iktidar, hırs, mal mülk peşinde koşma varsa, kendi içinde tefessüh etmeye başlamışsa –bunu Irak için de söyleyebiliriz- Allah dışarıdan bir düşmanı onlara musallat ediyor ve böylelikle ruhlarını terbiye ediyor. Bu konuda Bediüzzaman Hazretleri'nin de bir mülahazasını sizlerle paylaşmak istiyorum. Mealen şöyle diyor: "Bu millet secde etmeyi bıraktı. Allah da onların başına bir savaş verdi. Yıllarca yerlerde sürünmek zorunda kaldılar." Tabi bunu Birinci Dünya savaşı için söylemiş. Aynı şeyler bir insan için de geçerli. İçten bozulma başladıysa dışarıdakiler onu zayıf bulup üzerine çullanıyorlar.

Silah sesleri artık bizim için de o kadar sıradan hale gelmişti ki burada ömür boyu kalacakmışız gibi planlar yapıyorduk. Zerrece korkumuz yoktu. Hayatımızdaki her şey normal seyrinde devam ediyordu.

***

Burada beraber kaldığımız arkadaşlardan bahsetmeliyim size.

Müdür Bey; her müsait olduğunda bizi evine çağırıp ev yemekleri yedirmeyi ihmal etmiyordu. Oğlunu da çok seviyorduk. Eşinin durumu gerçekten çok zordu. Benim de bir an önce eşimi getirmem için telkinde bulunuyordu. İstişare ederek okulun inşaatını bitirip dersler başlar başlamaz eşimi getirmeye karar verdim. Zaten birinin Türkiye'ye gidip para getirmesi gerekiyordu. Müdür Bey'le neredeyse yapışık ikizler gibiydik. Her akşam en az iki saat Rusça çalıştığım için artık hiçbir sıkıntı çekmiyordum ve Müdür Bey de beni yanında taşıyordu. Bakanından işçisine kadar her türlü insanla konuşuyordum. Bir gün pazar yerinde Çeçen bir kadınla ayak üstü sohbet ederken beyaz tenim dikkatini çekmiş

olmalı ki "Rus musun?" diye sordu. "Hayır. Türk'üm!" dedim. "Ama Türkler bu kadar güzel Rusça konuşamaz ki!" dedi.

Diğer okulun iki arabasından birini; Amerikan filmlerindeki polis arabalarına benzeyen, büyük kasalı, 6 silindirli, hangar gibi Volga gaz 24'ü bize vermişlerdi. Hem Rus ehliyetim olduğundan hem dili ve kültürü bildiğimden arabayı ben kullanıyordum. Müdür Bey de araba kullanmayı biliyor ve yanımda otururken "Şöyle yap, böyle yap!" diye araç komutanı gibi talimatlar verip sonunda da "Şoförün işine karışılmaz!" diyordu. İçimden "O zaman neden karışıyorsun be mübarek adam!" diyordum ama sesimi çıkarmıyordum. Müdür Bey fazla konuşmazdı. Söyleyeceklerini en kestirme yoldan ifade ederdi. Kızdığı zaman başını öne eğip "Bak, canım kardeşim!" diye söze başlar ikna yolunu seçerdi. Çocukluğunda bağda, bahçede, tarlada çok çalışmış ve zorluklarla üniversiteyi bitirmiş biriydi. Yüzüne baktığınızda çok çile çektiğini anlamak mümkündü. Her şeye rağmen insanların kalbini kırmaktan imtina eden bir yapısı vardı. Ben de onu Allah için severdim. Her ne söyler ve yaparsa yapsın iyi niyetli olduğunu bildiğimden sesimi çıkarmazdım. Gerçi benim de kızdığım zamanlar oluyordu ama fıtratım gereği benim öfkem saman alevi gibi gelip geçiyordu. Ertesi gün hiçbir şey yokmuş gibi devam edebiliyorduk.

Okulun içinde ders başı yapıncaya kadar iki ay kaldım. Benim en çok zorlandığım zaman aralığı bu oldu. Ne savaş ne gurbette olmak ne de diğer maddi imkânsızlıklar umurumda değildi. Benim için en büyük imtihan ve zorluk; arkadaşlarımla olan ilişkilerdi. Bir gaye-i hayal uğruna gönüllü olarak geldiğimiz bu ateş ortasında en büyük imtihan insanın beraber hizmet ettiği arkadaşlarıydı aslında. Bunu söylememin sebebi var. İki öğretmen olduğumuzu söylemiştim. Diğer öğretmen arkadaşımızın ismi; Hüseyin'di. Hüseyin Bey; dünyada gördüğüm en ilginç insanlardan biridir. Hüseyin Bey; ilahiyat mezunu, geniş yüzlü, gözlüklü,

ince dudaklı, kısa ve düz saçlı, bize göre uzun boylu, hafif esmere kaçan bir teni vardı. Akdenizliydi. Ama Mersin mi Antalya mı; tam hatırlamıyorum.

Bu arada belletmenlerden söz edeceğim ama önce Grozni'nin durumunu anlatayım size. Hava her geçen gün ısınıyordu. Şehrin içinde dolaşan eli silahlı adamların, tankların ve silah seslerinin sayısı her geçen gün artıyordu. Geceleri silah sesinden uyuyamadığımız günler oluyordu. Çeçenlerde hiçbir endişe, korku ve teslim olma emaresi görünmüyordu. Her biri tek başına Ruslara meydan okuyacak fıtratta insanlardı. Sovyet döneminden kalma Rusların tamamı Grozni'den apar topar ayrılmışlardı. Evlerini eşyalarıyla bırakıp kaçmışlardı kısacası. Yalnızca ihtiyar, kimi kimsesi ve gidecek yeri olmayan, sokaklarda etrafı boş bakışlarla süzen Ruslara rastlamak mümkündü. Geldiğimden beri gördüğüm boş evlerin göç eden Ruslara ait olduğunu öğrendim. Cumhurbaşkanlığı binasının önünde her gün gösteri yapılıyordu. Aslında bu gösteri değil; meğerse Çeçenler Kadiri tarikatına mensupmuş ve sesli zikir yapıyorlarmış. Dillerini bilmediğim için ne dediklerini tam anlamıyordum ama uzaktan seyrediyorum şaşkın bakışlarla. Cahar Dudayev'i de uzaktan gördüm birkaç defa. Başında fötr şapka, siyah takım elbise, ince bıyıklar, etrafında mollalar bir otobüsün üzerinde halka hitap ediyordu. Kendisinin Kızılordu'da generalken emekli olduğunu ve bağımsızlık mücadelesi için Çeçenistan'a geldiğini öğrendim. Karısı da Rus'tu. Buna hep hayret etmişimdir. Orta Asya'da da Ruslarla evlenmek sınıf atlamak anlamına geliyordu. Liderlerin çoğunun karısının Rus olması komplo teorileri üretmeme neden oldu. Bu kadınlar Ruslar adına ajanlık yapıyor olabilirlerdi pekâlâ. Koynunda yılan beslemekten farksızdı. "Yok canım! Öyle şey mi olur?" demeyin. Yeryüzünde iktidarları sallayanların çoğu kadındır.

Pazar yerindeki ve dükkânlardaki hareketlilik ve canlılık aynen devam ediyordu. Türkiye'ye haftada birkaç uçakla gidiyorlar ve

her türlü tüketim ve gıda maddelerini getiriyorlardı. Aradığımız hemen her şeyi bulabiliyorduk. Hem de Türk markaları. Pazarda üzerinde Türkçe yazılar bulunan malları görünce çok seviniyor ve mutlu oluyorduk. Bir nebze olsun vatan hasretini gidermiş oluyorduk. Çeçenlerin Türklere bakışı her yerden ve herkesten farklıydı. O kadar da çok seviyorlardı ki tarif edilecek gibi değildi. Bunu ancak yaşayarak anlamak mümkün. Ne zaman taksiye binsem; şoför Çeçen ise ve Türk olduğumu anlarsa kesinlikle yol ücreti almıyordu. Ne demek istediğimi Sovyetlerin herhangi bir yerine gitmiş olanlar daha iyi anlayacaklardır. Çeçenleri överken başkalarını kötülemiş olmamak için diğer milletlerin nasıl davrandığı konusuna girmiyorum.

Her geçen gün Çeçenleri daha fazla tanıyor, tanıdıkça da daha çok seviyordum. Çok mert ve cesur insanlar. Bir keresinde bizim okulun yanında kavga eden çocukları gördüm. Dövüş filmlerindeki oyuncular gibi üstlerini çıkarmışlar, etraflarında da kalabalık bir seyirci topluluğu vardı. Durdum ve olacakları merak içinde izlemeye başladım. İki genç bir güzel kavga ettiler. Birbirlerinin ağızlarını burunlarını dağıttılar. İkisi de kan revan içinde kalmıştı. Kavga bittiğinde birbirlerinin belini sıvazladılar. Sanki az önce birbirini öldüresiye yumruklayan onlar değildi. Hiçbir şey olmamış gibi yollarına devam ettiler.

Çeçenler kadın ya da erkek, bizdeki gibi tokalaşmak yerine ellerini birbirlerinin beline yan yana gelerek dokunduruyorlar ve selamlaşmış oluyorlar. Bizdeki gibi büyüklerin elini öpmek de yok.

Bir hususu daha arz etmekte fayda mülahaza ediyorum. Çeçenlerin boyunduruk altına girmeleri mümkün değil. Türkleri ne kadar çok sevdiklerini söylemiştim size. Bir gün Osmanlı'dan söz ettiğimizde orada bulunan Çeçenler "Biz hiçbir zaman Osmanlı hâkimiyetinde yaşamadık." diyerek övünüyorlardı. Osmanlı'ya karşı herhangi bir nefretleri yada tavırları yoktu;

aksine seviyorlardı. O zaman anladım ki Rusya Çeçenistan'ı tam olarak alabilmek için dünya yüzündeki bütün Çeçenleri kırması gerekir; bu da mümkün olmadığına göre dünya durdukça Çeçenler de duracak demektir.

Belletmen arkadaşlar canlı bir organizmadaki kılcal damarlar hükmündeydi. Bizim yaptığımız inşaat işleri, bürokrasiyle görüşme, malzeme temin etme, ders anlatma yadsınamaz şeylerdi ama belletmenlerin yaptığı iş; öğrencinin kalbine ve ruhuna inip her türlü manevi duyguyu ve evrensel değerleri benimsetmekti. Bana kalırsa en önemli işi belletmenler yapıyordu. Aslında bizler belletmenlerin iş yapmaları için zemin ve imkân hazırlamaktan başka bir şey yapmıyorduk. Belletmenler büyük bir boşluğu tamamlıyordu.

İki belletmenimiz vardı. Biri Sabri, diğeri de Mustafa. Sabri, kıvırcık ve sarı saçlı, sarı tenli, orta boylu, sessiz, sakin, biraz içine kapanık, güler yüzlü bir çocuktu. Mustafa biraz daha girişken, Sabri'ye göre dışa açık, buğday tenli, siyah saçlı ve azimli bir çocuktu. Her ikisi de liseden mezun olmuşlar ve hem üniversite okumak hem de belletmenlik yapmak üzere çocukluktan henüz kurtuldukları ve gençliklerinin en deli zamanlarında, onların yaşındaki arkadaşları ana kucağında ve bin bir zevk ve keyif içindeyken onlar her türlü dünya zevkini bırakarak kendilerini ateşin içine atma cesaretini gösterebilmiş yiğitler kervanındandı. Her türlü işe koşuyorlardı. Üstelik kendi paralarıyla buraya gelmişler, kendi paralarıyla geçimlerini sağlayacaklar ve kendi paralarıyla üniversitede okuyacaklardı. Aslında az bir fedakârlık değildi.

***

Ben Grozni'yi ve Çeçenleri sevdim. Daha doğrusu Allah bana sevdirdi. Beraber yol aldığımız arkadaşlarımı da sevdim. Yarın ne olacağı belli olmayan bir şehirde yaşıyorduk. Her gün haberleri büyük bir merak içinde izleyip Rusların yaptıkları açıklamaları endişe ile takip ediyorduk. Uydu vasıtasıyla izlediğimiz

Türk televizyonlarındaki her haberden sonra ilk işimiz Türkiye'deki yakınlarımızı arayıp sağ olduğumuzu ve burada hayatın normal seyrinde aktığını, aslında televizyonda biraz abarttıklarını ve çatışmaların olduğu yere oldukça uzak bir mesafede olduğumuzu bildiriyorduk. Hâlbuki ailelerimize söylediklerimiz koca bir yalandan ibaretti. Onların kalpleri ve kafaları rahat etsin, diye bunu söylemek mecburiyetindeydik. Başka çaremiz yoktu. Allah bu yalanlarımızdan dolayı günah yazdıysa affetsin. Ne kadar inandılar, onu da bilemiyorum.

Benim kafam her geçen gün karışıyordu. Dudayev'in koruması elinde bombalarla bilye gibi oynar sık sık okula geliyor ve bize değişik havadisler veriyordu. Daha doğrusu ben diğer okula Murat ve Mustafa'yı görmeye gittiğimde onunla karşılaşıyor ve konuşuyordum. Dil bilmenin ne kadar mühim bir şey olduğunu her geçen gün daha iyi anlıyordum. Durumlar epey karışıktı. Savaşın çıkacağı kesindi. Benim kafamı karıştıran mesele savaşın çıkması değildi elbette. Müdür Bey sık sık "Eşini ne zaman getireceksin? Bak bizim çocuklar burada. Bir şey olmaz. Hem birbirlerine destek ve arkadaş olurlar. Bir an önce getirmelisin." diyordu. Geride bıraktığım 20 günlükken bırakıp geldiğim eşim acaba ne yapıyor, ne yiyor ne içiyor; bilmiyordum. Her telefon edişimde halini hatırını soruyordum ama bu ne kadar yeterliydi? Nihayetinde gelmek isteyip istemediğini sordum. Her ne şartta olursa olsun benimle beraber olmak istediğini söyleyince ben de kadere teslim oldum, tevekkül ettim ve onu getirmeye karar verdim. Zaten Türkiye'ye okulun bir takım işlerini halletmek, malzeme ve para getirmek için birisinin gidip gelmesi gerekiyordu.

Okulun inşaatı bitmek üzere olduğu sıralarda okula bir şoför aldık. Diğer okulda aşçı olan Rana'nın kocasıydı şoförümüz. Kadın her fırsatta bana yeni personel alacağımız zaman kendi eşini işe almamız konusunda teklif ve telkinlerde bulunuyordu. Doğrudan iletişim kurabildiği pek az kişiden biriydim. Vakıa

geçen yıldan buraya gelen arkadaşlar da Rusça biliyorlardı ama ben özellikle ve hırsla çalışıp bu konuda bir adım öne geçmiştim. Rana'nın eşinin adı Vahe'ydi. Vahe de benim hayatım boyunca unutamayacağım kişilerden biridir. Uzun boylu, başında fötr şapkayla dolaşan, üstüne başına pek dikkat etmeyen, karısının yedeğinde giden, süklüm püklüm bir adamdı. Bir işi söylemeden asla yapmazdı. Yani işin yapılması gerektiğini bilmez kendisi anlayıp elini taşın altına sokmazdı. Bir laf söylediğimizde veya azıcık sert konuştuğumuzda yaptığı kapris ve alınganlık da cabasıydı. Arabamızın karbüratörü benzin kaçırıyordu ve kızgın motorun üzerine damlayan benzin hem arabayı yakabilirdi hem de israf oluyordu. Bunu kaç defa söylememize rağmen oradan ayrılana kadar yaptıramadık. Nasıl olsa benzin boldu. Devlet bize her ay bir ton benzini bedava vermeye taahhüt etmişti. Bir de her seferinde "Arabanın yağına baktın mı?" diye sorduğumda "Araba şu anda düz yerde değil. Yarın bakarız." derdi. Ben cümlenin gelişinden anlıyordum zaten. Eğer Sovyet insanı ile bir iş yapacaksanız ilk öğreneceğiniz kelime, yarın anlamına gelen "zavtra"dır. Çünkü her cümlenin sonunda veya başında bu kelimenin geçme ihtimali her zaman vardır. Artık ben o kadar kanıksamıştım ki aldırış etmiyordum. Zaten arabayı çoğu zaman Vahe kullanıyordu. Sadece akşamları ben alıyordum. Belletmenleri kıramayıp –benzinimiz de bol olduğundan- havalimanına yakın boş alanlarda onlara şoförlük öğretiyordum.

Araba meselesini açmışken bazı gözlemlerimi size aktarmalıyım. Çünkü Grozni'nin savaştan önceki halini anlamanıza yardımcı olacaktır.

Grozni'nin nüfusunun yaklaşık üç yüz bin olduğu ifade ediliyordu. Arkadaşların rivayetlerine göre bir gün hipodromda kalabalık bir halk kitlesi toplanmış. Orada tam dört yüz tane cip saymışlar. Grozni'de haddinden fazla zengin vardı. Birçok insanın üç tane arabası vardı. Birincisi, af edersiniz, eşek niyetine

kullandıkları Lada jiguli marka; bizim Murat 124'lere benzer Rus arabası. İkincisi Rusların lüks otomobili sayılan Volga. Üçüncüsü de caka satmak veya "Ben buradayım. Zenginim. Gücüm var." demek için aldıkları Avrupa veya Amerikan markası acayip görünümlü arabalardı. Jiguli marka arabalarını kum üstünde, kendi etrafında, el frenini çekip gaza aniden ve sonuna kadar basmak suretiyle döndürdüklerini pek çok kereler gözlerimle gördüm.

Yeni inşa edilen tek katlı müstakil evler için ta İtalya'dan tuğla getirttiklerini bizzat duydum. Uzun lafın kısası burada para boldu. Bunun kaynağının ne olduğunu tam olarak bilemiyorum ama burada bol miktarda petrol olduğu kesindi. Zaten Rusların burayı elden çıkarmak istememesinin en önemli sebebi de petroldü. Diğer sebep ise; Kafkasya'nın güneyine giden demiryolu ve karayollarının buradan geçmesiydi. Mohaçkale'ye yakın olması, Dağıstan'ın etnik açıdan karışık olması ve Dağıstan'da Müslümanların çoğunlukta olması; Çeçenistan'ın bağımsız olması halinde aynı kıvılcımın Dağıstan'a sıçrama ihtimalinin çok olmasıydı. Grozni zengin petrolün yanında stratejik bir yerdi coğrafi açıdan.

***

Okuldaki tadilat bittiğine göre ben artık eşimi almaya gidebilirdim. Bunun için önce bir ev kiraladım. Uzun pazarlıklar sonucunda yirmi bir dolara anlaştık. O kadar çok boş ev vardı ki kiralar çok ucuzdu. Evde eskiden bir Rus'un oturduğu kesindi. Balkonunda bol miktarda votka, şarap ve bilumumum alkollü içecek şişeleri vardı. Kokusu da evin her yerine sinmişti. Odanın birinde sütbeyaz bir piyano vardı. Sapasağlamdı. Bir de yatak vardı ama ek yerlerinden sökülerek birkaç parça halinde evin içinde dağınık olarak duruyordu. Mutfakta demirbaş olarak ocak zaten vardı doğalgazla çalışan.

Okulda birkaç gün derse girdim. Memlekete telefon edip geleceğim günü bildirdim. Kafamdaki en büyük soru babaannemin

yaşayıp yaşamadığıydı. Ben uzakta olduğumdan cenazesine yetişemeyeceğim besbelliydi ve ben üzülmeyeyim diye haber vermemiş olabilirlerdi. Aklımdan hep bu ihtimal geçiyor ve bu kuruntu üzerine bina ettiğim düşünceler canımı çok fena acıtıyordu.

Grozni'den İstanbul'a uçak seferleri yoktu. Çünkü burada savaş hali vardı. Resmiyette Rus toprağı sayılmasından olmalı, muhtemelen Ruslar uçuşlara izin vermiyordu. Türkiye'ye bavul ticareti için Viladikafkas'taki Beslan şehrinden İstanbul'a gelecektik. Bu, normal bir yolcu uçağı değil; çartır seferiydi. Yani gittiği yolcularla geliyor ve bilet alınmıyordu. Dönüşte iki kişi geleceğimiz için giderken de iki kişilik ücret ödedim ve içimde bin bir heyecan ve endişe ile yola çıktım. Bir hafta sonra dönmek üzere gidiyordum ama dönüp dönmeyeceğimi ben de bilmiyordum.

Mevsim sonbahardı. Aylardan kasım. Kafkaslarda kış erken geliyordu. Dağların tepeleri hüzünlü bir beyazlığa bürünmüştü. Kafkaslarda ise kara bir bulut kol geziyordu. Yolcuların çoğunluğu kırk yaş üzeri kadınlardı. Hemen hiçbirinin eşyası yoktu İstanbul'a giderken. Herkes şen şakraktı.

Hayatımda yaptığım en zor en çileli, en sıkıntılı, en yorucu ve en uzun iki yolculuğum var. İşte bu, bunların birincisi. Anlatınca ne demek istediğimi anlayacaksınız. Diğer zorlu yolculuğu da anlatınca hikaye bitecek zaten.

Oturma iznim olduğundan ve Çeçenlerle beraber yolculuk yaptığımdan gidişim çok kolay oldu. Zaten İstanbul'da beni karşılayacak olanlar vardı. Müdür Bey'in kayınpederi Sefaköy'de oturuyordu. Ama onlara dönüşte uğradım. Sadece geldiğimi ve hazırlamaları gereken eşyaları telefonla söyleyip memlekete geçtim. Uçak gece karanlığında İstanbul'a indiğinde ben yine uçak inerken her zamanki alkışımı başlattım. Uçaktaki yolcuların tamamı da bana eşlik ettiler. Havalimanının C terminalinin parlak ışıkları altında doğu bloku ülkelerinin insanı hemen seçiliyordu. Kıyafetleri, yürüyüşleri, konuşmaları, davranışları aynı orduda yıllarca görev yapmış askerler gibi kendini gösteriyordu.

İşte İstanbul! İşte vatan toprağı! İşte yurdum insanı!

Bir rüyada gibiyim kendi vatanımda. Tatlı bir rüya. Bitmesini hiç istemediğim ve fakat bittiğinde acı duyacağım bir rüya.

Gece on ikide yol almaya başlayan otobüste sabaha kadar heyecandan uyuyamadım. Ağustos'un sonlarında ayrıldığım köyüme Kasım'ın başlarında dönüyordum. Kafamda hep aynı soru yüzlerce binlerce defa tekrar edip duruyordu. "Acaba babaannem yaşıyor mu?"

Sabahın erken saatlerinde ilçede otobüsten indiğimde yüzüme keskin ve yakıcı bir ayaz vurdu. Sönük ve donuk güneş yeryüzünü aydınlatmakta ve ısıtmakta pek üşengeç davranıyordu. Devlet dairelerinde çalışan insanlar aceleci bir telaş içinde koşturuyorlardı. Sabah mahmurluğunu üzerlerinden atamayan insanlar buğulu ve boş bakışlarla etraflarına bakmadan yürüyorlardı.

Burası şimdi bana ıssız bir orman gibi geldi. O kadar çok hareketli bir şehirden, insanların ve arabaların tek düze olduğu, sakin bir hayat sürdüğü bir yer; ruhumu dinlendirdi. Duru, dingin ve sakin bir hale gelmiştim. Grozni şimdi çok uzaklarda, hayal âleminde bir yer gibi geliyordu. Oradaki insanları düşününce buradakilerin ne kadar rahat, bir şeyden habersiz olduğunu fark ettim.

Köye gitmek için otobüse bindiğimde heyecanım daha da arttı. Kısa bir mesafeydi gideceğimiz yol. Köyümüzü uzaktan gördüğümde çocukluğum gözlerimin önünden geçti. Biraz sonra da bizimkilerin Kocaçay dedikleri Gediz Irmağı'nın üstündeki dar köprüden geçerken bıkmadan usanmadan ve büyük bir manevi haz alarak balık yakaladığımız günler geldi aklıma.

Köyün –eskiden kalma alışkanlıkla ben köy diyorum ama aslında kasaba- girişinde inip iki evin aralığından kendi evimizi görmek, o kadar karmaşa içinden çıktıktan sonra bana dünyanın en büyük nimetlerinden biri gibi geldi.

Eve vardığımda babaannemin sağ olduğunu ve bir gün önceden bizim evde beni beklemek için geldiğini görmek içime serin

su serpti. Onun yokluğunu hiçbir zaman düşünemedim. Babaannemin elini öptüm. Beni gördüğünde hep göğsü kabarıyor ve benimle gurur duyuyordu. Ne kadar sevindiğini tahmin edemezsiniz. Annem, babam gözlerine inanamıyor gibiydi. Evin içinde şaşkınlık ve sevinç havası vardı. Sobada yanan odunların çıtırtısı duyuluyordu aniden çöken sessizlikte. Huzur ve endişe iç içe geçiverdi birden. Bir haftalığına geldiğimi ve geri döneceğimi herkes biliyordu. Vakıa bizim evde herkes ayrılık ve buluşma sahnelerine alışkındı. Ama ayrılığa alışmak mümkün değildi demek ki.

Henüz birbirimize alışmadan ayrıldığım eşim olanları boş gözlerle izliyordu. Dudakları bir çizgi halinde kilitlenmişti. Anlamsız bakışlarının derinliğinde acı bir hüzün ve endişe seziliyordu. Bir taraftan da benimle beraber geleceği için sevindiğini gizleyemiyordu.

Bir gece evde kalıp okulun işlerini halletmek için yollara düştüm.

İlk durağım Diyarbakır'dı. Okulumuzun ihtiyaçları Diyarbakırlı fedakâr bir işadamı tarafından karşılanıyordu. Aslında sadece işadamları değildi katkıda bulunanlar. Bu iş adamının çevresindekilere meseleyi anlatmasıyla halka genişlemişti. Öğretmen, işçi, memur, doktor, ev hanımı her meslek ve yaştan insan elinden geldiğince boğazından kesip okul için katkıda bulunmaya çalışıyordu. Hepsi de bir ideale gönül bağlamışlar ve her fedakârlığı yapmaya hazırdılar. Mesele; ülkemizin dünya yüzünde denge unsuru olması, sözünün sazının dinlenmesi, el kaldırdığında herkesin sağdan hizaya geçmesi ve dilimizin, anamızın ak sütü gibi helal olan dilimizin, bizim hayatımızı ve hayata bakış açımızı gösteren dilimizin dünya dili olması değil miydi? Yapılan her şey buna değmez miydi?

Diyarbakır'a daha erken gidebilmek için direk giden otobüsün saatini beklemeden Uşak'tan Afyon'a gittim. Oradan da Konya'ya. Konya en çok merak ettiğim yerlerden biriydi.

Özellikle Mevlana'nın türbesini ziyaret etmek istiyordum. Niyetim halis değilmiş demek ki türbenin kapıları ben vardığımda kapatılmaya başlanmıştı. O gün bugündür de içimde bir ukde olarak durmaktadır.

Diyarbakır'a varana kadar epey bir zorluk çektim. Doğu'ya yaklaştıkça otobüsü daha çok durduruyorlar ve sık sık kimlik kontrolü yapıyorlardı. Buna katlanmak zorundaydım. Çünkü güvenlik açısından zorunluydu. Gelin görün ki şu şoförün yol boyunca koyduğu müzikler beni deli etti. Otobüste kendimi yabancı gibi hissettiğimi inkâr edemem. Burada hayat tamamen bambaşkaydı ve Batı'dan çok farklı bir dünyaydı. Çeçenistan'daki savaş halini burada sezmemek mümkün değildi. Orada fark ettim ki Türkiye yıllarca sıcak savaş yaşamış ve biz batıdakiler bunun farkında olmamışız. Sokaklarında devriye gezen çelik yelekli, eli silahlı ve şahin bakışlı jandarma ve polisleri görünce neredeyse küçük dilimi yutacaktım. Çeçenistan'da bile korkmayan ben; işin açıkçası burada ürktüğümü itiraf etmek zorundayım. Dehşete kapıldım, diyebilirim. Bir o kadar da üzüldüm. Bu meselenin bu kadar uzun yıllar sürüncemede bırakılması, kanaatimce birilerinin ekmeğine yağ sürüyordu ve uzattıkça da uzatıyorlardı. Puslu hava her zaman kurtların ve çakalların işine yarar. Verilen şehitler ayrı bir acı.

Diyarbakır'a varır varmaz, okulumuzun ihtiyaçlarını karşılayan iş adamını buldum önce. O da benimle beraber iki gün boyunca işlerini bırakıp gezdi. Lisedeyken dersimize giren Âdem Bey'in Diyarbakır'da öğretmenlik yaptığını biliyordum. Sözünü ettiğim iş adamı Âdem Bey ile tanışıyormuş. Hemencecik buldu onu. Topal kurdun rızkı ayağına gelirmiş. Benimki de öyle oldu. Âdem Bey, Diyarbakır'da kaldığım sürede beni hiç yalnız bırakmadı.

Diyarbakır'da iki gün kaldım hatırladığım kadarıyla ama çok yoruldum. Yorgunluğum iş yapmaktan değildi. Birincisi buradaki puslu hava beni çok gerdi. İkincisi de insanlardan para

istemek yordu. Kendim için istememiş de olsam, el açıp yüz sürmek ve insanlara dert anlatıp, ikna edip sonra da ellerini ceplerindeki akrebi yendirerek para alabilmek hakikaten zordu. İnsanlara minnet etmek ve önlerinde eğilmek; büyük bir felaketten geri kalır iş değildir benim için. Çocukluğum dışında babamdan bile para istememiştim. Allah'tan ki babam halden anlayan biriydi ve ben istemeden veriyordu. O zaman bile yüzüm kızarır mahcup oluyordum.

Bazı işadamlarını, işyerlerinde müdür beyin bana ismini önceden verdiği, okulumuzun ihtiyaçlarını karşılayan iş adamının rehberliğinde ziyaret ettik. Kimin yanına gittiysem ağzı açık dinliyordu beni. Herkes "Orada da mı okul var?" diyordu. "Evet" cevabım karşısında "E orada savaş yok mu?" diyerek hayretlerini gizleyemiyorlardı. Onların konuşması biraz daha gırtlaktan çıkıyordu. "Evet, savaş var ama biz de varız." Herkesin şaşkın bakışlarına aldırış etmeden iki gün boyunca sokak sokak dolaştım. Herkesin bana uzaylı görmüş gibi baktığının farkındaydım ama umurumda bile değildi. Çünkü bir tarafta yangın vardı ve söndürülmesi gerekiyordu. Hiç olmadığı kadar arsız ve yüzsüz davranıp vermekte tereddüt edenlerden bile para aldım. Burada en önemli mesele; dürüst, samimi ve güvenilir olmaktı. İnsanın içinde ne varsa dışa da onu sızıyordu. Biz bir tuğla parasının bile ne kadar değerli olduğunu bildiğimiz bir yerde yaşıyorduk. Gurur, kibir, enaniyet yapmanın zamanı değildi.

Orada beni gezdiren ve rehberlik eden işadamı derin bir sevinç içindeydi aslında. Benim bu kadar girişken davrandığımı görünce hemen "Seni Diyarbakır'a alalım." dedi. Ben de "Ben yaşadığım yerden memnunum." cevabını vererek nazik bir şekilde onu reddettim. Haddizatında bir şikâyetim de yoktu Çeçenistan'da yaşamaktan.

Her neyse, uzun lafın kısası; oradan bir miktar para toplayıp tekrar memlekete döndüm. Yol çok uzundu. Bitecek gibi

gelmiyordu insana. Yine o arabesk şarkılar beni çileden çıkardı. Üstelik aynı kaset defalarca dönünce insan iğrenmeye başlıyordu.

***

Yolculuğun en zor kısmı bundan sonra başlıyordu. İstanbul'a yine alışık olduğum hüzünlü vedalar ve arkamda bıraktığım gözyaşları ile geldim. Bu sefer yüküm çok daha ağırdı. Yanımda bir kadın taşıyordum. Eşimi Müdür Bey'in kayınpederinin Sefaköy'deki evine bırakarak Lale'lide Çeçenlerin kaldığı oteli bulup uçağın gün ve saatini tam olarak öğrendim. Bilmiyor muydun, diyebilirsiniz. Bilmek yeterli değil; çünkü doğu bloku ülkelerine giden bir uçağın ne zaman kalkacağını ve ineceğini kesin olarak Allah'tan başka kimse bilemez. Özellikle de C terminalinden kalkıyorsa.

Şahsi eşyamız çok az olmasına rağmen yükümüz çok fazlaydı. Müdür Bey'in kayınvalidesi Süheyla teyze arabayla bizi havalimanına götürüp yardım ediyordu. Süheyla teyzenin üzerimizde çok hakkı var, Allah için söylemek gerekirse. Bizimle üç gün boyunca havalimanına gidip geldi, o kadar eşyayı indir-bindir yapmaktan usanmadı.

Havalimanına vardığımızda beraber geldiğimiz yolcuları tanıdım. Her birerleri çuvallarla eşyaları yüklenmişler, bagaj teslimi için sıra bekliyorlardı. Sadece Çeçenler değil, dağılan Sovyetlerdeki tüm ülkelerden insanlar aşağı yukarı aynı kılık kıyafette, aynı davranışları sergileyerek bekleşiyordu. Aralarında tek tük Türk yolcuları da görmek mümkündü. Bunlar, ya benim gibi öğretmenlik yapanlar ya da oralarda ticaret yapanlardı. Burası onların gördükleri havalimanlarına göre lüks, geniş, modern ve işlemlerin son derece hızlı yapıldığı bir yerdi. Zaten devlet C terminalini sadece dağılan Sovyetlerden gelen uçaklara ayırmıştı. Çoğu zaman karmaşa ve kargaşa eksik olmuyordu.

Biz de eşyalarımızı Süheyla teyzenin de yardımlarıyla güvenlik noktasından geçirerek Çeçenlerin bulunduğu kuyruğa götürdük. Ne kadar bekleyeceğimiz meçhuldü. Bu yüzden ben

Süheyla teyzeye gitmesini söyledim. Üç-dört saat kadar bekledikten sonra bir yetkili gelip uçağımızın yarın kalkacağını söyleyince, inanın, hiç şaşırmadım. Bu artık benim için sıradanlaşmış bir haldi.

Bunun üzerine Süheyla teyzeyi telefonla arayıp bizi alması için çağırdık. Ertesi gün yine aynı şey oldu. Artık sinirlerimiz gerilmeye başlamıştı. Başkasının evinde kalmak ve onlara yük oluyoruz düşüncesine sahip olmak beni haddinden fazla rahatsız etmişti.

Üçüncü gün uçağımız nihayet havalanabildi. Ama ben uçağa bindiğimizde bile uçağın kalkacağına inanmıyordum artık. Hatta havalandıktan sonra geri dönebileceğimiz ihtimalini bile düşünmedim değil. Akşam kızıllığında son bir defa daha İstanbul siluetine hüzünlü gözlerle baktım. Bu, son görüşüm olabilirdi zira. Karadeniz'in üzerinde uçmaya başladığımızda büyük bir korkuya kapıldım. "Uçak ya düşerse?" ihtimali kafamı kurcalamaya ve kemirmeye başladı. Denizin maviliği ile gökyüzünün kurşuni renginin birleştiği muhteşem manzara bile gözüme görünmedi.

Uçağımız daha önce de söz ettiğim gibi belediye otobüsünden pek farklı değildi. Koridorlarda gezen yolcular, koltukların altına sıkıştırılmış çantalar, daha fazla eşya götürebilmek için koltukların üzerine konmuş bavullar… Uçaktaki karmaşa aslında Sovyetlerdeki karmaşadan farksızdı. İkram edilen içecek ve yiyecekleri ne siz sorun ne de ben söyleyeyim.

Yolculuğumuz başladıktan yarım saat kadar sonra uçak türbülansa girdi ve sarsılmaya başladı. Güneş henüz batmamıştı. Yüksekte olduğumuz için karanlık tam olarak çökmemişti. Bir uçağın sarsılmasına bir de aşağıdaki denize bakınca insanın yüreğinin ağzına gelmemesi mümkün değildi. Bu şartlarda bir uyarı yapılıp yolcuların emniyet kemerlerinin taktırılması gerekirken bütün yolcular ayağa kalkmış, bildikleri duaları okumaya başlamışlardı. Uçak düştüğü zaman nasıl parçalanacağımızı, yanacağımızı ve

cesetlerimizin denizin ortasında nasıl kaybolacağını veya balıklar tarafından nasıl yeneceğini düşündükçe içim ürperiyordu. Zavallı eşim de büyük bir korkuya kapılmış "Ne yapacağız?" diye bana soruyordu. Yapacak ne vardı ki dua etmekten başka.

Uçakta sarsıntı devam ettikçe panik ve korku da artıyordu. Sesler bir uğultuya dönüşmüş, herkesin gözleri yuvalarından çıkmış, çevresindekilerden destek almaya çalışıyordu. Biz de eşimle oturduğumuz yerden ayet-el kürsi okuyorduk. Yolculuğa çıkarken okunacağını öğrenmiştim. Uçak denizin üzerinden geçip üzerleri kar ve keskin ve soğuk buzlarla kaplı dağların üzerine geldiğinde yüreğimdeki ürperti daha da arttı. Aman Allah'ım! Biz bu dağların üzerine düşsek cesetlerimizin bulunma ihtimali hiç mi hiç yoktu. Ecelin gizli olmasındaki büyük sırrı o zaman daha iyi anladım. Öleceğimizi ve dünyanın faniliğini hepimiz biliyoruz ama zamanının gizli ve unutmak nimetinin bahşedilmiş olması dünyayı daha yaşanır hale getiriyordu. Hava iyice karardığında sarsıntının şiddeti azaldı. Uçak bazen ani bir dalışla aşağı doğru iniveriyor ve yüreklerimizi ağzımıza getiriyordu. Zaten düşen uçaklardaki ölenlerin çoğu daha uçak havadayken ödleri patlayarak hayatlarını kaybediyorlarmış. Bunun da ne demek olduğunu o zaman anladım. Zaten bu yolculuktan sonra bende uçak fobisi başladı. Çok uzun süre uçağa binmekte zorlandım. En son bu sene Romanya'ya bir arkadaşımızı ziyarete gittiğimizde bu korkumu yendiğimi gördüm.

Yukarıdan bakınca tepeleri sivri buzullarla kaplı Kafkaslar gözüme insan parçalayan cellatlar gibi göründü. Önümüzdeki koltuğa tutunmaktan, dua etmekten ve kelime-i şehadet getirmekten başka bir şey yapamıyorduk.

Aklımdan binlerce düşünce geçip kum taneleri gibi fırtınada savruluyordu. Aklımdan uçağın düştüğü ve cesetlerin kaybolduğu haberini veren televizyon kanalları geldi önce. Sonra babamın her akşam dikkatle haberleri izleyişini hatırladım. O anda gireceği

şoku ve bizi bulabilmek için gireceği zahmetler ve çekeceği sıkıntılar gözümün önünden geçti. Biz nasıl olsa ölüp dünya zindanından kurtulacak ve cennete açılan bir kapı hükmündeki kabre girecektik. Bütün mükellefiyetlerden sıyrılıp bedenin hapsinden kurtulup ruhumuzu rahata erdirecektik. Üstelik şehit olma ihtimalimiz de yüksekti. Çünkü en azından niyet olarak, görünüş itibarıyla nefsimiz için gitmediğimize inanıyorduk. Bundan daha güzel ne olabilirdi ki? Şehitlik mertebesi şu uçağın motorlarına ve havanın şartlarına bağlıydı. Yani az ötede bize göz kırpıyordu.

Sonra Grozni'de bizi bekleyen arkadaşlar. Onlar da bin bir telaşla sağa sola koşturacaklar ve bizim artık bir işe yaramayacak bedenlerimizi bulabilmek için çaba sarf edip zaman kaybedeceklerdi. Ama bunu vefa duygusuyla yapacakları için sevap kazanacaklardı. Bir de şu cebimdeki paralar. Ne kadar ihtiyacı var okulun bu paralara. İnsanların hizmet düşüncesiyle verdiği emanetleri de yerine ulaştıramayacaktım.

Herkesin yüzündeki rengi kaçmış beyazlık, gözlerdeki dehşet verici ifadeler, ellerin ayakların titremesi; anlatılır gibi değildi. Ne hosteslerden ne pilottan herhangi bir açıklama gelmemesi bin bir şüpheye sevk etmişti bizi. En kötü ihtimaller aklımızı bir fare gibi kemiriyordu.

Uçağın sarsıntısı içimizi dışımıza çıkarmış, hepimiz hoşafa dönmüştük. Dünyaya ait ne varsa hepsi de birden gözümden ve kalbimden siliniverdi. İşte! Hayata bir pamuk ipliğiyle bağlıydık. Yerden kilometrelerce uzakta can pazarı yaşıyorduk ve Allah'tan başka yardım edecek kimse yoktu. Tek sığınağımız, kurtarıcımız, elimizden tutacak, bizi sahil-i selamete çıkaracak yalnızca ve yalnızca Allah'tı. Vakıa yerdeyken de aynı şeyler geçerliydi ama bunu, havada sarsılan bir uçağın içinde iliklerimize kadar hissediyorduk.

Bu durum kırk beş dakika kadar sürdü. Sarsıntı yavaşladı. Kalplerimizin havası da uçağa eşlik etmeye başlayınca bir kasırgadan sonra dalgaların kıyıya getirdiği ağaç yongaları gibi kendimize

gelmiştik. Dualarımızın kabul olduğuna inanıp ölmekten kurtulduğumuza vücudumuzdaki hücreler adedince şükrettik.

Az önceki korkularımız sevince ve mutluluğa dönüşmüştü. Gülen yüzler, tebessüm eden dudaklar, "Oh kurtulduk!" manasına gelen bakışlar… Herkes havalarda uçuyordu. Ellerini göğüslerinin üzerine götüren kadınlar gözlerini yumarak nefeslerini düzenlemeye çalışıyorlardı.

Sarsıntı bittikten kısa bir süre sonra Beslan Havalimanı'na indiğimizde yeniden doğmuş ve hayatı yeniden keşfetmiş gibi rahat, huzurlu ve bir o kadar da sevinçliydik. Ağzımız kulaklarımızdaydı.

Ama ben ve eşim az sonra başımıza geleceklerden habersizdik.

Yolculuğumuzun en zor kısmı esas şimdi başlıyordu. Uçakta atlattığımız tehlike ruha işkence vermesi bakımından bunun yanında solda sıfır kaldı, diyebilirim.

Asık suratlı Rus polisleri ve hayattan bezmiş insanlar diyarına gelmiştik yine. Kafkasların soğuğu hiçbir yerinkine benzemez ama şu personeldeki soğukluk ondan da beterdi.

Yerlerdeki buz tabakaları cam gibiydi. Birkaç gün önce yağdığı belli olan kar, don tutmuş, kayganlaşmış, dokunulmayan ve ayak basılmayan yerleri kalıp gibi olmuştu. Elimizdeki ufak çantaları alıp pasaport kontrolü için sırada beklemeye başladık. Biz en sondaydık.

Havalimanına havalimanı demeye bin şahit lazımdı. Hantal makinler, çalışmayan cihazlar, pis yerler, görevlilerin umursamazlığı, suratlarındaki ifadeler insanı ayakta durduğu yerde yoruyordu. Bitmeyen rüşvet kavgaları artık sıradandı benim için. Dışarıdan gelen mallar Sovyet kanunları geçerli olduğundan belli bir miktarın üstündekiler yasaktı. Görevlilerin insafına bağlıydı her şey. Her giriş ve çıkışta üzerinizdeki parayı da beyan etmeniz gerekiyordu. Fotoğraf makinesi, kamera gibi cihazlar zaten ajanlık suçlaması ya da şüpheli konuma düşmeniz için yeterliydi.

Bizim uçağınkilerden başka yolcu yoktu ama pasaportların kontrolü iki saatten fazla sürdü. En son biz geldik. Ben kolayca geçtim. Eşime sıra geldiğinde bırakmadılar. Vizeyi yazın gelirken aldığımdan süresi bir gün önce bitmiş. İşte size bela! Uğraş uğraşabilirsen artık.

Ne kadar yalvarsam ne kadar dil döksem hepsi boştu! Rus subayları Nuh dedi mi, asla peygamber demezlerdi. Donuk bakışlarının değiştiğini, bir defacık olsun gülümsediklerini görmedim. Gece on ikiyi vurmuştu saatin akrebi. Yelkovan da yavaş yavaş ilerliyordu. Diğer yolcular otobüslere binip gidiyorlardı ve biz arkalarından öksüz çocuklar gibi bakıp kaldık. Havalimanı bomboş kalmıştı. Bizi önce subayların odalarından birine aldılar. Ben önce Rusça'yı bilmediğimi söyledim. Mecbur kalıp bir iki kelime konuşunca Rus subayı "Gayet düzgün konuşuyorsun!" deyip aksanımdan Rusça bildiğimi anladı. Ben de normal bildiğim gibi konuşmaya başladım. Nereden, niçin geldiğimizi, nereye gittiğimizi, kim olduğumuzu öğrenmeye çalıştılar. Türk olmamız ve Grozni'ye gitmemiz onları iyice işkillendirmişti. Orada okul olduğuna ve öğretmenlik yaptığıma inandırmak için akla karayı seçtim. Sağa sola telefon edip bizi ne yapacaklarına karar vermeye çalışıyorlardı. Artık bu gece burada kalacağımız kesindi çünkü beraber geldiğimiz yolcular çoktan gitmişlerdi. Bu saatte bizi salıverseler bile araba bulmamız imkânsızdı. Hoş; onların da bırakmaya zerrece niyetleri yoktu ya!

Aklıma bin türlü ihtimal geldikçe karnım ağrıyor, beynim zonkluyor ve ne yapacağımı bilemiyordum. Heyecandan titreyen elim ayağım sonraları biraz yavaşladı ve sakinleştim. Eşim sadece susuyor ve bekliyordu. Gözlerindeki korku ifadesini hiçbir zaman unutamayacağım.

En nihayetinde bize "Yarın ovire gideceksiniz. Vize alacaksınız. Müdür gelecek. Ve sizi serbest bırakacağız." dediler. Bu işlemler normal şartlarda Sovyet bürokrasisinde en az bir haftada

yapılabilirdi. Ben içimden "Yandık ki ne yandık!" dedim. Eşyalarımız diğer yolcularla gitmişti.

Artık konuşulacak bir şey kalmamıştı. Bizi aldılar. Bir odaya götürdüler beklememiz için. Odayı size nasıl tarif ve tasvir etmeliyim; bilmiyorum.

Büyüklüğü sanırım üç-dört metrekare kadardı. Belki de daha küçüktü. Odada bizde eskiden devlet dairelerinde kullanılan eşek semeri suratlı iki tane kırmızı koltuk vardı. Ve boş alan çok azdı. Yüksekliği de iki buçuk metre filandı. Duvarları sarıydı. Bir de iki duvarın birleştiği köşeye yakın bir yerde bir mazgal vardı ki burası odanın hava alması için bırakılmıştı. Başka da delik ya da pencere yoktu odada. Ha bir de kapının anahtar deliği vardı. Ben odaya girince tüylerim ürperdi. Nasıl yani? Biz bu odada mı kalacaktık? Sanırım hapishanelerdeki hücreler bu odadan daha geniş, konforlu ve havadar olmalı. İnanılmaz bir şeydi! İki asker bizi odaya bırakıp kapıyı kapadıktan sonra gittiler. Kapının öte tarafında neler olduğunu bilemiyorduk. İşte bunu bilememek; insanın aklına her türlü kötü ihtimali getiriyordu. İşte o zaman akıl nimeti büyük bir felakete ve işkenceye dönüşüyordu. İmkân olsa bir süreliğine kafamdan aklımı, göğüs kafesinden de kalbimi parçalayıp çıkarırdım. Ne çare ki bütün bunlar imkânsızdı!

Ben yatsı namazı kılma bahanesiyle dışarı çıktım. Evet. Kapı açılıyordu. Kilitlenmemişti. Yalnız bizim girip çıktığımızı gözetleyen askerler vardı. Hem oda hem de göz hapsindeydik kısacası. Beslan'ın demir gibi soğuk suyuyla abdest alınca kemiklerim buz tutacak ve kanım donacak sandım. Ama abdest almak bütün elektriğimi almış ve beni epeyce rahatlatmıştı. Koltukları birleştirip namaz kılmaya çalıştım. Secdeye gitmek zor oluyordu ama ne olursa olsun; namazımı kılmıştım yarım yamalak da olsa. Dua ettim. Tevekkül ve teslimiyet içinde; "Bizi gören, duyan, halimizi bilen, mabudumuz, yaratıcımız, biricik Allah'mız; bize yardım et. Hakkımızda hayırlısı neyse onu ver." dedim. Eşim de kıldı

namazını ama o hiç konuşmuyor, boş gözlerle bana bakıyordu.

Kendime dair en ufak bir korkum ve endişem yoktu. Zaten kellemi koltuğuma alıp gelmiştim. Ancak yanımda bana emanet edilen bir kadın ve onun sorumluluğu beni düşündürüyordu. Beni en fazla öldürebilirler, sürgün edebilirler, hapse atabilirler veya esir muamelesi yapabilirlerdi. Oysa eşime? Düşüncesi bile insanın aklını kaçırması için yeterliydi aslında…

Hissi bir insan olmama rağmen hadiseler karşısında soğukkanlı olmayı başarabilen bir fıtratı Allah bana lütuf olarak vermiş. O'na minnet ve şükranlarımı sunuyorum.

Artık bekliyorduk; en zor olanı buydu. Kurbanlık koyunlardan farksızdık. Ne olacağı hiç belli değildi. Bir tahminde bulunmak da son derece zordu. Zaten tahminde bulunmak da istemiyordum çünkü bu hücreden aklımı yitirmeden çıkamazdım o zaman. En ufak bir ses yoktu. Dünyayla irtibatımızı sağlayan tek şey; iki duvarın birleştiği yerdeki mazgaldı. Siz olsanız ne düşünürdünüz?

Koltukların ucuna ilişip karşılıklı bakıyorduk birbirimize.

Kolumdaki saat durmuştu sanki. Durup durup her bakışımda henüz birkaç dakikanın geçmiş olduğunu görünce derin bir hüsran ve çöküntü yaşıyordum. Koltukları yan yana koyup eşimin uyuması için başını göğsüme aldım ve "Sen bari biraz uyu." dedim. Çok uzun zaman uyuyamadı ama sabaha doğru biraz kestirdi. Benim gözlerimde uykunun zerresi yoktu. Fal taşı gibiydi.

Artık başım ağrıyordu. Ayaklarımda baldırımdan aşağısında öyle bir ağırlık, bitkinlik vardı ki ayaklarımı oynatmak bile istemiyordum. Sanki dünya omuzlarıma yüklenmiş ve ben çöküp kalmıştım. Hayatım boyunca kendimi bu kadar çaresiz, eli kolu bağlı hissetmedim. Kendi içimde yaşadığım sinir harbinin de bir benzeri hiç olmadı.

Zaman epey ilerledi ama benim ömrümden en az on yıl götürmüştür. Daha fazla uzatmayayım. Sabah saat altıya gelirken

sabah namazı kılmak için yeniden tuvaletlerin olduğu yere gittim. Açık kapıdan gelen sabah soğuğu bedenime çarptı. Ortalık ağarmaya başlamıştı. Geceleyin bir karaltı halinde olan şehir uzaktan da olsa seçilmeye başlamıştı. Havalimanı çalışanları da servislerle gelmeye başlamışlardı. Yine musluklardan akan suyla abdestimi aldığımda elimin delinip gittiği zannına kapıldım. Yine beni epey rahatlatmıştı. Ayaklarımı sürüye sürüye, kimseyi umursamaz bir tavır takınarak, düşük omuzlar, ıslak el ve yüzle, sallana sallana yürüyordum. Sabah aydınlığı iyi gelmişti bana.

Namazımı kıldıktan sonra müdürün gelip gelmediğini öğrenmek için akşamki subayla konuşmaya gittim. Tam da o saatlerde nöbet değişimi varmış. Benim az önce gördüklerim de nöbeti yeni devralacak kişilermiş.

Ben subayın yanına varır varmaz daha soru sormadan "Artık serbestsiniz. İstediğiniz yere gidebilirisiniz." dedi. Ben afalladım. Nasıl yani? Akşam söyledikleriniz neydi peki? Kulaklarıma mı diyeyim, gözlerime mi diyeyim; inanamadım. Şaka yapıyor ya da dalga geçiyor olmalı, diye düşündüm. Şaka yapmadığını anlamam uzun sürmedi. Çünkü pasaportlarımızı elimize verip nöbeti de başkasına devredip servis aracına binerek oradan ayrıldı. Güler misin ağlar mısın? Rusları anlayan varsa beri gelsin…

***

O kadar rahatladım o kadar rahatladım ki kelimelerle anlatılır gibi değil. Üzerimdeki bütün gerginlik ve yorgunluk bir serçe kuşunun hafifliğinde uçuvermişti. Eşimle çantalarımızı alıp cam kapıdan çıkarak sabahın aydınlığında merdivenlerden indik. Merdivenlerin on metre kadar uzağında kırk elli yaşlarında hırpani kılıklı bir adam duruyordu. Taksiciydi. Biraz eski püskü Volga'sıyla müşteri bekliyordu. Kısa boylu, hafif dolgunca olan adama yaklaşıp "Grozni'ye kaça gidersin?" diye sordum. Umursamaz bir tavır takınarak başını uzağa çevirdi "Ben Grozni'ye gitmem. Orada savaş var." dedi. "Ben Grozni'de çalışıyorum. Savaş filan yok." dediğimde "Çeçenler bizi

sevmez. Keserler." dedi. Ben şaşırmıştım. Başka da araba yoktu. "Ne yapmalıyız?" diye sordum. "Ben filan yere kadar götürürüm. Daha öteye geçmem. Oradan da başka bir taksiye binersiniz." dedi. Bir yer, diyorum çünkü o gün o kadar çok yerden taksiye bindik ki isimleri aklımda kalmadı. Dahası buralar etnik açıdan o kadar karmaşık ve anlaşılmazdı ki bir günde öğrendiğim ve adını duyduğum millet isimleri başımı döndürdü. Öyle ki birbirine akraba topluluklar bile kavga halindeydi. Çerkezler mesela; Asetinler ve Kabartaylar diye ikiye ayrılıyordu ama araları iyi sayılmazdı. Abhazlar, Çeçenler, İnguşlar, Gürcüler; listeye uzayıp gidiyor. Kafkaslar annemin deyimiyle "Arap çorbası"ndan farksızdı.

Allah'ım şu insanlar yeryüzünde neyin kavgasını veriyorlar ve neyi paylaşamıyorlar da birbirlerini diri diri yiyip bitirmek için bir yarışa girmişler.

Beslan'dan Gorzni'ye normal yollardan gitmek iki saat ve on dolardı. On dolar dediğim; özel taksi tutmak suretiyle. Otobüsle olsa iki yada üç dolardır o günün parasıyla.

Havalimanından bindiğimiz taksiye on dolar ödeyip iki saatlik bir yol aldık. Adamın tarifi ve tavsiyesi üzerine başka bir adamla pazarlığa tutuştuk. Bizi bırakan taksicinin demesine göre buradan Grozni'ye götüren olurdu. Ama kazın ayağı hiç de o adamın dediği gibi değildi. "Grozni'ye kaça gidersin?" "Ben Grozni'ye gitmem. Savaş var." "Ben orada çalışıyor ve yaşıyorum; hiçbir şey yok. Üstelik yabancıyım." "Olmaz. Sizi ancak filan yere götürürüm. Oradan başka bir arabayla gidersiniz." "Peki!"

Bu arabanın şoförü biraz daha gençti. Eli ayağı düzgündü. Biraz da olsa güven veriyordu. İki saat de bu adamla yolculuk yapıp indik. Ama nasıl yerlerden geçtik. Dağ, arazi, çamur, nöbet tutan askeri birlikler, ıssız yerler. İnsanın aklına bin türlü kötü komplo teorileri geliyor. Üstelik cebimde bilmem kaç bin dolar para var. Beni kesip soysalar, kimsenin ruhu duymaz, arayan soran olmaz ve kesen adam da epey kârlı çıkardı hani.

Başka bir yer… Başka bir yer daha… Başka bir yer daha… En uzun yolculuk…

İki noktayı birleştiren en kısa çizgiye doğru denir. Bunu bilmeyecek ne var? Biz işte o iki nokta arasındaki yolu kat etmek için çok geniş bir alanda 180 derecelik yay çizdik. Sabahın altısında başlayan yolculuğumuz akşam karanlığı çökerken son buldu ve on dolarlık yol, yüz dolara patladı.

Grozni bu kadar sıkıntılı bir yolculuktan sonra bana cennetten bir köşe gibi geldi. Ne savaş ne karmaşa ne silah sesleri ve ne de başka bir şey… Kendimi o kadar çok güvende hissettim ki ömür boyu Grozni'de yaşamak için önümde hiçbir engel görmedim. Çektiğimiz onca sıkıntının bütün yorgunluğu, sıkıntısı ve gerginliği gitmiş; huzur, sessizlik ve ferahlık gelmişti. Yolda ne kadar sıkıntı çektiğimizi varın siz anlayın; savaş olan bir ülkeye gelince ferahlamış olmamdan…

Grozni'nin puslu ve insan yutacak bir canavar gibi duran havası gözüme aydınlık, ferah ve parıltılı ışıklar altında bir eğlence yeri gibi geldi. Müdür Bey, Hüseyin Bey ve belletmen arkadaşlar; hepsi vefalı dostlardı ve onları görmek, onlara dokunmak, onlarla beraber olmak, acıları, sevinçleri, idealleri paylaşmak dünya adına verilmiş büyük bir nimetti. Yüzlerindeki samimiyet ve temizlik başka insanlarda görmediğim türden bir ışıltıydı. İnsan, kendini ait olduğu mekânda her zaman daha rahat hissediyordu.

Kiraladığım ev, okula beş dakikalık mesafedeydi. Yatmak için yatak vardı. Müdür Bey'in evinde akşam yemeğimizi yedik. Eşimin gelmesine en çok Müdür Bey'in hanımı sevindi. Yanına bir arkadaş gelmişti ve can sıkıntısından kurtulacaktı. İstanbul'da doğup büyümüş, varlıklı bir ailenin kızı olan Müdür Bey'in eşi için Grozni'de yaşamak büyük bir imtihan olmalıydı. İstediği zaman dışarı çıkamıyordu, kapısını çalacağı birileri yoktu, çocuğunu kolundan tutup götüreceği bir park, eğlence yeri, sinema veya

bir akraba yoktu. Biz zaten zorluk içinde büyümüş ve kıt kanaat geçinen bir aileden ayrılmıştık. Aşağı yukarı bu tür sıkıntılara alışkındık. Üstelik buraların hayat tarzına ve buradaki insanların mantıklarına aşinaydım.

Sokağa çıktığımızda derin sessizliği çok uzaklardan gelen bir silah sesi yırttı. Birçok evde ışıklar yanmıyordu. Sahipleri tarafından terkedilmiş olan bu evlerin çoğunluğu göç eden Ruslara aitti. Şehrin kenarı olduğundan araba sesi de duyulmuyordu.

Merdiven otomatiği çalışmayan apartmanımıza girerek el yordamı ve elimdeki çakmağın yardımıyla dairemize girebildik. Ve nefis bir uyku çektik. O gece kulağıma gelen kalaşnikof ve top sesleri ninniden farksızdı bu kadar yorucu geçen çetin bir yolculuk sonrasında.

Ertesi gün de eşyalarımızı seyahat acentesinin deposundan alarak eve getirdik.

***

Hepimiz bugün bir dil ve kültür istilası ile karşı karşıyayız. Beyinlerimiz okuma ve seyretme zehirlenmesi ile malul durumda. Yabancı dillerden kelime kullanma ve yeni uyduruk kelimeler icat etme konusunda üstümüze yok. Bunu da daha aydın, daha bilgili ve üst sınıftan olduğumuzu ispat için kullanıyoruz çoğu zaman. Dilimiz eşya ve hadiselere bakış açımızı gösterir. Dilimiz; kültürümüzü, dinimizi, değerlerimizi koruyamayacak duruma gelmişse başka ülkelerin işgaline uğramamız kaçınılmazdır. Batılıların topla tüfekle giremediği ülkemiz maalesef dil yoluyla çökertilmiş durumdadır. Aynı durum Sovyetlerde yaşayan bütün milletler için geçerlidir. Bir dili öğrenmek demek; o milletin kültürüne, inançlarına ve bakış açısına sahip olmak demektir. Eğer ciddi bir koruma altında değilseniz, zaman içinde farkında olmadan dilini öğrendiğiniz millete mensup bir fert oluyorsunuz; soyunuz ve ırkınız genetik olarak farklı bile olsa…

Çeçenlerin dil konusundaki tutumları gayet açıktı. Vakıa bu davranışın temelinde Ruslara karşı tepki yatmaktaydı. Israrla ve inatla kendi dillerini kullanıyorlardı. Müdür Bey ile bakan yardımcısının yanına gittiğimizde yanında Türkiye'de okuyan ve Türkçe bilen bir Çeçen öğrenci vardı. Bir mesele hakkında tartışıyorduk. Bakan yardımcısı anlatıyor, Çeçen öğrenci tercüme ediyordu. Oysa ki ben Rusça biliyordum ve doğrudan konuşabilirdik. Arada tercüman olması çoğu zaman verilmek istenen anlamın kaybolmasına sebep olduğunu bildiğimden biraz da sert bir tavırla "Neden Rusça konuşmuyorsunuz? Ben sizi anlayamıyorum ve rahatsız oluyorum." dediğimde bakan yardımcısı biraz bozuldu ama misafir olduğum için bir şey demedi.

Okul başlayalı bir hafta olmuştu. Hazırlık sınıfı olduğu için dil dersleri ve müzik resim gibi yetenek dersleri okutuyorduk. Çeçen, Rusça öğretmenimiz hanım biriydi. Ben her akşam en az iki saat olmak üzere Rusça çalışmaya devam ediyor ve takıldığım noktaları Rusça öğretmenine soruyordum. Bir yabancıya yardımcı olmak ve dil öğretmek onu da ziyadesiyle memnun ediyordu. Ben de akşamları eve gidince eşime sokakta en çok kullanılan kelimeleri ezberletmeye çalışıyordum.

Yirmi beş tane öğrencimiz vardı. Hepsi de yatılı kalıyorlardı. Geceleri başlarında belletmen arkadaşlarımız kalıyorlar ve onlara her konuda yardım ve destek veriyorlardı. Sekizinci sınıfı bitirerek kaydolmuşlar ve bizim yaptığımız imtihan sonucuna göre okula girmeye hak kazanmışlardı. Hepsi de bize karşı son derece saygılı ve itaatkâr davranıyordu. Çeçenlerin ruhunda asilik ve fıtri bir karşı gelme olmasına rağmen bizim karşımızda kuzu kesilmişlerdi. Bunu sebebi gayet açıktı: Sevgi.

Dersten çıktığım soğuk bir günde bir kadının benimle görüşmek istediğini söylediler. Daha doğrusu benimle değil de Müdür Bey'le. Müdür Bey olmadığı için ben görüştüm. Kadının başında yarım bir başörtüsü vardı. Ellerini önünde bağlamış,

omuzları düşük, yüzünde bin türlü endişe emaresi; özel olarak görüşmek istediğini söyledi. Tanımadığım bir kadının benimle görüşecek ne özel meselesi olabilirdi ki? Acaba ben veya başka bir arkadaşım yanlış bir söz mü söyledi, yanlış bir davranışta mı bulunduk? Belletmenlerin ve bayan Rusça öğretmeninin meraklı bakışları arasında bahçede uzak bir köşeye çekildik. Kadın konuşmaya başlamadan önce sağına soluna bakındı. Yutkundu. Yüzü gergindi. "Biz" dedi. "Ruslan Hasbolatov'un akrabasıyız. Filanca öğrenci de bizim çocuğumuz. Cahar Dudayev veya Ramazanov taraftarları veya herhangi biri gelip de onu sorarsa veya onunla görüşmek isterse, lütfen burada olmadığını söyleyin ve görüştürmeyin." dedi. Ben hem rahatladım hem de büyük bir endişeye kapıldım. Rahatlamam; bizim yanlış bir davranışta bulunmamış olmamızdan kaynaklanıyordu. Endişem ve korkum; eğer sözünü ettiği kişiler okula baskın yaparsa bizim yapabileceğimiz hiçbir şey yoktu. Zaten bir kavurmalık insandık. Elimiz, kalem ve tebeşirden başka bir şey kullanmayı da bilmezdi. Her şeye rağmen kadına "Siz endişelenmeyin. Çocuğunuz bize emanet. Kılına bile zarar gelmez. Korkmayın. Kimse onun burada olduğunu bilmeyecek." diyerek gönderdim. Ama söylediğim sözlere kendim bile inanmamıştım. Yine Allah'a sığınmaktan ve dua etmekten başka çaremiz yoktu.

Ben hem derslere giriyor hem okulun ihtiyaçları için çarşı pazar dolaşıyor hem bürokrasiyle görüşüyor ve hem de ayakta kalmaya çalışıyordum Müdür Bey'in nezaretinde. Bir günde kırk türlü kılığa giriyordum. Sabah öğretmen, öğleyin satın almacı, öğleden sonra diplomat, akşamüzeri işçi, eve gidince eş olmaya çalışıyordum. Eşim, Müdür Bey'in eşiyle yapışık ikizler gibi olmuştu. Sürekli beraber geziyorlardı. Bir de Müdür Bey'in oğlu onların oyuncak bebeğiydi artık. Çok uzaklara gitmeden geziyorlar, dolaşıyorlar ve sohbet ediyorlardı. Mahallemizde Kumuk Türklerinden bir aile vardı ki onlarla okulu boyatırken tanışmıştık.

Dilleri çok yakın olduğu için Türkçe anlaşmak mümkün oluyordu. Ben zaten Kırgızca ve Özbekçe bildiğim için Kumukça'yı anlamakta hiçbir zorluk çekmiyordum.

Yediğimiz yemek türü çok sınırlıydı. Et, patates, bulabildiğimiz kadar sebze ve meyve. Vakıa buraya Türkiye'den gelen meyve sebzeler vardı ama uçak gidip gelmediği zaman bulmak mümkün olmuyordu. Hayatımda en çok eti Grozni'de yedim. Etin yanına havuç veya beyaz lahana salatası yapıp üzerine limon sıkarak yiyorduk. Bir de azar azar kullandığımız, köyden getirdiğimiz tarhanamız vardı. Burada altın kadar değerliydi bizim için.

Bu arada her gün meydana gidip ne olup bittiğini öğrenmeye çalışıyordum. Kasım ayı bitmiş, aralık gelmişti. 1994 yılı aralık ayı. Meydanda farklı bir hareketlilik olduğu gözden kaçmıyordu. Torbalara doldurulmuş kumlarla siperler yapılmış, cumhurbaşkanlığı sarayının önünde nöbet tutan maskeli ve silahlı askerlerin sayısı çoğalmış, sarayın pencerelerine nöbetçiler yerleştirilmişti. Burnum çok pis kokular alıyordu. Pek yakında kıyametin kopacağı besbelliydi. İçim her zaman rahattı. Çünkü Allah'ın inayet elinin üzerimizde olduğunu her zaman en derinden hissediyordum ama aklımın uzak bir köşesinde bir endişe kırıntısı olduğunu itiraf etmeliyim. Özellikle eşim geldikten sonra bu kırıntı daha beri gelerek büyüdü. O günden sonra bazı Çeçen ailelerin, eşyalarını bir kamyona yükleyerek dağ köylerine ve daha güvenli yerlere taşımaya başladığını tek tük görüyordum. Biz hiçbir şey olmamış ve olmayacak gibi hayatımıza devam ediyor, bir taraftan da Rus televizyonundaki ve sokaktaki haberleri dikkatle izlemeye devam ediyorduk. Haberlerde verilen çatışmalar Grozni'nin dışındaki ilçe ve köylerde oluyordu. Ancak Çeçenistan adı geçince memlekettekiler haliyle endişeye kapılıyordu. Kendi derdimizin dışında bir de annemizi, babamızı ve akrabalarımızı teselli etmeye mecburduk.

Evet. Acaba babaannem neler yapıyordu? Yaşıyor muydu? Yoksa öldü de benden gizliyorlar mıydı? Uzaklarda üzülmesin diye söylemiyorlardı mutlaka. Zaten seksen yaşın üzerindeydi. Önemli bir hastalığı yoktu ama eskisi kadar da dinç değildi…

Her gün sokaklarda artan tank ve panzerler otomobillerin arasında dolaşıyor ve şehrin değişik yerlerinden gelen patlama sesleri artarak çoğalıyordu. Bu hengâmede biz de derslere devam ediyor, okulun ihtiyaçlarını karşılamak için çarşıya pazara çıkıyor ve elimizi kolumuzu sallayarak sokaklara çıkıyorduk. Havalar artık buz kesmeye başlamıştı. Pazarda alışveriş yaparken arabayı kullanmak için direksiyona geçtiğimde morarmış parmaklarım çoğu zaman direksiyon simidini tutamıyor ve sağa sola çeviremiyordum. Arabanın içi zaten ısınmıyordu. Kendimce bir çözüm buldum; alışverişi bitirince kâğıt içinde sarılmış acayip Rus dondurmalarından bir tane alıyor ve kâğıdını tamamen atıp dondurmanın en soğuk yerinden tutarak yiyor ve ısınmaya çalışıyordum. Ellerim ve vücudum sahiden de gevşiyor ve arabayı rahatça kullanabiliyordum. Soğukta soğuk dondurma daha fazla üşütmez mi, demeyin. Vücudunuz soğukken daha soğuk bir şey yerseniz sıcaklık hissediyorsunuz. Bunu nasıl keşfettiğimi de anlatayım size. Çocukluğumda buğday tarlalarında temmuz sıcağının altında tırpan biçen adamların hararetini gidermek için sıcak çay içtikleri aklımda kalmıştı. Havanın sıcaklığından daha sıcak bir çay serinlemeye sebep oluyordu; aynı şey soğuk için neden olmasındı?

Bütün diğer Sovyet şehirleri gibi Grozni de katelnik dedikleri fabrikalardan merkezi sistemle ısıtılıyordu. Şehrin her tarafında kalın ve kaba borular çok çirkin görüntüler oluşturuyordu. Ama şimdilerde merkezi ısıtma sistemi çökmüş ve gaz olduğu halde evler soğuktu. Buna da kendimizce çözüm bulduk; elektrikler henüz kesilmemişti. Kocaman kocaman petekler alarak evin her odasında yirmi dört saat açık tutarak ılık bir hava meydana getirmeye

çalışıyorduk. Ayrıca mutfaktaki ocağı da üzerine metal parçalar koyarak yakıyor ve daha fazla ısı elde etmeye çalışıyorduk.

İşte böyle soğuk bir günde Müdür Bey'le okulun inşaatı için malzeme almaya gitmiştik. Malzemeler şehrin okulumuza en uzak noktalarından birindeydi. Arabanın bagajına uzun kalasları yükleyip çok yoğun ama biraz hızlı akan bir trafikte ilerliyorduk. Yol dört şeritli ve etrafı ağaçlıydı. Sağa doğru yay biçiminde kıvrılan noktasına gelmemize 20-30 metre kalmıştı. Yolun tam da kıvrıldığı yerde döner kavşak vardı. İşte tam o sırada karşımızdan ters şeritten büyük bir hızla ve makas yaparak ilerleyen bir araba çıktı. Camdan biri arkasına tabancayla ateş ediyordu. Biz de ilerliyorduk. Ne olduğunu anlamadan kavşağa girerken hızla ilerleyen bir panzer ters şeritten karşımıza çıkıverdi. Önümüzde başka araba yoktu. Panzerle burun buruna geldiğimiz anda ben arabanın direksiyonunu çevik bir hareketle sağa kırdım ve saniyenin onda biri kadar bir zaman farkıyla panzerin altında kalmaktan kurtulduk. İkimizin de yüzü bembeyaz kesilmişti. Şaşkın ve ürkek gözlerle birbirimize bakıyor ve konuşacak kelime bulamıyorduk. Arabamız da yavaş yavaş ilerliyordu. Yolun geri kalan kısmını nasıl geldiğimi hatırlamıyorum. Okula vardığımızda biz hiçbir şey söylemeden arkadaşlarımız yüzümüzün rengine bakıp "Size ne oldu?" diye sormaktan kendilerini alamadılar. O günün nasıl geçtiğini bilmiyorum. Artık her trafiğe çıkışımda ne zaman panzer çıkacak veya bir kör kurşun bana isabet edecek diye beklemeye başladım.

***

Savaşın burnumuzun dibinde olduğunu anlamak için çok zeki olmaya gerek yoktu. Türkiye'den buraya göç etmiş ve burada ticaret yapan bir çok Çeçen yavaş yavaş toparlanıyordu. Sokağın nabzı hiç de iyi atmıyordu. Savaş dedikoduları ayyuka çıkmıştı. Türkiye'den göç eden bir kişi vardı ki onu hiçbir zaman unutmayacağım. Kısa boylu, enine geniş, tıknaz, kendinden emin,

biraz ukala ve kendini beğenmiş olan bir adam; Kayseri'den göç etmişti buraya. Aslen Çeçen olduğunu söylüyordu. Ama onun buraya göç ediş tarihi 1979'du. O tarihlerde Sovyetlere girmenin, oturma izni almanın ve Sovyet vatandaşlığına geçmenin ne kadar zor olduğu aşikârdı. Ona karşı hep bir soğukluk hissettim. Şüpheci yaklaştım ve mesafeli davrandım. Bu adam kanaatimce Rusya adına çalışan bir ajan olmalıydı. Şüphelenilecek her davranış vardı adamda. Çok az konuşuyor, kestirme ve yuvarlak cevaplar veriyordu her soruya. Sonra ne oldu, nerelere gitti; hiç bilmiyorum, merak da etmedim.

Zaman sakin bir günü eliyordu. Gündüz çok sessiz ve normal geçmişti. Günlerden de adım gibi hatırlıyorum 12 Aralık 1994'tü. Okuldan çıkıp şoförümüz Vahe'den arabayı alarak evin önüne park ettim. Vahe'ye her günkü gibi arabanın yağına tuzuna baktın mı, diye sorduğumda aldığım cevap aynıydı: Araba düz yerde değil, yarın bakarım, söz. Ben yine kafa sallayıp aldırış etmedim. Evimizin iki kapısından demir olanı dışa, ahşap olanı içe açılıyordu. Bu evi özellikle güvenlik açısından daha iyi olduğu için tutmuştum. Her iki kapıyı da kilitleyip akşam yemeğimizi yedikten sonra pencereden aşağıda duran arabaya baktım. Yerindeydi. Her sabah kalkınca ilk işim arabanın yerinde olup olmadığını kontrol etmek oluyordu zaten.

Gece ilerleyince elektrikler kesildi. Sular da gündüzden kesikmiş. Daha önceden depoladığımız bir miktar suyumuz vardı. Mutfaktaki gaz yanıyordu. Elektrikler kesilince ısıtıcılarımız sönmüş ve evin içi soğumaya başlamıştı. Mutfaktan gelen ısı son derece yetersizdi. Bir mum yakıp evi aydınlatmaya çalıştık. Şehir zifiri karanlığa bürünmüş ve büyük bir sessizlik çökmüştü. Tuhaf ve tehlikeli bir durum olduğuna şüphe yoktu. Seziyordum. Eşime bir şey demedim. Yatağa uzandığımda uykum gelmedi. Aradan yarım saat kadar geçtikten sonra şehrin değişik noktalarından silah sesleri yükselmeye başladı.

Ayağa kaktım. Pencerenin önünde ellerimi göğsümün üzerinde birleştirerek şehri gözetlemeye başladım. Eşim de yanıma dikildi. Gündüz kıyafetlerimi giydim. Beklemeye başladım. İzli mermiler havada bir yol bularak ilerliyor ve sanki gökten yüzlerce yıldız kayıyormuş hissi uyandırıyordu. Karanlığı yırtıp geçen mermiler benim de aklımı, kalbimi ve ruhumu karmakarışık hale getiriyordu. İnsan ne düşüneceğini, ne yapacağını bilemiyordu. Yanımda bir emanet kadın, aklımda köyde bıraktığım kardeşlerim, annem, babam, babaannem ve diğer akrabalarım. Yarın televizyondan seyredecekler ve dehşete kapılacaklar. Biliyorum; babam küçüklüğümden beri ana haber bültenlerini hiç kaçırmaz. Sesler her geçen dakika artıyor ve kesileceğe de benzemiyordu. Zifiri karanlıkta Müdür Bey'in yanına gitmeye de cesaret edemiyordum. Telefon zaten yoktu. Acaba onlar ne yapıyorlar? Küçücük de çocukları var? Bu savaşın izleri bu çocuğun bundan sonraki hayatını alt üst edebilir ve ruhunda derin yaralar açabilirdi. Henüz üç yaşındaki bir çocuk…

Bir süre sonra seslere alıştık. Ayakta beklemekle vakit geçecek gibi değildi. Gündüz elbiselerimi çıkarmadan yatağa uzandım. Aklımdan hep aynı şey geçiyordu; biraz sonra Rus askerleri kapımızı zorlayarak içeri girecekler, bizi alıp esir kampına götürecekler. Yabancı olduğumuz için ajan muamelesi yapacaklar. Ya beynimize bir kurşun sıkıp oracıkta öldürecekler ya da kitaplarda okuduğumuz Sibirya'ya bu kışın soğuğunda sürgüne gönderecekler ve ömür boyu ne akrabalarımızdan ne de Türkiye'den bir haber alamadan ölüp gideceğiz. Gözlerim tavanda dışarıdan gelen izli mermilerin ışığında ellerimi başımın arkasında kilitleyerek öylece bekliyordum. Konuşmaya cesaret edemiyordum. Eşim de hiçbir şey sormuyordu. Arada bir "Ne yapacağız?" diyordu. Benim verecek bir cevabım yoktu. Susuyordum. Sadece susuyordum.

Arada bir atılan ağır topların sesinden camlar sallanmaya başladı. Ha şimdi ha birazdan camlar gürültüden kırılacak ve

soğukta kalacağız diye korkmaya başladım. Sesler artık kulağımızın dibinde atılan silahlardan farksızdı. İşte bizim mahalleye yaklaşıyorlar. Birazdan evimizin kapısını kıracaklar ve içeri girecekler. Kıyamet kopacak. Direnmek için elimizde hiçbir şey de yok. Mutfaktaki bıçağı elime alsam mı acaba? İşe yarar mı?

Yeniden kalkıyor, pencerenin kenarına varıyor ve bir şeyler görmeye çalışıyordum zifiri karanlıkta. Görebildiğim tek şey; mermilerin çıkardığı alevlerdi. Evimizin yüksek olmasının tek avantajı buydu. Şehri tepeden görebiliyordum. Bir de bizim eve çıkana kadar bu apartmanda yaşayan kimse olmadığı kanaatine varırlar ve geri dönerler diye düşünüyordum. Çünkü binamızda hiçbir hareketlilik yoktu. Zaten dairelerin çoğunda eskiden beri ışık yanmıyordu.

Bu hengâme içerisinde sabah olmaya başlarken sesler bıçak gibi kesildi. Ölüm sessizliği başlamıştı sanki. Tek bir ses gelmiyordu hiçbir yerden. Sokaklar görünmeye başlandığında da hiçbir canlılık alameti yoktu. Yalan olmasın birkaç tane beline silahlar kuşanmış insan gördüm.

Sessizliği fırsat bilip yatağa uzandığımda uyumuş kalmışım. Saat dokuza doğru uyandığımda yine aynı sessizlik devam ediyordu. Eşime kapıyı kimseye açmamasını tembihleyerek okulda neler olup bittiğini öğrenmek için dışarı çıktım. Yollar bomboştu. Arabayı çalıştırdım, başımı kaldırarak çevredeki binalara baktığımda pencerelerden bakan birkaç kadın gördüm. Okula vardığımda arkadaşlar sessizlik içinde, elleri göğüslerinde kilitli, derin düşüncelerle başlarını öne eğmişler öylece bekliyorlardı. Biraz sonra Müdür Bey de geldi.

Kimse bir şey konuşmasa da herkesin kafasındaki soru aynıydı: "Şimdi ne yapacağız? Bundan sonra neler olacak?"

Biz arabaya atlayıp keşif gezisine çıktık. Neler olup bitiğini öğrenmek ve ona göre harekât planı yapmak için şehrin meydanına vardığımızda gördüklerimiz dudak uçuklatacak cinstendi.

Hemen hemen kimse yok gibiydi. Birkaç asker nöbet tutuyordu. Cumhurbaşkanlığı binasında sağlam bir tane cam kalmamıştı. Meclis binası da aynı şekildeydi. Çevredeki binaların bazı duvarları top mermileriyle yıkılmış ve her yeri mermilerle delik deşik olmuştu. Çevredeki mağazalara mağaza demek için bin şahit lazımdı. Yanan arabalar, otobüsler ve troleybüsler enkaz yığını haline gelmişti. Bileğim kalınlığındaki demirden yapılmış tankların kâğıt gibi parçalanmış olması çatışmanın ne kadar şiddetli olduğunu gösteriyordu. Onun da ötesinde yerlerde insan cesetleri vardı. Bütün halinde bir cesede rastlamadım. Kiminin kolu, bacağı, kiminin kellesi, kiminin gövdesi yerlere saçılmış vaziyetteydi. Oralarda dolaşan birkaç uyuz köpek de gördüm. Bu manzaraya daha fazla dayanamayıp oradan ayrıldık ve diğer okuldaki arkadaşların yanına gittik. Zaten meydana çok yakındı. Onlar da aynı bizim gibi "Ne yapacağız?" sorusuna cevap arıyorlardı.

İstişare yapıp biraz daha beklemeye karar verdik. Ortalık hayli sakin görünüyordu.

Kendi okulumuza gitmeden Türkiye'ye telefon etme düşüncesiyle gittiğimiz yer de kapalıydı. Öğleden sonra açıldığını öğrenip ailelerimize sağ olduğumuzu ve durumun sakin olduğunu bildirdik.

Aynı gün içinde öğrenci velileri çocuklarını alıp götürdüler ve okullarımız derin bir sessizliğe gömüldü. Bir daha gelip gelmeyeceklerini bilmiyorduk. Çiçekler daha açmadan solmuş ve tomurcuklar bahara erişemeden kırağıya tutulmuşlardı.

***

Bir öğretmene boş okula gidip gelmekten daha zor ne olabilir? Her sabah öğrenci varmış gibi okula gidiyor, oyalanıyor ve büyük bir ruh çöküntüsü içinde eve dönüyorduk. Diken üstünde yaşıyor ve birbirimizi teselli ediyorduk. Her gün Türkiye'ye telefon ediyor ve durumumuz hakkında bilgi veriyorduk. Artık saklayacak bir şey kalmamıştı ailelerimizden. Biz de açıkça söylüyorduk. Ama güvenli bir yerde olduğumuzun altını çiziyorduk.

Artık kötü ihtimaller sadece zihnimizde değil; gözümüzün önünde ve burnumuzun dibindeydi. Biz de ona göre hazırlıklarımızı yapmaya başladık.

Öncelikle okulumuzun karanlık ve pis kokan bodrumunu aydınlatarak sığınağa çevirdik. Elimizden geldiğince temizledik. Kamufle etmeye çalıştık. Yiyecek ve içecek depoladık. "Oradan neden ayrılmadınız ki?" dediğinizi duyar gibi oluyorum. "Bu kadar karmaşanın içinde beklemenin ve sıkıntı çekmenin alemi neydi?" sorunun cevabı çok basit: Biz hayallerimizin ve ideallerimizin peşinde koşuyorduk. Temsil ettiğimiz ve bizi oraya gönderen şahs-ı manevi adına orada bulunuyorduk. Nasıl ki bizi buraya gönderenler "Gidin!" dediğinde gittik. "Gelin!" diyene kadar da dönmeyecektik; sonuç ne olursa olsun…

Çoğu akşamlar Müdür Bey'in evinde kalıyorduk. Tek başımıza hiçbir yere gitmiyor ve birbirimizden sürekli haberdar oluyorduk.

Grozni'deki hareketliliğin adı "göç etmek"ti artık. İnsanlar, özellikle kadınlar ve çocuklar evlerindeki eşyaların en gerekli olanlarını kamyonlara, arabalara yükleyip köylerdeki veya yakın şehirlerdeki akrabalarının yanına veya dağlara sığınıyorlardı. Pazar yerindeki hareketlilik de günden güne azalıyordu. Eskiden olduğu gibi istediğimiz zaman benzin ve gıda maddesi bulmakta zorluk çekmeye başlamıştık. Bulduğumuzda da depolama yoluna gidiyorduk. Rus ve Çeçen yetkililer arasında karşılıklı açıklamalar gırla gidiyordu. Her iki tarafın da erkekliği elden bırakmaya niyeti yoktu. Çeçenler bağımsızlık mücadelesi verirken, Ruslar, Çeçenlerin boynuna terörist yaftasını çoktan takmışlardı. Üstüne Amerika bir açıklama yaparak "Çeçenistan, Rusya'nın iç meselesidir." demişti.

Caddeleri ve sokakları dolduran lüks arabalar ve insanlar her geçen gün gözle görülür şekilde azalıyordu. Şehirde yabancılar ve gazeteciler daha sık göze çarpmaya başlamıştı. Özellikle telefon

etmeye gittiğimiz yerde yabancıları daha sık görüyorduk. Her birerleri bizim gibi ülkelerine telefon ediyorlar veya gazeteciler haber geçiyorlardı. Orada karşılaştığımız bir Arap bizim Türk olduğumuzu öğrenince çok sevindi ve memnun oldu. Hatta ben telefonla aradığım yere ulaşamayınca "Cevap yok!" dediğimde gülümseyerek kendi dilinde de "cevap" kelimesinin aynı olduğunu ifade etti ve kendisi ile bizim aramızda bir yakınlık kurmaya çalıştı.

Evimizde bir eşya yoktu. Hepi topu bir valize sığacak kadar giyim eşyamız vardı. Birkaç tabak ve tava dışında da bir malzeme almamıştık. Göç eden Rus ailenin bıraktığı eşyalar bize yetiyordu. Eşya dediğim; bize en gerekli birkaç malzeme vardı: Yatak, ocak, battaniye ve birkaç tabak. Battaniyemizi ve tabak çanaklarımızı kendimiz aldık. Yerlere de pek bir şey sermeden terlikle dolaşıyorduk. Hatırladığım kadarıyla sadece salona perde takmıştık. Diğer odaların camlarına gazete kâğıtları yapıştırdık.

Biz her şeye rağmen elimize silah almadık; hani tedbir olsun filan diye. Çeçen dostlarımız "Birer tane alın, belki lazım olur, kendinizi korursunuz, pazar yerinde domates gibi satılıyor, ruhsata da ihtiyaç yok." deseler de bizim cevabımız çok açık ve kesindi: "Biz savaşmaya gelmedik. İlim öğretmeye ve eğitim vermeye geldik. Elimiz tebeşir ve kalemden başka bir şey tutmaz. Gönlümüze de sadece ve sadece sevgi girebilir."

Belletmen arkadaşlar daha üniversiteye başlamadan okul tatil olmuştu. Rektörle görüştüğümüz günü hatırlıyorum. Bize çok sıcak davranmıştı. Ne teklif edersek "Evet" diyordu. Müdür Bey ile Arapça konuştular. İlk defa o zaman kendimi dışlanmış hissettim. Yanımda birileri başka bir dilde konuşuyordu ve anlamıyordum.

Yabancılar ülkeyi terk etmeye başladılar. Bir çok dükkân ve mağaza sahibi mallarını güvenli bir yere taşıyarak kepenkleri indirdi. Sokaklardaki patlamaların ardı arkası kesilmiyor ve her geçen gün sokaklarda Çeçen bayrağı asmış tank ve panzer sayısı artıyordu.

Çeçen televizyonu propaganda amaçlı yayınlar yapıyordu. 12 Aralık gecesi çıkan çatışmada esir alınan Ruslar, Cahar Dudayev tarafından sorgulanıyor ve bu sürekli yayınlanıyordu. Irak'ta esir düşen Amerikan askerlerini televizyonda görünce Çeçenistan televizyonundaki yayınları hatırladım. Durum aynıydı mantık ve muamele açısından. Cahar Dudayev ve ülkenin önde gelen mollaları halkı şevklendirecek ve onlara moral verecek konuşmalar yapıyorlardı. Dudayev televizyonda her zaman sağ tarafında bir mollayla çıkıyordu. Çeçenler dini duygu ve düşünceye çok önem verdiklerinden bu önemliydi.

Aralık ayının sonlarına doğru Rusya devlet başkanı Boris Yeltsin televizyonda yaptığı açıklamada Çeçenlere teslim olmaları için kırk sekiz saat mühlet tanıdı ve yabancılara da ülkeyi terk etmeleri çağrısında bulundu. Bu haberi duyan gazeteciler dışındaki yabancılar Grozni'den ayrıldılar. Biz kaldık. Kırk sekiz saatlik süre dolduğu halde Rusya sessizliğini bozmamıştı. Bu arada biz de okuldaki eşyaları bir depoya koyup üzerini kilitledik.

Devletin verdiği benzini artık alamıyorduk. Yol kenarlarında benzin satanların sayısı da epey azalmıştı. Korkumuz benzin bulamamaktı. Bu yüzden depoyu sürekli dolu tutuyor ve her fırsatta benzin alıyorduk. Bagajda da Rusların konstrülka dedikleri yirmi litrelik metal bir bidon vardı ve onu da yedekte tutuyorduk.

Artık iyice toparlanmış ve yola çıkmak için gün sayıyorduk. Türkiye'deki akrabalarımızı ve ilgili kişileri de ayrılacağımız konusunda bilgilendirdik.

26 Aralık 1994 günüydü. Adım gibi hatırlıyorum. Güneş parlak ışıklarla hüzünlü bir bakışla süzüyordu Grozni'yi. Hava aydınlıktı. Öğlen yemeğini yiyip okulda biraz oyalandıktan sonra dolar bozdurmak için şehrin merkezinde her zaman telefon ettiğimiz yere gittik. Yanımda belletmenlerden Sabri vardı. O da son anda binmişti. Oysa yalnız gitmeyi düşünüyordum. Ortalık çok sakin görünüyordu. Herkes işinde gücündeydi.

Sabri'ye arabada beklemesini söyledim. Motoru da durdurmadım. Hâlbuki her zaman motoru durdurup anahtarı da elime alırdım.

İki yüz doları rubleye çevirecektim. İçeri girdiğimde yine her zamanki kadın vardı. Temiz yüzlü, orta boylu, başında kurdeleye benzer bir bez parçası. Sarıya çalan saçları hafif kıvırcıktı. Selam verip iki yüz dolar bozdurmak istediğimi söyledim ve paraları uzattım. Kadıncağız rubleleri çıkarıp yüz dolar karşılığındaki desteyi bankonun üzerine koyduğu sırada aniden, o zamana kadar hiç duymadığım şiddetli patlamalar duyulmaya başlandı. Peş peşe o kadar çok gürültülü patlama oldu ki ben ani bir refleksle karşılığını alamadığım yüz doları bırakarak kendimi dışarı attım ve doğrudan arabaya koştum. Gürültüler çok yakından geliyordu ama görünürde hiçbir şey yoktu. Arabaya hızlıca bindiğimde Sabri'nin betinin benzinin attığını gördüm. Aceleci bir telaş ve korkuyla bana "Ne yapacağız abi?" diyordu. "Ne oluyor? Savaş çıktı galiba?" Ne kadar sakin görünmeye çalışsam da davranışlarım kendini ele veriyordu. Ters ya da düz yol, trafik kuralı filan dinlemeden en kestirme ve en hızlı yollardan okula ulaşmaya çalışıyordum. Şehirdeki bütün arabaların durumu benden farksızdı. Farelerin korkudan o tarafa bu tarafa kaçışını andıran bir manzara vardı. Şehir içinde her zaman 40-50 km hızla gittiğimiz yollardan 70-80 km hızla ilerliyorduk. Sonra 90-100'e kadar çıktık. Ama işin kötü olan tarafı şuydu ki; biz sesin geldiği yöne doğru ilerliyorduk. Aklımdan geçen senaryo hiç de iyi değildi; biraz sonra tanklar tam karşımıza çıkacaklar ve bizi önce topla öldürecekler, sonra da cesetlerimizi ezerek yere yapıştıracaklar ve şehre girecekler. Daha önce dediğim gibi okulumuz havalimanına çok yakın bir mesafede ve şehrin hemen kenarı sayılabilecek bir yerdeydi. O yolu nasıl kat ettiğimi ve okula nasıl vardığımızı tam hatırlamıyorum. Ama trafik ışıklarına uymadığımdan ve ters şeritlere girdiğimden eminim. Bir de arabayı mümkün olduğu

kadar hızlı kullandım. Ben hep yola ve çevreme bakıyor ama sesin nereden geldiğini bir türlü keşfedemiyordum. Okulun bahçesindeki arkadaşlar toplu halde aynı yerde dikilmişler, havaya bakıyorlardı. Arabadan inip güneşin sarı ışıkları altında gelin gibi süzülen gökyüzüne baktığımda altı tane kara leke gördüm. Bunlar sesten hızlı hareket eden Rus uçaklarıydı. Marka ve modellerini bilmiyorum ama uçaklar geçip gittikten sonra gürültüleri duyuluyordu. Seyretmekten başka yapacak bir şeyimiz yoktu. O anda ne gidip bir sığınağa girmek ne de başka bir şey yapmak kimsenin aklına geldi. Sanki bir tür savaş filmi izleme rahatlığıyla uçakların havalimanını bombalamasına şahit oluyorduk. Uçaklar havalimanına yaklaşırken pike yapıp bombaları yağdırıyor, yeniden yükseklere çıkıp kayboluyorlar, bir iki dakika geçmeden ters istikametten bir pike daha… İlk bombardımanın ardından havalimanında çıkan yangından siyah dumanlar kıvrılarak ve bir ahesterevlik içinde yükselmeye başladı. Uçaklar havalimanı dışında bir yeri bombalamıyordu. Zaten birkaç gün önce açıklama yapan Boris Yeltsin de sivil hedefleri vurmayacağını açıklamıştı.

Bombardıman yarım saat kadar sürdü. Uçakların arkasında zehirli ve siyah bir duman bulutu kaldı. Dumanlar bir balon gibi yavaş yavaş büyüyerek Grozni semalarını sardı. Güneşin parlak ışıklarının bize ulaşmasını engelleyip kalplerimize ve zihinlerimize bir karabulut gibi çöktü. Şehirdeki hayat telaşa ve ölüm aceleciliğine bürünmüştü. Şunu kesinlikle ifade etmem gerekir ki ne bizim arkadaşlarda ne de Çeçenlerde zerre kadar korku sezmedim. Tam tersine Çeçenler, "Ruslar hele bir gelsin. Biz onlara gününü gösteririz." havasındaydılar. Kimsenin Rusların gelmesinden mütevellit bir korkusu yoktu. Ancak eşyalarını, kadınları ve çocukları daha güvenli yerlere taşımak için göç hareketliliği devam ediyordu.

Kış aylarının en kısa günlerinden biri hayatımızın en uzun günü oluvermişti birdenbire. Zamanın insan beynini ve kalbini

hapsediciliği, boynumuza bir kement atıp esir alışı ve bütün bedenimizi sarıp demir kafes için soluksuz bırakması bizi karanlık bir kuyuda ölümü beklemekten beter etmişti.

Kısa bir süre sonra karanlık bastırınca eşimi de alıp Müdür Bey'in evine gittik. Daha öncesinde ise benzin, yiyecek depoladık. Grozni sessiz bir karanlığa bürünmüştü. Karartma uygulaması başladı. Ta eskiden dedemden dinlediğim savaştaki karartma uygulamaları aklıma geldi. Grozni'de tek bir ışık yoktu. Her yer zifiri karanlık. Herkes ikinci bir bombardımanın başlayacağı endişesini taşıyordu.

Akşam namazlarımızı kılıp yemeklerimizi yedikten sonra mum ışığında oluşan duvarlardaki büyük gölgelerimizin altında neler yapacağımıza dair fikirler üretmeye çalışıyorduk. Aklımız bir taraftan da okulda yatıp kalkan belletmen arkadaşlardaydı. Müdür Bey'in sorumluluğu hepimizden fazlaydı. Başı önde sürekli düşünceliydi. Kendince çıkış yolları arıyordu.

Biraz sonra karanlık havayı yırtan uçak sesleri duyuldu. "Hah işte! Beklenen oldu. Şimdi şehrin her yerine bomba yağmaya başlayacak!" diye düşünürken uçaklardan atılan aydınlatma fişekleriyle her yer birden bire sarı ışıklarla gündüze çevrilmişti. Rus keşif uçakları şehirde ne olup bittiğini anlamak için havada asılı duran yıldızlara benzer aydınlatma fişeklerini bırakıp gitmişlerdi.

Biz de balkona çıkıp hem yıldızların hem de fişeklerin ışıkları altında, gelen giden var mı, neler olup bitiyor; öğrenmeye çalışıyorduk. Pek az konuştuğumuzu itiraf etmeliyim. Zaman zaman ağızlarımız kuruyor, dizlerimin bağı çözülüyordu. Asıl işkence ve zorluk, ölmek değildi; burnumuzun dibinde ölümün kokusunu almak ve onunla yaşamaktı. Ölmekte ne var ki? Ölürsün; iş biter. Canlıyken ölümü yaşamak; ömürden ömür götürüyordu. Üstelik yanımızda iki kadın ve bir de çocuk vardı ki; bunlar insan beynini kemiren düşüncelere sevk ediyordu bizi. Hele benim gibi Ruslar aleyhinde, Rusların yaptığı zulümleri ihtiva eden kitapları küçük-

lüğünde okumuş; sonra da halen hayatta olan birçok kişiden hem Kırgızistan'da hem de Grozni'de onlarca sürgün hikâyesi dinlemiş birisinin, neler düşüneceğini, varın siz hesap edin.

Müdür Bey'in henüz üç yaşındaki çocuğu bizi en çok düşündüren meseleydi. Çünkü çocuk her patlamadan ve uçak gürültüsünden sonra annesinin kucağına atılıyor, göğsüne yaslanıyor, ona sığınıyor ve ağlamaya başlıyordu. Annesinin, babasının ve bizim ciğerimiz parçalanıyor ama bir şey yapamıyorduk. Elbette bu topraklarda yaşayan yüz binlerce çocuk aynı ruh halinin dalgalanmaları ve kasırgası altında kıvranıyordu.

O gün ne düşündüğümü size şöyle ifade edebilirim: Savaş, tabii bir felaketten farksızdır. Büyük-küçük, çoluk-çocuk, yaşlı-kadın ayırt etmeksizin herkese acı veriyor. 17 Ağustos 1999'daki depremde de aynı ruh halini yaşadım ve aklıma hemen Grozni'de yaşadıklarımız geldi. Beklemekten başka yapabileceğiniz hiçbir şey yok. O kadar çaresiz ve acizsiniz ki böyle zamanlarda Allah'ı daha çok hatırlıyorsunuz. Allah, insanlara kendini daha fazla hatırlatmak için mi acaba bu felaketleri veriyor? Bizim ruhlarımızı ve bedenlerimizi savaş, deprem, yangın, açlık vb. felaketlerden daha iyi ne terbiye edebilir ki? Acılar, sıkıntılar, dertler insanı o kadar olgunlaştırıyor ve aklını başına öyle topluyor ki…

Vakit biraz daha ilerleyince Müdür Bey'in Çeçen komşularından biri bizi evine davet etti. Evinde akü ile çalışan televizyon vardı. Hep beraber haberleri izledik. Adam hatırladığım kadarıyla sağırdı. Dünyalar tatlısı 13-14 yaşlarında bir kızı vardı. Sanki babasına yardım için gönderilen kanatsız bir melekti o. Daima babasının gözüne bakıyor ve bakışlarından ne demek istediğini hemencecik anlıyordu. Adam sağır olduğundan konuşamıyordu ama baba-kız gözleriyle öyle güzel konuşuyorlar ve anlaşıyorlardı ki beni çok duygulandırdılar. Adamın yumuşacık, tertemiz bir kalbi vardı. Bizim yabancı olduğumuzu ve burada korkma ihtimalimiz olduğunu düşünerek teselli vermek niyetiyle evine davet etmişti.

Onunla havadan, sudan, savaştan, insanlardan vs. kızının yardımıyla konuşunca hem onun hem de bizim için büyük bir rahatlama oldu. Adamın kızı bizim de etrafımızda dört dönüyor, evde yiyecek içecek namına ne varsa önümüze yığıyordu.

O gece uyuyup uyumadığımızı hatırlamıyorum. Zaten soğuktan uyunacak gibi değildi. Merkezi ısıtma sistemi çalışmadığından kaloriferler zaten yanmıyordu. Elektrik de yok ki ısıtıcıları çalıştıralım. Yorganların soğukluğu insan bedenine değdiğinde tüylerimiz diken diken oluyordu.

***

Sabahleyin okula gittiğimizde her şey süt limandı. Süt liman dediysem; savaş uçakları yoktu ama şehir içinde ta geldiğimizden beri var olan patlamalar ve ortalıkta dolaşan tanklar ve panzerler artık hayatın bir parçası olduğundan mutat ve âdiyattan sayılıyordu bizim için. O günkü kadar göç eden insana rastlamadım. Üzerlerine ev eşyası yüklenmiş kamyonların üzerinde yürekleri buruk ve yaralı pek çok insan Grozni'ye hüzünlü gözlerle veda ediyordu.

Öğlene doğru hem telefon etmek hem de dünden kalan yüz dolarımızı almak için şehir merkezine gittik. Kadın; beni hemen hatırladı ve daha istemeden yüz dolar karşılığı rublemi verdi.

Cumhurbaşkanlığı sarayı önündeki hareketlilik ve asker sayısı artmıştı. Sivil halktan pek az insan vardı ortalarda dolaşan. Herkesin bakışlarında bir keskinlik, kararlılık ve kin vardı. Zaman zaman Rus keşif uçakları Grozni semalarında göründüğünde Çeçenler ellerindeki kalaşnikoflar ve altı atarlarla uçaklara ateş ediyorlardı ama bu çok komik bir durum ortaya çıkarıyordu; hatta aramızda zaman zaman gülüyorduk. Çünkü bu silahların menzilinin oraya yetişmesi mümkün olmadığı gibi, yetişse bile, uçaklara zarar veremeyeceği açıktı. Bunu Çeçenlere sorduğumda "Olsun. Biz yine de düşmana karşı geliyoruz ve ruhen rahatlıyoruz." demişlerdi bana.

Oradaki iki günümüz daha böyle diken üstünde geçti. Şoförümüz Vahe, o güne kadar ne arabanın karbüratörünü tamir ettirdi ne de yağına baktı. Tam olarak hatırlamıyorum ama karbüratörü kendim yaptırmıştım. Tehlikeli ve uzun bir yolculuğa çıkacağımız için arabaya güvenmiyordum.

Öğlen saatlerine doğru bir Volga, bir Lada Sputnik, bir Lada Tavria; üç arabayla yola çıktık. Bagajlarımıza bizim için en hayati eşyalarımızı aldık. Bizim okulda kimse kalmadı. Kapılarına kilit vurduk ki bu benim çok zoruma gitti. Açılmış bir müessesenin kapanması bir geri adımdı. Geçen yıldan açılan okulda birkaç öğretmen arkadaş ve bir de Çeçen müdür yardımcısı gönüllü olarak kaldılar. Daha sonraları o arkadaşlar da gelince sadece Çeçen müdür yardımcısı yine gönüllü olarak okulu bekledi. Ara sıra da bizim okula gidip gelecekti.

"Bismillah" deyip yola vurduk. Arka arkaya üç araba… Benzin bulup bulamayacağımız konusunda son derece tedirgindik. Yarım depo vardı ve bunun Mohaçkale'ye kadar yetmeyeceği kesindi. Çok fazla yol gitmeden yol kenarında bidon içinde benzin satan Çeçen bir kadından benzin aldık.

Bizim arabada beş kişiydik. Müdür Bey, eşi ve oğlu; ben ve eşim. Bagajda da eşyalarımız. Tavria'da diğer okulun müdürü, eşi, oğlu ve iki öğretmen arkadaş. Sputnik'te de diğer öğretmen arkadaşlar.

Şehrin dışına çıkarken ve çıktığımızda gördüğümüz manzara savaşın gerçekten başlamış olduğunu fark ettirdi bize. Çünkü aslında şehrin içinde olup bitenler hiçbir şeymiş. Biz şehir içinde mecburiyetler dışında pek bir yere gitmediğimizden diğer noktaları görmemiştik. Yolculuk esnasında anladık ki esas cephe dışarıdaymış.

O gün hava kapalıydı. Kafkasların soğuğunu anlatmaya hacet yok. İnsanın kafatasını bile delecek gibidir. Zaten başınıza deriden yapılmış bir tumak giymezseniz bir gün içinde hastalanıp yatağa düşmeniz kesindir.

Şehrin dışındaki manzara tüyler ürperten cinstendi. Şehrin içinde sadece Çeçenlere ait tank ve panzerle ve omuzlarında taşıdıkları benim isimlerini bilmediğim silahlar vardı. Çevresi beyaz karlarla kaplı yolda ilerlerken siyah bir leke gibi duran Rus tankları yollarda arka arkaya dizilmişler ve ilerliyordu. Sivil araba pek azdı. Kaç tane tankı sollayarak veya karşı yönden gelenlerle burun buruna gelerek Mohaçkale'ye vardığımızı hatırlamıyorum. Saymadım; sayılacak gibi de değildi. O andaki ruh halimi size nasıl anlatayım? Aramızda üç kadın ve iki çocuk vardı. Arkada bıraktığımız arkadaşlarımız, memleketteki akrabalarımız; bunların da ötesinde öğrencilerimiz. Parlak bir geleceğe, umut dolu bir bahara ve aydınlık bir sabaha uyanmak için okulumuza gelen öğrencilerimizi geride bırakıp gitmek ve o mahalli terk etmek ölüm pahasına da olsa orada kalamamak veya istişare kararıyla da olsa oradan ayrılmak yüreğime oturdu ve ciğerlerimi parçaladı aslında. Kendimi sırf bu yüzden savaşta cepheyi terk eden bir askerden farksız hissettiğim oluyor ama istişare kararına uyup ayrıldığım için kalbimi rahatlatmaya çalışıyorum.

Bunları yazmak benim gibi son derece hissi davranan ve gözünün yaşının akmasına mani olamayan bir insan için gerçekten zor. Çünkü o anda yaşadıklarımı yeniden hatırlamak, hatırlamanın da ötesinde yazmak, aynı duyguları yaşamama neden oluyor. Kalbime acı veriyor. Karın kaslarım ve yüz hatlarım geriliyor. Dudaklarım birbirine yapışıp kilitleniyor. Gözlerim kısılıyor ve psikolojik olarak yorulduğum ve gergin olduğum zamanlardaki gibi ayaklarımın baldırından aşağısı ağrıyor.

Biraz daha ilerleyince tarlaların ortasında beyaz karların üzerinde siper kazan Çeçenleri gördük. Bir kısmının üzerinde beyaz kar kamuflajları vardı ki daha şimdiden kefen giymiş şehitlere benziyorlardı. Ölüme koşarak giden bu insanlar bende ciddi bir hayranlık ve gıpta hissi uyandırdı. Kimilerini de cemaatle namaz kılarken görüyorduk. Soğuk karların üzerine secde

eden alınları, yanı başlarında duran silahları ve belki de kendilerine mezar olacak siperleri ile insanı başka bir âleme götüren tuhaf bir manzaraydı.

Çeçenistan-Mohaçkale sınırına geldiğimizde Rus askerleri bizi durdurdu. Bagajlarımızı, eşyalarımızı ve pasaportlarımızı kontrol edip çıkışa izin verdiler. Sivillerin çıkmasına kimsenin bir şey dediği yoktu.

Orada gördüğümüz manzara hayli ürkütücüydü. Sınırda toplarının namlularını Çeçenistan topraklarına çevirmiş ve ağaçların altına ve arkasına yan yana dizilmiş yüzlerce tank vardı. Her tankın başında askerler nöbet tutuyordu. Isınmak için muhtelif yerlere ateş yakmışlar ve etrafında toplanmışlardı. Askerlere dikkatlice baktığımda bir kısmının Rus olmadığını anlamakta gecikmedim. Bir Rus'u yüz metreden rahatlıkla tanıyabilirim; kadın ya da erkek fark etmez. Çekik gözlü askerlerin Türk boylarından herhangi birine ait ve Müslüman olduğunu ve yine Müslüman olan Çeçenlere karşı ister istemez savaşacaklarını bilmek içimi burktu, kalbimde derin bir sızı uyandırdı. Henüz on sekiz yaşında olan bu körpe dimağların başka birinin emri altında buraya savaşa geldikleri kesindi. Asker olmaları münasebetiyle de emirleri yerine getirme zorunlulukları vardı. Çocuksu yüzden kurtulamamış bu askerler de anne kuzusuydu ve ölüme yollanmışlardı. Vakıa Moskova'da Rus annelerinin savaşa karşı gösteri yaptıklarını televizyondan izlemiştik.

***

Sınır denen o ince çizgiden geçmek, sadece bir metre ötede durmak; insanın ruh ve düşünce dünyasını ne kadar değiştiriyordu. Bir metre önce kafamda kurguladığım kötü senaryoların, endişelerin, korkuların, kuruntuların ve "Acaba ne olacak?"ların hiçbiri yoktu.

Çevresi ağaçlarla kaplı geniş yolda arabanın direksiyonunu çevirirken kafamı saran tek düşünce vardı: Geride bıraktığımız

çocuklarımız ne olacak? Cehennem gibi kaynayan Grozni'de onları kaderine terk edip gelmek yüreğime oturmuştu. Ne yolun cam gibi buz olması, ne açlık, ne soğuk ve ne de köydekilerin merak etmesi artık umurumda değildi. Bedenim uyuşmuş ve hiçbir şey hissetmiyordu. Arkada kalan masum çocukları karanlık bir gelecek bekliyordu. Kendi tercihleri olmayan ve hiçbir tasarruflarının olmadığı zaman ve mekânda bulunduklarından ve Çeçen soyundan geldiklerinden öksüz, yetim, yurtsuz ve yuvasız kalacaklardı. Aynı şekilde Rus askerlerin ana-babaları da kendi tercihleri olmayan sebeplerden yavrusuz kalacaklardı.

Mohaçkale'nin ışıkları uzaktan görünmeye başladığında pek fazla sevindiğimi söyleyemem. Sevinilesi bir durum yoktu ortada. Her şeyiyle kabullendiğimiz, sevdiğimiz insanları geride bırakıp gelmiştik. Bizim gidecek yerimiz vardı. Ya onlar?

Savaş; hangi sebeple olursa olsun, masum insanlara da zarar veriyordu. Uluslararası hukuk, medeniyet, insanlık, sivil hedefleri vurmamak; bunların hepsi hikâyeden başka bir şey değil. Savaşın temel kuralı; kuralsızlık. Tıpkı aşk gibi. Savaş, sadece evleri, barkları, binaları ve insan bedenlerini değil; insanın ruhunu ve kalbini lime lime edip bırakıyor. Hiç mi hiç insafı yok. Fildişi kulelerde karar verenler; sıcak döşeklerinde, hanımlarının koynunda rahat uyurken savaşın sağa sola savurduğu masum bedenler acı içinde bir yılan tarafından sokularak zehirlenmiş gibi kıvranıyorlar.

Mohaçkale'ye ilk gidişim değildi. Değişik vesilelerle bulunduğum Mohaçkale'deki okulun yerini biliyordum. Doğrudan oraya gittik. O gece nerede kaldığımızı hatırlamıyorum ama muhtemelen okul müdürünün evinde kalmıştık. Okul müdürünün yüzünden samimiyet ve nur damlıyordu. O kadar cevval, hareketli ve becerikli biriydi ki insanın hayran olmaması mümkün değildi. Daha sonraları onunla İstanbul'da bir vesileyle karşılaştığımızda birbirimizi tanımış ve çok sevinmiştik.

Burada aslında ta başlarda anlatmam gereken bir olaydan söz etmek istiyorum. Buraya ilk gelişimizde okulun pansiyonuna

giriş kapısının demir parmaklıklarla korunmaya alındığını görünce hayret etmiş ve sebebini sormuştum. Arkadaşlar da maaşların daha doğrusu bursların dağıtıldığı günün akşamı silahlı birkaç kişinin gelip yurtta kalan öğretmen ve belletmenlerin paralarını cebir yoluyla aldıklarını ve o günden sonra böyle bir güvenlik önlemi aldıklarını anlatmışlardı. Bu tür olayları anlatmak bazen oralara gidecek arkadaşlarımız için umut kırıcı olabilir ama gitmeyenler veya orada yaşayan arkadaşlarımızın ne tür sıkıntı çektiğini bilmeyenlerin öğrenmesi açısından faydalı buluyorum.

Mohaçkale hayatımız ilginç hatıralarla doludur.

İlk olarak burada bir şeyler yazmam gerektiğine inandım. Çeçenistan'da savaşın içinde kaldım, tarihi bir olay yaşadım, bunları bir şekilde ilk ağızdan belge ve bilgiye dönüştürmem gerekir diye ilk defa Mohaçkale'de düşündüm. Beni hangi olayın tetiklediğini tam olarak hatırlamıyorum.

Elimde bir ajandam vardı. Muhtemelen okulun işlerini takip ederken not alıyordum. Bir akşam oturdum ve savaş hakkında yazmaya karar verdim. Keşke yazmaz olaydım; çünkü sinirlerim bozuldu. Bir sayfanın yarısına gelmeden kafamdaki düşünceler ve kalbimdeki duygular tükeniyor ve o kadar yaşanmışlığa rağmen yazacak bir şeyler bulamıyordum. Ajandayı tuttuğum gibi kaldığımız evin duvarına fırlattım. (Kaldığımız evden bahsedeceğim.) Bir iki dakika sonra da kalkıp bir kenara koydum. Sinirim zaten çocukluğumdan beri saman alevi gibidir; bir anda gelir ve gider. Bana ne kötülük yapılırsa yapılsın asla kin tutamam ve intikam alamam. Sadece bana zarar gelmemesi için uzak dururum.

Mohaçkale bizim (müdür bey, eşi, ben ve benim eşim) için sabır taşına döndüğümüz ve bir insanın en yakın bildiği dostu, arkadaşı, can yoldaşı ve aynı davaya gönül verdiği kardeşi ile imtihan olduğumuz bir yerdir. Savaş, dışarıdan gelen baskılar, tazyikler, maddi imkânsızlıklar vs. bir şekilde halledilebiliyor ve insan bu türlü zorluklara göğüs germekte zorlanmıyor. Ancak

bir insanın başka bir insanla imtihanı gerçekten en zor olanıdır. Bir kere sarımsak meselesi yüzünden yaşadığım bu imtihanı, Mohaçkale'de de Müdür Bey'le yaşadığımızı itiraf etmeliyim. Suçun bende olduğunu baştan kabul ediyorum. Geçimsiz ve aksi bir adam da olabilirim.

Burada yani Mohaçkale'de bir kere daha dua ettim ki Allah bizi birbirimizle imtihan etmesin.

Mohaçkale'de ne kadar kalacağımız belli değildi. Biz hâlâ savaşın kısa sürede biteceğine, hatta tam olarak hiç başlamayacağına inanıyor, daha doğrusu inanmak istiyor ve öyle temenni ediyorduk. Bu yüzden de Grozni'ye tekrar döneceğimiz günü iple çekiyorduk. Ama her geçen gün umutlarımız kırılıyordu.

1994 yılı aralık ayının son gecesinde Mohaçkale'de insanlar yeni bir yılın sevincini kutluyorlar, havai fişekler atıyorlar, sokaklarda gezip eğleniyorlar ve hayatın tadını çıkarıyorlardı. Karınları tok, sırtları pekti. İşte o gün akşam izlediğimiz Rus televizyon kanalındaki ana haber bülteni bizim umutlarımızı silip süpürdü. Birkaç gün önce önünden geçtiğimiz binalar, gezdiğimiz sokaklar, alışveriş ettiğimiz mağazalar ve pazar yeri alevler altında yanıyordu. Cumhurbaşkanlığı binasının yukarıda kalan yarısından çıkan alevler ve en iyi korunan binanın o halde olması boşuna umutlandığımızın delili olarak hafızalarımızda yer etti. Başkanlık binasının yüz metre yakınındaki o meşhur on altı katlı bina da aynı şekilde alev topuna dönmüştü. Manzaranın dehşeti tüylerimizi ürpertti. O gün anladık ki Grozni'ye dönme ihtimalimiz çok zayıftır. Ama biz yine de beklemeye karar verdik bir süre. Allah'tan umut kesilmez.

Şimdi kaldığımız evden ve Müdür Bey ile aramızda geçen tatsız olaydan bahsetmek istiyorum. Aslında ciddi bir şey yoktu ama insanın sinirleri gerilince beyin bloke oluyor ve doğru ve sağlıklı iletişim kurmak mümkün olmuyordu.

Kalacak yerimiz olmadığı ve geçici bir süre Mohaçkale'de bulunduğumuz için daha önce orada gazetecilik yapmış ve fakat

ayrılmış bir arkadaşın boş evini bize tahsis ettiler. Aynı evde iki aile kalacaktık sizin anlayacağınız. Mahremiyet esaslarına dikkat etmek suretiyle iki ailenin aynı evde kalmasının tahmin ettiğinizin çok ötesinde zorlukları var. Bir gün değil, iki gün değil, üç gün değil; tamı tamına iki ay…

Bu evde mutat, sıradan ve monotonlaşmış bir hayatımız vardı.

Her sabah kalkıyor, kahvaltı yapıyor, öğlene doğru oradaki okula gidiyor, çarşı pazarda dolaşıyor ve akşam da eve geliyorduk. Bu o kadar can sıkıcı bir durumdu ki işsiz güçsüz dolaşıyorduk.

Çok daha can sıkıcı olanı aynı evde iki ailenin kalmasının zorluklarıydı. Mahremiyet meselesi hayatımızı oldukça zorlaştırıyordu. İstediğimiz zaman tuvalete, banyoya gidemiyor ve odadan dışarı çıkamıyorduk. Her odadan çıkışımızda bir "öhhö" yapıyor ve birbirimize bir şekilde haber veriyorduk. Yirmi dört saat boyunca tetikte durmak, dikkatli davranmak, yanlış anlaşılabilecek bir durumla karşı karşıya kalmamak için azami gayret göstermek gerçekten yoruyordu.

Müdür Bey'e ve eşine saygıda kusur etmemeye çalışıyordum ama aynı evde kalırken bir insanın başında yirmi dört saat müdür olması da dayanılacak bir şey değildi açıkçası. Gerçi Müdür Bey, hep arkadaş gibi davranıyordu ama ben büyüğüme karşı herhangi bir kusur ve saygısızlıkta bulunmaktan sakınıyordum. O, bir şey beklemiyordu. Dünya tatlısı, çok mütevazı bir adamdı Müdür Bey. Bana karşı en ufak bir menfi bir tavrını da görmedim. Zorluk sadece bizim açımızdan değildi; Müdür Bey ve eşi aynı derecede zorlukları yaşıyorlardı. Tam olarak neden olduğunu bilmiyorum ama çok küçük, fındık kabuğunu doldurmayacak bir meseleden küçük bir tatsızlık yaşadık. O zaman anladım ki hizmet ettiğimiz arkadaşlarımızla imtihan en zor olanıydı. Savaşın içinden çıkıp gelmiştik ama nefsimizle olan savaşta mağlup olmuştuk.

Tatsız bir mesele… Uzatmayalım…

Arabamızın Çeçenistan plakası olması yaşadığımız zorlukların başında geliyordu. Her adım başında polisler durdurup kabir suali soruyorlardı. Rusya'da polise dert anlatmak, kadar deveyi hendekten atlatmak demekti. Bin türlü soruya cevap veriyorduk ama yine de onları ikna edemiyorduk. Bir kısmı da kötü niyetliydi ki onlardan rüşvet vermeden kurtulmak imkânsızdı.

Bir akşam gece on sularında arabayla tek başıma Mohaçkale'deki okul müdürünün evine gidiyordum. Eşim, Müdür Bey ve eşi onlardaydı. Sanırım birilerini bir yere bırakıp dönüyordum. Yerlerde buz vardı. Hava çok soğuktu. Birden arkamdan Rusça anonslar işitmeye başladım. Baktım polisler... Bir daha arkama bakmadan gaza bastım ve durmadım. Besbelli beni anons ediyorlardı. Aslında kesinlikle durmam gerekiyordu; çünkü böyle şüpheli durumlarda Rus polisinin çok yetkileri vardı ve bana ateş edip beni öldürseler ceza almadıkları gibi ödüllendirilebilirlerdi. Zaten arabanın Çeçen plakalı olması şüphe için yeterliydi. Ben önden onlar arkadan ilerlemeye devam ettik. Tıpkı filmlerdeki polis-kaçak kovalaması gibiydi. Sirenlerini açtılar ve anons etmeye devam ettiler. Ben kimseye aldırış etmiyordum ama her an ateş edebileceklerini de göz önünde bulunduruyordum. Kendime göre kafamda bir senaryo kurgulamıştım beni durdurduklarında cevap verebilmek için. Nihayet ara bir sokaktaki evin önüne geldik ve ben arabadan indim. Polisler de peşimden geldiler ve beni sorguya çekmeye başladılar. Ben "Niznayu pa Ruski!" diyor başka bir şey demiyordum. "Ya ni sluşal vas!" diyordum. "Ya nipanimayu po Ruski!" hep aynı cümleleri tekrar ediyordum. Polisler yine benim Rusça bilmediğime inanmadı. Ben de adam akıllı açıkladım. "Ben" dedim. "Yabancıyım. Arabam Çeçen plakalı ve tek başımayım. Bu yüzden durmaktan korktum." dedim. Onlar beni karakola götürmekte direniyorlardı. Ben de Mohaçkale'deki okulun müdürünü eve çıkarak çağırdım. Müdür Bey durumu izah etti ve polisleri ikna edip gönderdi ama benim

ağzım kurudu, kalbimin atışları değişti ve korktum. Bu olayı da ucuz atlatmıştım. Artık gündüzleri bile arabayla dolaşmaktan korkuyordum. Üstelik araba benim üzerime kayıtlı değildi. Noterden aldığımız vekâletle kullanabiliyordum.

Grozni'den ayrılırken öğrencilerin bize ulaşması için adres bırakmıştık. Onları Türkiye'ye götürme ve orada okutma sözü verdik. Bir kısmı geldiler ve Mohaçkale'deki okulda beklemeye başladılar Türkiye'ye gelmek için. Çocukların üzerinde ne kimlik ne de pasaport vardı. Çeçenleri himaye etmek ve onlara söz dinletmek çok zordu. Genlerindeki asilik her nerede olursa olsun ortaya çıkıyordu.

Bir akşam bizim evde onlara yemek yedirmeye karar verdik. Hem canları sıkılmasın hem de birlikte vakit geçirelim düşüncesindeydik. Yanımda Çeçenistan'dan beraber olduğumuz ve çok samimi görüştüğümüz Mustafa Bey vardı. Tahminimce arabada en az 7-8 kişi vardık. Mutat olduğu üzere bizi gören ilk polisler hem arabanın kalabalık hem de Çeçen plakalı olmasından durdurdular. Hemen "Doküment pajalusta" dedi. Ben de arabanın evraklarını çıkarıp polise verdim. Sonra pasaportlarımızı görmek istediler. Bizim oturma izinlerimiz Grozni için geçerliydi ve çocukların hiçbirinde kimlik yoktu. Savaşın içinden canlarını zor kurtarıp gelmişlerdi. Bize karakol yolları görünmüştü. Artık rüşvet pazarlığına başlamıştık. Başka kurtuluş çaremiz yoktu. Cebimde epeyce ruble vardı. Çıkarıp hemen hepsini verdim. Aslında tamamını almak istiyordu ama başka param olmadığını söyleyince birazcık olsun insafa gelip bizi serbest bıraktı.

***

Bir ay boyunca her akşam televizyonun başında "Savaş bugün bitecek, yarın bitecek!" diye sabırsızlıkla haberleri dinleyerek bekledik. Her haber bülteni bizim için bir umut kırıntısıydı ve nihayet Rusya Devlet Başkanı Boris Yeltsin kısa süreliğine ateşkes ilan ettiklerini ve sadece askeri hedefleri bombalamaya devam

edeceklerini söyledi. Çeçenlere de "Teslim olun!" çağrısında bulundu. Çeçenlerin asla teslim olmayacağı kesindi.

Biz bu ateşkesi ve savaşın hız kesmesini fırsat bilip Grozni'ye gitmeye ve ne olup bittiğini öğrenmeye karar verdik…

Sabah erkenden yola çıktık. İki arabada altı kişiydik. Benim kullandığım Volga'da Müdür Bey ve diğer okulun İngilizce öğretmenlerinden Ömer Bey vardı. Diğer arabada da diğer okulun müdürü ve iki öğretmen arkadaş daha vardı.

Bir süre yol aldıktan sonra yolların bir karış yükseklikte cam gibi buzla kaplanmış olduğunu gördük. Araba kullanmak son derece tehlikeli ve zordu. Ancak arabaların gittiği tekerler yolda derin iz bıraktığından oraları takip ederek gitmek sürüşü kolaylaştırıyor ve tehlikeyi azaltıyordu.

Sınıra vardığımızda dönerken gördüğümüz gibi Rus askerleri, tankların çevresinde yaktıkları ateşlerin etrafında nöbet tutuyorlar ve ısınmaya çalışıyorlardı. Arabalarımızda hiçbir eşya ve şüpheli bir şey olmadığı için sınırdan kolayca geçtik. Çeçen tarafında zaten kontrol çok sıkı değildi. Hele Türk olduğumuzu öğrendiklerinde hiçbir şey demediler.

Yol boyunca yine tankların arasından ilerleyerek etrafı beyaz karla kaplanmış tarlaların kenarından geçerek ilerledik. Artık silah seslerine, yol kenarlarındaki siperlere, beyaz kamuflaj giymiş Çeçenlere, ufak tefek öteberi satan kadınlara alışmıştık. Savaşta bile insanlar rızıklarını temin için çalışıyorlar; hayat rızık etrafında dönüyordu…

Yollar çok kalabalıktı. Her yer insan kaynıyordu. Yol boyunca hemen hemen insan görmediğimiz yer olmadı.

Biz en çok Grozni'yi ve Grozni'deki okullarımızı merak ediyorduk.

Grozni'ye vardığımızda kâbus gibi bir şehirle karşılaştık. Ne kadar anlatsam da doğru aktarabileceğimi sanmıyorum. Ancak görülerek anlaşılabilecek bir durumdu. İğne atsan yere düşme-

yecek bir şehirde Allah'ın bir kulu yoktu. Kaldığımız iki saatlik sürede –yalan olmasın- bir ya da iki kişi gördük. Bu şehirde üç yüz binden fazla insan yaşıyordu ama şimdi sokaklarında in cin top oynuyordu. Kendimi öyle yalnız hissettim ki…

Üzerimize karabulutlar çökmüş gibiydi. Dumanlar yükselen evler, yıkılmış kamu binaları, islerle kaplanmış başkanlık sarayı, yerlerde bombalarla açılmış derin çukurlar… Boş cadde ve sokaklarda araba kullanmak ne kadar zor geldi bana… Garip bir korkuya kapıldım. Kalbimde ciddi bir boşluk ve kafamda bir karıncalanma vardı.

Bir zamanlar şen şakrak düğün ve ayin yerini andıran şehir, şimdi sahipsiz bir kara boşluğa düşmüş gibi kıvranıyordu. Her bir evde yaşayan insanlar vardı ve hatıralarını ve acılarını kalplerine gömüp eşyalarını kamyonlara yükleyerek şehri terk etmişlerdi. Derin ve ürkütücü sessizliğin ardındaki acıları sezmemek mümkün değildi.

Bütün evlerin camları kalın ve kahverengi koli bantlarıyla köşeden köşeye bantlanmıştı bomba seslerinden kırılmasınlar diye. Uzaktan bakıldığında yüzlerce, binlerce çarpı işareti "Bu şehre girmek yasak! Burada hayat yok!" der gibiydi. Her köşe başında hatıralarımız canlanıyordu. Konuştuğumuz, görüştüğümüz, tanıştığımız, dostluk kurduğumuz insanların hüzün dolu siluetleri gözümde canlanıyordu.

Elimdeki fotoğraf makinesiyle birkaç kareyi dondurmayı denedim ama kendim donup kalmıştım. Sanki bu şehir asırlarca evvel yaşamış insanların hatıraları ve hayatları, ibret olsun diye dondurulmuş ve özenle saklanmıştı.

Geçen yıl açılan okula gittiğimizde artık beynimin sinir uçları ve kalbimin latifeleri bir şey hissetmekten mahrum kalmıştı. Vücudumun her yeri uyuşmuş ve dizlerimde derman kalmamıştı. Altı kişinin altısından da tek bir ses çıkmıyordu. Hepimiz sadece kendi nefeslerimizi ve kalp atışlarımızı duyabiliyorduk.

Okula isabet eden 200 kiloluk bomba okulu yerle bir etmişti. Enkazın üzerinde gezerken çocuğunu kara toprağa veren bir babanın derin acısı ve ne yapacağını ve ne hissedeceğini bilememesinin tereddüdünü yaşıyorduk.

Hepimizin suratlarında donuk bir ifade vardı. Omuzlarımız düşük, karın kaslarımız içe çekilmiş ve gergin, belimiz hafif kambur, başlarımız önde; çaresizliğin ve emeklerimizin ve bir müessesenin yıkılışının derin hicranını yaşıyorduk. Burası bir barış adacığı olacaktı. Etrafına sevgi, hoşgörü, eğitim, öğretim, barış, insanlık ve birlikte yaşamanın huzurunu, ışığını yayacaktı. Anadolu'da buralar için canla başla çalışan insanların şevklerini artıracak ve daha fazla gayret etmeleri için bir vesile olacaktı.

Burada okuyan öğrenciler şimdi kim bilir, neredeydi?

Her birerlerinin ruhlarında açılan derin ve onmaz yaralar hayatları boyunca onlarla yaşayacak ve acı verecekti. Kimi yetim, kimi öksüzdü belki de…

Okulun bahçesindeki o canavar parçası, saldırgan ve insanı bir seferde parçalayacak gibi duran ve gözleri insanı yiyecek gibi bakan köpek ölmemişti ama ölmekten beter olmuştu. Bütün köpeklik duyguları yok olmuş ve süt dökmüş kedi gibi bir köşede sus pus olmuş hiç kımıldamadan canlı bir cenaze gibi boş ve manasız bakışlar yayıyordu etrafına. Kuyruğunu kısmış, gözleri bakarla bakmaz arasında, tüylerinin dikliği gitmiş, korku ciğerlerini parçalamıştı zavallının.

Bizim okula vardığımızda bir değişiklik olmadığını gördük. Sapasağlam yerinde duruyordu.

Bu şehirde durmak daha fazla dayanılacak bir şey değildi. Haddizatında durmanın da bir manası yoktu. Gözümüz arkada öğlen vakitlerinde Mohaçkale'ye doğru yola çıktık.

Havanın soğukluğunun, yerlerin cam gibi buz olmasının farkında bile değildik. Bir saat kadar ilerledikten sonra bir yol kavşağında hem benzin hem de yiyecek bir şeyler almak için

durduğumuzda, daha doğrusu durur durmaz benim kullandığım arabanın arka sağ lastiği gümledi. Düz bir arazideydik. Bu kavşak küçük bir pazar yerini andırıyordu. Birden büyük bir gürültü koptu. Havadan uçaklar geçmeye ve yerdekiler de onlara ateş etmeye başladılar. Arazinin değişik yerlerinde tanklar ve Çeçenler vardı. Havadan gelen saldırılara cevap vermeye çalışıyorlardı. Biz neye uğradığımızı şaşırmıştık.

Bagajdan yedek lastiği çıkarıp bir an önce değiştirmenin ve oradan uzaklaşmanın yollarını arıyorduk. Üç kişi birden lastiği öyle bir hızla değiştirdik ki buna ben bile şaşırdım. Birimiz kriko ile arabayı havaya kaldırıyor, birimiz lastiğin vidalarını gevşetiyor, yedek lastiği elinde tutuyordu. Çok kısa sürede lastiği değiştirip yola devam ettik ama silah ve uçak sesleri bizim gideceğimiz yönden geliyordu. Söylentiye göre de Rusların keskin nişancılardan oluşan OMON birlikleri dağlara pusuya yatmışlar ve insan avına çıkmışlardı. Herkes bize "O tarafa kesinlikle gitmeyin. Siz deli misiniz? Şu yoldan gidin, biraz uzun sürer ama daha güvenli." diyordu.

Biz "Bildiğimiz yol, en iyi ve en kısa yoldur." deyip kendi bildiğimizi işledik ve yola devam ettik. Tam araba hareket edip de beş on metre ilerlediğinde arkada oturan Ömer Bey "Durun bir dakika. Şu çocuk bizim öğrenci." dedi. Ömer Bey'le arabadan inip annesinin elinden tutmuş çocuğun yanına vardığımızda öğrendiklerimiz insanın kanını donduracak cinstendi. "Ne yapıyorsunuz burada?" dediğimizde verecek cevapları yoktu. Kadın yutkundu. Başını öne eğdi. Gözünden birkaç damla yaş süzüldü. Titrek sesle konuşmaya başladı: "Evimiz." dedi. "Bombalandı. Kocam cephede. Nerede olduğunu bilmiyorum." Elindeki naylon poşeti göstererek "Bütün eşyamız bu. Gidecek bir yerimiz yok. Köydeki akrabalarımızı bulmaya çalışacağız." dedi. Ben soğukkanlı davranmaya ve teselli vermeye çalışıyordum. O anda aklıma nerden geldiyse "Çocuğunuzu verin. Biz Türkiye'ye götürüp okutalım." dedim. Kadın hiç düşünmeden "Alın." dedi sadece.

Yüreğine taş bastığı belliydi. Çocuğunun yaşaması için her şeyi göze almıştı. "Analık bu işte!" dedim. Yavrusu için her şeye katlanıyordu. Çocuğu aldık ve Mohaçkale'ye götürdük. Arkadaşlarımız bu ve benzeri çocukları daha sonra Türkiye'ye getirip üniversiteyi bitirinceye kadar takip ettiler.

Yol boyunca aklımda OMON birliklerinden bir Rus askeri uzaktan nişan alıp beynimi parçalayacak ve arabada yoldan yuvarlanıp çıkacak diye düşünüp durdum. Hem yola hem de etraftaki tepelere bakıyordum. Çeçenistan'dan çıkana kadar bu düşünce kafamdan silinmedi.

Yol daha önce de söylediğim gibi buzlarla kaplıydı. Son derece dikkatli davranmak gerekiyordu. Mohaçkale'ye varmamıza bir saatten az kalmıştı. Bizim araba önde, diğer araba arkada bizi takip etmek suretiyle ilerliyorduk. Arabanın hızı yaklaşık 60 kilometreydi. İki tekerleğin gittiği izlerin ortası bir karış yüksekliğinde buzdu. Dolayısıyla arabanın sağa sola kayma tehlikesi ve ihtimali son derece azdı. Öyle bir yere geldik ki önümdeki araba çok yavaş ilerliyordu. Buzdan dolayı sollama yapmayı da göze alamıyordum. Nihayet kararımı verip karşıdan araba gelmediğini ve görüş mesafesinin de çok iyi olduğunu kontrol ettikten sonra, iki tekerleğin gittiği izlerin ortasında kemikleşmiş buzların olmadığını görünce arabanın hızını cam gibi buzun üzerinde artırarak sollama yapmaya başladım. Yapmaz olaydım. Arabayı geçip de tekrar kendi yoluma girmeye çalışırken olanlar oldu. Araba geniş yolun ortasında kendi etrafında birkaç defa dönerek sağ taraftaki uçuruma uçtu. Araba havadayken yanımda oturan Müdür Bey'in yüksek sesle ve içten gelerek "Allahu ekber!" dediğini hatırlıyorum. Uçtuğumuz yerin yüksekliği iki metreden fazlaydı ve ince, uzun ve sık ağaçlarla örülmüş bir ormandı. Araba yola doğru burnunu çevirerek ağaçlıkların arasına özel olarak bir vinçle ve özenle yerleştirilmiş gibi durdu. Yemin etsem başım ağrımaz; eğer o arabayı, oraya, o şekilde yerleştirmeye kalkışsak

epey bir zaman ve emek harcamamız gerekirdi. Arabanın motoru hala çalışıyordu. Aklıma Amerikan filmlerinde bir tepeden uçarak benzin deposu delinen ve bir süre sonra infilak eden sahneler geldi. Hemen motoru durdum. Ömer Bey ve Müdür Bey şoktaydı. Ben de öyle… Bir süre sessizce bekledik ve birbirimizin yüzüne bakakaldık. Herkes susuyor, kimsenin aklına konuşmak ya da herhangi bir şey yapmak gelmiyordu. Arkamızda araba olduğu ve arkadaşların bizi merak edeceği aklıma gelince arabadan hızla indim ve yola çıkarak onlara baktım. Yol buzlu olduğundan yaklaşık iki yüz metre sonra durabilmişler ve koşa koşa bize doğru gelirlerken gördüm ve bağırdım: "Bize bir şey olmadı. Rahat olun."

Yoldan geçen tüm arabalar durup bize ne olduğunu merak ediyordu. Bir Çeçen, kamyonuyla durdu ve yanımıza geldi. Çok soğukkanlıydı. "Haydi arabaya bin ve çıkaralım." dedi. Kamaz marka bir kamyonu vardı, bir de çelik halat çıkarıp getirdi. Ben "Ya bayus!" dedim. "Korkuyorum." "Hiçbir şey olmaz. Daha önce nasıl kullandıysan şimdi de aynı şeyi yapabilirsin." dedi. Korka korka koltuğa oturdum. Uçurumun eğimi neredeyse seksen derce vardı. Ben sadece oturdum ve direksiyonu tuttum. Çeçen de halatı bağladı ve beni çekerek yolun ortasına bıraktı. Arabanın çalışıp çalışmayacağını ve bir arızası olup olmadığını kontrol için anahtarı çevirdiğimde araba çalıştı ve buna çok sevindim.

Ömer Bey ve Müdür Bey, arabayı kullanmaya çekiniyorlardı. İş yine bana kalmıştı. Otuz kilometreden fazla hız yaptığımda başım dönüyor ve kaza anı aklıma gelerek dengemi kaybediyordum. Yavaş da olsa uzun bir süre yolculuk yaparak Mohaçkale'ye bir saatlik yolu üç saatte kat ederek geldiğimizde saat dokuzu geçiyordu. Hem ben hem de Müdür Bey, yatsı namazlarımızı kılıp eşlerimize hiçbir şey söylemeden ruhumuzun ve bedenimizin perişanlığıyla yattık. Ben hemen uyumuşum.

Sabah yataktan kalktığımda kabus gibi bir rüyadan uyandığımı sandım bir önceki gün yaşadıklarımız aklıma gelince.

Eşim çekinerek "Akşam ne oldu?" dedi. Ben de "Bir şey olmadı. Neden sordun?" dedim. "Yüzünün rengi ve şekli çok kötüydü, bir şeyler olduğu belli ama benimle paylaşmak istemiyorsun." deyince olanları anlattım ve "Sizin üzülmenizi istemediğimiz için sakladık." dedim.

Mohaçkale'de kaldığımız bu evde; birincisi, bu yaşadıklarımızı kağıda geçirmeye ve tarihe not düşmeye çalışma gayretlerim oldu ama hep hüsranla sonuçlandı. Kaç defa teşebbüs ettimse bir sayfadan fazla yazamadım ve her seferinde defteri duvara fırlattım; ikincisi de, kitap okudum. Gazeteci arkadaşın bıraktığı hayli kitap vardı. Biri var ki bana çok tesir etti. Merhum üstad Necip Fazıl'ın hapishane hatıralarını yazdığı Cinnet Mustatili, odadan pek dışarı çıkmadığımız bu evde bana hapiste yaşıyorum ve yaşamışım duygusunu iliklerime kadar hissettirdi.

***

Hayat "bildik tavrıyla" akmaya devam ediyor. Herkes payına düşeni yaşıyor. Ne bir eksik ne de fazla.

Bir daha Grozni'ye gitmek nasip olmadı bana. Aslında bugün sorsalar "Gider misin?" diye şeksiz şüphesiz "Evet!" derim. Çünkü gözüm hep arkada kaldı. Kendime oradan ayrılıp gelmeyi ve öğrencilerimizi bırakmayı yediremedim. Ömrüm oldukça içimde bir ukde olarak kalacak gibi görünüyor.

Mohaçkale'de, Grozni'ye gidip geldikten sonra bir ay daha kaldık. Toplam iki ay orada yaşadığımızı size ifade etmiştim. Kış ayları sona ermiş mevsim bahara doğru uzanırken biz de Türkiye'ye göç hazırlıklarına başlamıştık. Mart ayının ilk günleriydi. Hava buz kesiyordu ve dışarıda uzun süre kalmak zorlaşıyordu.

Önümüzde büyük bir engel vardı Türkiye'ye gitmek için. Oturma izinlerimiz Grozni içindi. Çıkış vizemizi oradan almamız gerekiyordu ve bu imkânsızdı; çünkü Grozni'de yaşayan bir

kimse yoktu. Bazı arkadaşların Dağıstan-Azerbaycan (Rusya-Azerbaycan) sınırından Grozni'deki oturma izinlerini göstererek çıkma girişimleri akim kalınca ne yapacağımıza dair istişareler yapmaya başladık ve Rusya'dan çıkış yolları aradık. Normal yollardan çıkmamızın imkânsızlığı ortadaydı. Rusya kamuoyunda Türkiye'nin Çeçenlere yardım ettiğine dair bir söylenti zaten vardı ki işimizi daha da zorlaştırıyordu. Haddizatında o zaman Türkiye'nin genelkurmay başkanı Çeçen asıllıydı. Söylentilerin ne kadar doğru olduğunu bilemiyorum. Burada şunu da ilave etmeliyim ki Rusya'ya giriş ve çıkış vizesi olan Türklere hiçbir şekilde Dağıstan sınırında izin verilmiyordu. Ancak başka milletlere bu zorluk çıkartılmıyordu.

Kararımızı verdik… Sınırdan kaçak çıkacaktık. Her türlü tehlikeyi göze alıp bunu yapmaktan başka çaremiz görünmüyordu.

Önce Derbent'e gittik. Burası çok eski bir Osmanlı şehriydi ve Osmanlı'nın yaptığı pek çok eser hala ayakta dimdik duruyordu. Son derce bakımsız ve kötü bir görüntüsü vardı şehrin. Derbent'te bir gece kaldık. Oradaki okulun müdürünün evinde geceledik. Bize çok iyi davrandılar. Grozni'ye ve Mohaçkale'ye göre Derbent daha derbederdi ve mahrumiyet bölgesi sayılırdı. Sokaklarından çamur akıyordu. Evlerin kirli duvarları ve sokakların çirkin görüntüsü hala zihnimde canlılığını koruyor.

Bizi Azerbaycan'a sınırdan gizlice geçirmesi için bir Azeri ile anlaşmıştık. Sovyetler dağıldıktan sonra sınırlar yeniden çizilince adamın akrabalarının yaşadığı iki köyden biri Azerbaycan tarafında, diğeri de Rusya tarafında kalmıştı. Dolayısıyla bir nehrin iki yakasındaki bu köylerin arasında sürekli gidip geliyordu bu adam. Çiçek bozuğu suratlı, kısa boylu, esmer, başında kasket bulunan, hırpani kılıklı bu adama içim zerre kadar ısınmadı ama güvenmekten başka çaremiz yoktu. Tuhaf bakışları ve karmakarışık sözleri kafa karıştırmaktan başka işe yaramıyordu. Her zaman olduğu gibi aklımdan kötü kurgular ve evhamlar geçmiyor

değildi; bu adama güvenmemiz için tek sebep, arkadaşlarımız tarafından referans verilmiş olmasıydı. Gerçi buralarda bir adama ne kadar güvenirseniz güvenin her zaman bir açık kapı bırakmak gerektiğini öğrenmiştim.

Derbent'ten bir araba kiralayıp rehberliğimizi yapacak adamla onun Rusya tarafındaki köyüne gittik. Köye alacakaranlıkta girdik, çünkü adam, bizi kimsenin görmesini istemiyordu. Ev ahşaptan yapılmıştı. İç merdivenden çıkarak bütün odalara kapı açılan bir salona girdik. Kendilerince bize yemek hazırlamışlardı ama benim gibi yemek konusunda hassas olan biri için yemekleri yemektense aç durmak daha iyiydi. Bir yemeği yiyebilmem için pek çok şart gerekir; tadı, kokusu, görünüşü içime sinmeli. İlk defa yiyor olmamalıyım. Temiz olduğundan emin olmalıyım. Bu liste uzayıp gidebilir… Zaten o kadar yorgunluk, yoğunluk, stres, gerginlik ve evham altındaydık ki yemek yiyecek halimiz yoktu.

Adamla tabiri caizse kelle başı pazarlık yapmıştık. Toplam altı kişiydik. Müdür Bey, eşi ve çocuğu, ben ve eşim, bir de soyadı Demirezen olan ama adını tam olarak hatırlamadığım kalın gözlüklü, göbeği vücudundan önde giden bir arkadaş vardı.

Adama mafya demeye dilim varmıyor ama mafya gibi çalıştığını Azerbaycan tarafına geçtiğimizde anladım. En büyük korkum; yabancı olduğumuz için bizde çok para olduğunu sanıp kesebilirler veya bilinmedik bir yere götürüp işkence yapabilirler veya rehin alabilirlerdi. Ne bileyim işte; aklımdan bin türlü kötü ihtimal geçiyordu. Sayıca kalabalık olmamız az da olsa güven veriyor ve birbirimize moral desteği oluyordu.

Etrafı tarlalarla çevrili evden saat on sularında çıktık; çok iyi hatırlıyorum, saate bakmıştım. Zamanın bizim için kıymetli olduğuna emindim çünkü. Adam eşyalarımızı yüklememiz için bir araba ayarlamıştı; kağnı desem, değil; at arabası desem, değil. Ama bir at tarafından çekiliyordu. Arabanın yüksekliği etrafına

konan koruyucu tahtalarla benim boyumu aşıyordu. Yani 171 cm'den yüksek. İçine eşyalarımızı doldurduk. Bir de kadınlarla çocuklar binince ağırlık epey fazlalaşmıştı.

Biz erkekler yürüyorduk. Adam en önde, arabayı yediyor, biz de arabanın arkasında onu takip ediyorduk. Yürüdüğümüz yerler tarlaydı. Mart ayının soğuğu yüzümüze kamçı yemiş gibi yakıyordu. Üzerine bir de zifiri karanlığı ekleyin. Yerler vıcık vıcık öyle bir çamurdu ki her adımda tükettiğimiz enerji düz yoldakinin en az on katıydı. Engebeli yerlerde araba devrilecek ve üzerindekiler yere yığılıp kalacak diye ödümüz kopuyordu.

Karanlık, soğuk, çamur, evhamlarımız; aleyhimizde ittifak etmiş düşman kuvvetleri gibiydi.

Etrafımızda bulunan ağaçları gece karanlığında nöbet tutan askerlermiş gibi görüyordum. Sınırdan geçene kadar "Şimdi nöbet tutan askerler, bizi görecek; ya silahlarını doğrultup kurşun yağdıracak ya da bizi kelepçeleyip karakola götürüp sorguya çekecekler ve hapse atacaklar." diye düşünmekten kendimi alamadım.

Gökyüzünde ay olduğu geceler seyretmeye doyum olmaz. Ay ışığında varlıkların gölgelerinin düşmesi, insanların yüzlerinin değişik bir tarzda görünmesi bana hep güzel gelmiştir. Ama bu yolculuk sırasında ay ışığı en büyük düşmanım oldu. Kim bilir kaç sevdalı adam o ay ışığında romantik duygular yaşadı ama biz ay ışığında görülmekten son derece tedirgindik.

Konuşmak veya bir ses çıkarmak kimsenin harcı değildi. En ufak çıtırtı yüreklerimizi hoplatmaya yetiyordu. Allah'tan ki Müdür Bey'in çocuğu içinde bulunduğumuz durumu sezmişçesine ağlamadığı gibi çıt çıkarmıyordu.

Yaklaşık bir saatlik yürümenin sonunda bir ırmağa geldik. Irmağın derinliği hakkında bir bilgim yoktu ama ay ışığından faydalanıp gördüğüm kadarıyla genişliği elli metreden fazlaydı. Alacakaranlıkta karşı kıyı görülemeyecek kadar uzaktı. Rehberimiz bizim

için önceden, belimize kadar gelen siyah denizci çizmelerinden hazırlamıştı. Üç erkek onları giydik. İki kadın ve bir çocuk arabadaydı. Nehrin derinliğini sorduğumuzda adam "Tam olarak bilmiyorum. Buraları sizin boyunuzu geçmez. Korkmayın." diyordu harfleri uzatarak Azeri şivesiyle.

Çizmeleri giyerek suya yavaş ve ürkek adımlarla girdik. Hiç konuşmasak da birbirimizin varlığı moral oluyordu. Kötü bir durum olursa hepimizin başına gelecekti ve musibetin umumileşmesi acısını azaltıyordu. Her adım atışta bir felaketle karşılaşacakmışız gibi geliyordu bana. Aniden suyun derin bir yerine denk geleceğiz ve boğazımıza kadar suya batacağız diye endişe ediyordum.

On metre kadar ilerlemiştik ki at durdu. Rehberimizin ne sözleri ne de zorlamaları fayda etmiyordu. Arabanın tekerlekleri çamura gömülmüştü muhtemelen ve at yükle beraber arabayı çekmekte zorlanıyordu veya karanlıkta ürkmüştü. Rehberimizin (Aslında çete başı demeliyim.) uzun uğraşmaları sonucunda atın birdenbire yükü çekmeye zorlamasıyla üstündeki kadınlardan biri nehre uçuyordu ki biz arabanın arkasında olduğumuz için tuttuk ve çocuğuyla beraber gecenin o soğuğunda suya düşmekten kurtuldu.

Irmaktan geçene kadar canımız burnumuza geldi. Her an her şey olma ihtimali ve her türlü tehlikenin cereyan edebilecek olması insanı gerçekten çok yoruyordu. "Şuyuu vukuundan beter!" dedikleri bu olsa gerek. "Ne zaman derin bir yer gelecek ve ırmağın ortasında kalacağız? Şimdi sınır nöbetçileri bizi fark edecek ve ya tutuklayacaklar ya da sorgusuz sualsiz ateş edecekler." düşüncesi ve yanımızda kadın ve çocukların olması kalbimizi, beynimizi ve dilimizi kilitlemişti.

İnsan çok acı çekince duyguları belli bir süre sonra iğdiş oluyor, beden uyuşuyor ve artık ne olursa olsun, noktasına geliyor. Bu son yolculuk benim için öyle oldu. "Bir an önce ne olacaksa

olsun da ya dünya zindanından kurtulalım ya da bu tür tehlikelerin olmadığı bir yere ulaşalım." düşüncesi hâsıl oldu.

Karşı kıyıya vardığımızda biraz rahatlamıştık. Artık Rusya'da değil; Azerbaycan topraklarındaydık. Çamur deryasının içinde yüzerek ilerlemeye çalışıyorduk. Gecenin bu soğuğunda uzaktan görünen köyün ışıkları gözüme kurtarıcı bir kahraman gibi geldi.

Köyde o kadar çok köpek uluması vardı ki sanki bir köpek ordusu bizi parçalamak için yola çıkmış ve üzerimize doğru geliyorlardı. Artık sınırı geçtiğimiz için rahatça konuşuyor ve espri bile yapıyorduk; rehberimiz de bizi köpeklerin bir şey yapmayacağına dair teselli veriyordu. Ama ben daha önce köpekten kaçarken kolum kırıldığı için fobim vardı. Sokakta gezen en uyuz köpeği gördüğüm zaman bile yolumu değiştiririm. Hayatımda aynı anda havlayan, uluyan o kadar çok köpek görmedim. Karanlıkta yankılanan sesler kulağımızın dibinde gibiydi.

Köye vardığımızda sabahın dördü olmuştu. Rehberimizin kayınvalidesinin evine gittik. Anadolu köylerinden farksızdı. Kadınların sesi çıkmıyor, erkeklerin dediklerini yapmak için sağa sola koşturuyorlardı. Kirli sakallı, göbekli, hırpani kılıklı birkaç adam daha geldi eve. Benim şüphelerim arttı ama daha sonra bunların yersiz olduğunu anladım.

Bizi bu köyden Azerbaycan'ın Kuba şehrine götürecek arabaya ihtiyacımız vardı. Rehberimiz gecenin o saatinde birkaç yere haber yolladı. Bize uzun ve dar bir oda göstererek dinlenebileceğimizi söyledi. Birkaç kanepe ve yere serilmiş döşeklerden sonra odada hiç boşluk kalmamıştı. Tam orta yere de bir perde çekmişlerdi. Kadınlar bir tarafta erkekler bir tarafta yatacaktık. Oda buz gibiydi. Yorganlara ve döşeğe tenim değer değmez ürperdim. Sağa sola dönerek yarım saat kadar vakit geçirebildik. Uyumak zaten mümkün değildi. Yabancı bir mekanda, kokumun sinmediği bir evde asla uyuyamam zaten. Hatta mecbur kalmadıkça tuvalete bile gidemem.

Bizi Kuba'ya götürecek iki araba geldiğini haber verdiklerinde çok sevindik. Araba sahipleriyle tam bir Yahudi pazarlığı yaptık. Üzerimizde çok kısıtlı para vardı. Ceplerimizdeki tüm parayı versek bile adamların istediği ücret için yeterli değildi. Biz de cebimizdeki tüm parayı bağdaş kurup oturduğumuz yere koyduk. Yeşil birlik, onluk ve yüzlük dolarlar ve biraz da rublemiz vardı. Adamların önünde açıkça hesap yaptık. "Azerbaycan'dan Türkiye'ye 130'ar dolardan şu kadar uçak parası. Azerbaycan'dan transit geçiş için vize; bu kadar para. Bir de Türkiye'ye vardığımızda evlerimize gitmek için para lazım. Elimizde kalanlar bunlar. İster götürün ister götürmeyin." dedik. Adamlar birbirlerine baktılar. Göz göze geldiler. Zaten istedikleri ücret normal fiyatın en az on katıydı. Mecbur olduğumuz için ne kadar isterlerse o kadar vereceğimizi düşünüyorlardı ama bizde para yoktu. Sonunda "Ladna!" dedi bir tanesi. "Siz gardaşlarımızsınız. Götürürük." Arabalara eşyalarımızı yerleştirdiğimizde saat sabahın beşini gösteriyordu. Ne açlık ne uykusuzluk ve ne de herhangi bir acı hissediyordum. Sırtımdan dağlar kadar yükler inmiş gibi hafiftim. Arabanın lastiklerinin çamurları sağa sola fırlatması gibi her kilometrede ben de üzerimde ne kadar endişe, şüphe, korku, evham, ağırlık ve gerginlik varsa atıyordum.

Gece zifiri karanlıkta ağaçlıklı ve eğri büğrü ve dik yamaçlı yollardan geçerken artık ruhumuz dinginleşmişti; sadece bedeni ağırlık çökmüştü üzerimize.

Kuba'ya sabahın ilk ışıkları üzerimize düşerken şen şakrak vardık. Hepimizin yüzünde bir tebessüm ve gözlerimizde ışıltı vardı her şeye rağmen. Sokakların sessizliği ve tenhalığı insanda bir huzur uyandırıyordu.

O kadar hareketli, sıkıntılı, tehlikeli, sıra dışı, çileli, etrafa ölüm saçan bir hayattan sonra bu kadar durgun ve sıradan yaşayan insanları görmek insanda tuhaf bir duygu uyandırıyordu. Sanki miskinler diyarındaydık. Herkes kılını kıpırdatmaya bile üşeniyordu. Azerilerin heceleri uzatan konuşmaları da bir garip geliyordu.

Cebimizdeki kısıtlı parayla kahvaltıda yemek üzere Müdür Bey, bir şeyler alırken ben de garajdaki Latvia minibüslerden biriyle pazarlık edip Bakü'ye yola çıkmak üzere eşyaları yerleştirmeye başladım. Diğer arkadaşlar da bana yardım ediyordu.

O zamanlar Karabağ'da savaş devam ediyordu. Şoförümüzle esaslı bir sohbete başlamıştık. Hele Çeçenistan'dan geldiğimizi öğrenince adamın çenesi bir açıldı ki sormayın. Söylediği bir cümle var ki zihnimden hiçbir zaman çıkmadı: "Bizimkiler korkak. Çeçenlerin kadınları bile bizim erkeklerden daha cesur." Adam haddizatında doğru söylüyordu. Baştan aşağı silahlar kuşanmış, başı dik, gözleri kararlı o kadar Çeçen kadını gördüm ki adamın bu sözleri beni hiç şaşırtmadı. Kadınları bırakın; Çeçen çocukları bile hiç korkmuyorlardı. Omzundaki silah neredeyse yere değecek kadar ufak çocukları gördüğümü buraya ilave etmeliyim. Kendi hazırladıkları düzeneklerle şişelerin içine benzin doldurup bomba imal eden ve tankları kullanılmaz hale getiren pek çok Çeçen çocuğu hikayesi dinlemiştim.

Azeri şoförün konuşurken söylediği başka bir şey daha vardı ki bu, gerçekten insanlık adına utanılacak bir şeydi: Ceset ticareti. Savaşta ölen insanların yakınlarını bularak cesetleri para karşılığında ailelerine teslim eden çeteler türediğini söylemişti adam. Bunu Ermeniler yapıyordu. Aynı durumun Çeçenistan'da da yaşandığını belirtmeliyim. Rus cesetlerine Çeçenler dokunmuyor ve sokaklarda çürüyüp gidiyor veya köpekler tarafından tüketiliyordu. Rusların para karşılığında Çeçen şehitlerini Çeçen ailelerine sattıklarını birkaç kişiden duymuştum.

Güneş o gün bizim için doğmuş gibi gülümseyen yüzüyle etrafı aydınlatıyordu. Karanlıktan çıkmış ve geçici körlüğe maruz kalmış gibiydik. Her şey normaldi ama biz normal olmayan durumlara alıştığımızdan, her şey bize anormal geliyordu.

Ben içinde bulunduğumuz zamandan ziyade geçmiş ve gelecekle ilgiliydim. Geride bıraktığımız aileler, çocuklar ve şehirler; aklımın bir köşesinde beni sürekli rahatsız ediyordu. İleriye

baktığımda da babaannemin ne durumda olduğunu merak ediyordum. Gittiğimde bulup bulamayacağım sorusu aklımı kurcalayıp duruyordu. Sözleri kulaklarımda çınlıyordu.

Bakü petrol kokan sokaklarıyla ve ışıldayan güneşiyle karşımızda bize gülümsüyordu. Vakit öğlene yaklaşmıştı. Müdür Bey, eşi, ben ve eşim; Eskişehir'de üniversite hazırlık kursunda kimya dersimize giren ve hali hazırda Bakü'deki okulun müdürlüğünü yapan arkadaşımızın evine gittik. Üç-beş dakikalık bir hal hatır sormadan sonra istirahata çekildik. Bu, benim hayatım boyunca uyduğum en tatlı, en derin, en dinlendirici ve en rahat uykuydu. İki saat kadar süren bu uyku; beni o kadar dinlendirmişti ki serçe kuşunun tüyünden daha hafiftim uyandığımda. O zaman anladım ki uykunun miktarı değil; niteliği önemlidir.

Bakü'deki okulun müdürü pasaportlarımızı alıp aynı gün vizelerimizi ve biletlerimizi de temin ederek ertesi günü bizi Trabzon uçağıyla Türkiye'ye yolcu etti…

***

Vapurda giderken geriye asla bakmam. Saatimi ayarlarken geri almak yerine on bir saat ileri alırım. Yanlış olduğunu bilsem de geçmişte yaşadıklarımdan hiçbir zaman pişman olmadım; acı verse bile. Gözüm daima ilerideki ufuklara bakmaya alışkın. Geçmişte yaptıklarımla övünüp züğürt tesellisi bulmaya çalışmak bana yakışmaz. Kaybettiğim her şey; aslında kazanacağım yeni şeyler için yatırımdır ve birer basamaktır.

Geriye dönüp baktığımda bende derin iz bırakan ve acaba yanlış mı yaptım, dediğim; keşke orada kalıp gelmeseydim ve öğrencilerle beraber ölseydim, dediğim tek olay Çeçenistan'dan ayrılmak mecburiyetinde kalışımdır.

Trabzon'a uçaktan indiğimde savaşın tesirinden kurtulamamıştım. Aklım oradaydı. Gözüm arkada kalmıştı. Biz geldik ve kurtulduk. Ya onlar? Gidecek yeri olmayan kadınlar, çocuklar,

yaşlılar, hastalar, yaralananlar… Başımı iki elimin arasına alıp düşündüğümde bazen çıldırmadığıma hayret ediyorum. Kalplerimizin ne kadar taşlaşmış olduğunun farkında olmadığımızı düşünüyorum. İnsan insanın kurdudur, dedikleri bu olsa gerek. İnsan kanı içmeye doymamış dünya henüz. Paylaşılamayacak bir şey yok oysa yeryüzünde. Hepimiz o kara toprağın altına gireceğiz ve bu dünyadan bir çöp dahi götüremeyeceğiz. Bütün dünyayı verseler ne olacak ki?

Havalimanından otogara geldiğimiz taksiden iner inmez hareket etmekte olan otobüsün istikametine baktığımda İzmir yazıyordu. Alelacele el edip durdurdum ve bindik. Gündüz vaktiydi. Güneş bütün cömertliğiyle kiraz gibi açmıştı. Buradaki insanlar kendi hayatlarını yaşıyorlar ve az ötede ölenler için bir şey yapamıyorlardı. Hatta ruhlarında bir acı hissedip etmedikleri bile meçhuldü.

Uşak'a ertesi sabah indiğimizde herkes uykudaydı rahat döşeklerinde. Sevenler birbirlerinin koynundaydı. Grozni'de ölüm saçan bir savaşın varlığını bilmek, hele hele hissi bağlarımızın oluştuğu insanların bir kör kurşuna kurban olacağını düşünmek derin bir acı hissi uyandırıyordu.

İşte biz yine baba ocağına geldik. Sağ selamet. Sevdiklerimizin kokusu burnumuzda. Bedenleri kucaklarımızda. Gözleri gözlerimize bakıyor. Başlarımız okşanıyor, sırtlarımız sıvazlanıyordu. Babaannem de bütün şirinliği, şefkati, merhameti ve sevgisiyle yanaklarımdan öpüyor. Ne kadar mutlu olmam gerekir değil mi? Annem güzel bir kahvaltı hazırlamış ama boğazımdan geçmiyor.

Maddi sıkıntılardan bahsetmiştim size. Köye geldiğimde o günün parasıyla cebimde bir milyon lira kalmıştı. Daha sonraki günlerde İstanbul'a gitmek için babamdan para istediğimi hatırlıyorum. Zaten Çeçenistan'a ilk giderken de düğünde hediye edilen altınlardan bir kısmını bozdurmuştuk.

İlk müjdeli haberi de alıyorum köye geldikten kısa bir süre sonra: Eşim hamile… Buna bile sevinemiyorum. Bu dünya zindanında çocuğumun başına kim bilir neler gelecek? Karşıma kapkaranlık bir yol çıkıyor.

Aradan bir hafta on gün geçmeden babaannemin hastalandığı haberi geldi. Aceleyle hastaneye kaldırdık. Yüksek tansiyondan mütevellit beyin kanaması. Bir haftalık hastane macerası sonrası ayağa kalktı. Bir mekanda uzun süre durmaktan hoşlanmazdı. Beni evime götürün, diye tutturdu. İlaç kokulu hastane odası onun midesini kaldırıyordu. Evimin sıcaklığını istiyorum, diyordu. Hastane odasında ölmek istemiyorum, diyordu. Babam hastanede çalıştığından doktorlar çok özen gösterdiler.

Geldiğim ilk günlerde babaanneme harçlık vermiştim; böyle jestler pek hoşuna gider ve o paraları, ihtiyacı olan birine vermek için koynunda bir çıkın içinde saklardı.

Bir hafta sonra yine hastalandı. Herkes bu sefer ümidi kesmişti. Benim içime de bir kurt düştü. Her an ölüm haberi gelecek diye diken üstünde duruyordum. Onun kaybının hayatımda kocaman bir delik açacağından emindim. Artık doktorlar Uşak'a sevk etmişlerdi. Bir ilçe hastanesinin cihazları onu tedavi etmeye yetmiyordu. Birkaç gün Uşak'ta yattı. Babaannem ısrarla "Evimde ölmek istiyorum." demiş. Bunun üzerine köye getirdiler. Doktorlar da izin vermişler. Kısacası umut yoktu. Ambulansla gelirken koynundaki benim verdiğim paraları çıkararak "Bu paraları oğlum vermişti. Filancaya verin. Onun ihtiyacı var. Oğluma söyleyin, daha sonra da onlara yardım etsin." demiş.

Döşeğinde ölümü beklerken birkaç defa konuşma cesaretim oldu. Hep başımı okşuyordu. Herkes helalleşmeye geliyordu. Ama ben hiçbir zaman ona "Hakkını helal et!" diyemedim. Bu, onun ölümünü kabullenmek manasına geliyordu. Ben yapamadım. Dilim varmadı.

Bir hafta kadar geçti, geçmedi. Cumartesiydi. İlçenin pazarıydı. Babam hafta sonları peynir satıp tatil gününü değerlendiriyordu.

Ben de onunla beraber gitmiştim. Öğlene doğru kara haber geldi. Babaannem ölmüştü. Ben inanamadım. Ne yapacağımı bilemedim. Bir anda duygusuzlaşmıştım. Gözümden tek damla yaş süzülmedi. Beynim, bedenim, kalbim uyuştu.

Eşyaları alelacele ve yarım yamalak toplayıp köye gittiğimizde babaannemin evinde, benim doğduğum odada karyolanın üzerinde uzanmış yatıyordu. Yüzünü örtmüşlerdi. Akrabalarımın hepsi oradaydı ve gözlerindeki yaşları siliyorlardı. Annemin "Son bir defa yüzüne bak." teklifine bütün cesaretimi toplayarak "Evet!" dedim. Babaannemin üzerindeki örtüyü hafifçe kaldırıp yüzünü açtığında gülümseyen, tertemiz bir çehre vardı karşımda. Bir saniyeden fazla bakamadım. Başımı öne eğip koşar adımlarla diğer odaya geçtim. Yere oturdum. Sırtımı duvara dayadım. Hıçkırıklarla boğulacak gibi ağladım. Herkes başıma toplanıp bana bir şey olmasından korkarak teselli etmeye çalışıyorlardı.

Bir varmış, bir de yokmuş… Seksen küsur yıllık hayat bitmişti işte.

İkindi namazına kadar yıkama ve kefenlemesi yapıldı. Cemaat camideyken tabutunun başında ben bekledim. Yalnızız. Yapayalnız. Yalnız geldik ve öylece gideceğiz. Bir nefes alıyoruz, veremiyoruz ve ölüyoruz. Ölüme o kadar yakınız ki…

Son kez omuzlarda taşındı. Tahta ata bindi. Yeşil örtüyle yeniden gelin olmuştu sanki. Biliyordum ki onu melekler karşılayacak. Cennete açılan bir kapıyı aralayacak. Oradan bize gülümseyecek. Bizden önce gidip bizi bekleyecek. Kısa süreliğine ayrıldık. Daha güzel bir zaman ve mekanda bütün özlemlerimizi gidermek ve bir daha ayrılmamak üzere kavuşacağız.

Babam ve amcam kabre koydular. Yerler biraz nemliydi. Bir ağaç ona gölge yapıyordu. Hepimiz onu geride bırakıp gözlerimizdeki yaşı silerek geldik. Seslerimizdeki burukluk ve yüzlerimizdeki üzüntü hâlâ devam ediyor onu andıkça. Arkasından tek kelime kötü söz söyleyen duymadım.

Arada bir rüyalarıma gülümseyerek geliyor. Yakaza halinde görüyorum gülümseyen nurlu yüzünü. Az önce resmine bakıp ağladım. Siyah beyaz bir kare. Beni sırtına almış. Yerde bir yoğurt bakracı var. Ölmeden bir yıl önce de ben onu sırtıma alıp fotoğraf çektirmiştim. Onu da diğerinin yanına koydum ve her gün bakmak için çerçeveletip duvara astım.

Allah bize unutma nimetini acılarımızı azaltmak ve küllendirmek için vermiş olmalı. Ama ben onu unutamadım. Kalbimin bir köşesinde bir sızı her zaman var. Çıkması da mümkün görünmüyor. Hayatımdaki boşluk devam ediyor; onun yerine koyabileceğim bir şey yok çünkü…

Dualarım kabul olmuştu. Babaannemin ölümünde yanında bulunmuştum. Kara toprağa kendi elimle teslim etmiştim.

Savaşın ruhumda bıraktığı derin izler beni tetikledi. Bu savaş olmasaydı ömrüm boyunca yazmak nimetinden mahrum kalacaktım. O savaş babaannemin ölümünü görmeme de vesile oldu.

İşte benim hayatımdaki kırılma noktası bu savaştı. Yıllar süren yazma niyet ve düşüncelerim ve hayallerim şimdi gerçek oldu.